

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

**MERKEZİ PLANLAMADAN
KATILIMCI PLANLAMAYA**

GAP BÖLGE KALKINMA PLANI

14 Nisan 2000
DİYARBAKIR

BİLGİLENDİRME TOPLANTISI

ÇALIŞMA RAPORU 1

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

**MERKEZİ PLANLAMADAN
KATILIMCI PLANLAMAYA**

GAP BÖLGE KALKINMA PLANI

T.C. BAŞBAKANLIK GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI DOKÜMAN YANTISYON MERKEZİ	
YER NO	16-A
DEMİRBAŞ NO	4919

**14 NİSAN 2000
DİYARBAKIR**

BİLGİLENDİRME TOPLANTISI

ÇALIŞMA RAPORU 1

ÖNSÖZ

GAP İdaresi Başkanlığı, "GAP Master Planı"nın yerini alacak, GAP Bölgesel Kalkınma Planı çalışmasını, katılımcı bir süreç içinde başlatmış bulunmaktadır.

Teknisyen olarak hazırlık çalışmasında görev aldığım ve 1989 yılında tamamlanan Master Planı'nın uygulanmaya başlaması üzerinden geçen 10 yıl, Planın sadece yenilenmesi ihtiyacını değil, bir takım başka değişiklikleri de gündeme getirmiştir. Dünyanın kalkınmaya bakış açısı ve planlama pratiğinde önemli değişiklikler olmuş ve kalkınmayla ilgili temel bir takım konular daha belirleyici konuma gelmiştir

1992 yılında Rio'da yapılan dünya zirvesinde çevre ve doğal kaynakların korunması konuları ile sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, kalkınma literatüründe ön plana çıkmıştır. Kalkınma kavramı artık salt, kaynakların geliştirilmesi ya da fiziksel yapıların inşasını içermemektedir. Artık sulama ya da tarımsal üretimi arttırmak için proje yapmak gündeme gelmemektedir. Kalkınmanın odağına insan yerleştirilmiş ve doğal kaynakların korunması birinci derecede önem kazanmış bulunmaktadır.

Gündem-21 dokümanını üreten ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu, hemen tüm ülkelerin , devlet ve hükümet başkanları düzeyinde imzalanan Rio Zirvesi'ni takiben, başka konularda da önemli gelişmeler ortaya çıkmıştır. 1994'te Kahire Konferansı nüfus, 1995'te Beijing Konferansı " cinsiyet dengeli kalkınma " konusundaki yeni ilke ve yaklaşımları belirlemiştir. Kopenhag'daki ilkeler (1995) kalkınmada sosyal politikalara ilişkin yeni gündemler saptamıştır. 1996'da İstanbul'daki Habitat II Kent Zirvesi, kalkınmanın ve gelişmenin kentsel bağlamına ilişkin değerleri evrensel boyutlara taşımış ve son olarak da Mart 2000'de Lahey'de gerçekleşen Dünya Su Forumu, kalkınma ve su kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetimi konusundaki çağdaş yaklaşımları ortaya koymuştur.

Aslında GAP İdaresi, söz konusu bu değişik alanlarda, değişik projeler üretmekteydi. Ancak bu gelişmeler GAP'ın genelinin, bir tür entegre yaklaşım içinde ve ortaya çıkan çağdaş değer ve ilkeler bağlamında gerçekleştirilmesi konusunda İdare'ye önemli bir fırsat sunmuştur. Bir diğer fırsat ise, tüm çalışmaya ilişkin direktifin, GAP'ın 2010 yılına kadar tamamlanması talimatıyla birlikte, siyasi iradeye yansımış olmasıdır. Böylece yeni plan ilgili tüm kesimlerden sağlanan girdi ve katkılarla bu talimatın gereğini yerine getiren bir çalışma olarak gerçekleşmiş olacaktır.

Katılımcı bir şekilde yapılmasını esas aldığımız GAP Bölgesel Kalkınma Planı çalışması süresince tüm GAP Bölgesi illerinde her kesimi yeni planın felsefesi, hedef ve stratejileri ile değişik konulardaki detayları hakkında bilgilendirmek amacıyla ilk etapta 9 ilde bilgilendirme ve beyin fırtınası toplantıları yapılmıştır. Böylece iş tanımının sonuçlanması ve katılım yöntemlerinin belirlenmesi ile ilgili olarak, tüm paydaşların görüş ve katkıları alınmış olmaktadır

Bu kitap, başlangıç aşamasında yapılmış olan sözkonusu bu toplantılardaki konuşmaları kapsamaktadır. Ancak katkı ve katılımdan anladığımız bu toplantılarda ortaya konan görüşlerle sınırlı kalmamaktadır. Toplum kesimleri ve onların örgütleri aracılığıyla yapılacak bir dizi başka çalışma da planlanmaktadır. Temsil edilmeyen kesimlere doğrudan ulaşma yöntemleri de kullanılarak, katılım en üst düzeyde uygulanmaya çalışılacak ve GAP Bölgesel Kalkınma Planı bu kez aşağıdan yukarıya bir şekilde oluşacak, bu program bütün paydaşlar tarafından çizilmiş şekliyle, uzmanlar tarafından gerçekleştirilmiş ve yine paydaşların onayıyla yürürlüğe girmiş veya siyasi iradeye sunulmuş olacaktır. Bunun önemi Türkiye’de katılımcı planlama anlayışıyla gerçekleştirilen ilk kapsamlı uygulama olmasından kaynaklanmaktadır.

Tüm katılımcıların ortak emeği ve katkısıyla ortaya çıkacak yeni GAP Bölgesel Kalkınma Planı’nın hayırlı olması dileğiyle, saygılarımla sunarım.

Dr. İ.H.Olcay ÜNVER
GAP İdaresi Başkanı

GAP BÖLGE KALKINMA PLANI

57 nci Hükümetin Programında "Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun geri kalmışlığı, ekonomik ve sosyal önlemlerle çözülecektir" politikası yer almıştır. Bu karar çerçevesinde, Bakanlar Kurulu Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) 2010 yılında bitirilmesi kararını almış ve ekonomik, sosyal ve benzeri diğer önlemlere ilişkin planlama çalışmalarını yapmakla GAP İdaresini görevlendirmiştir.

Bu direktif üzerine GAP İdaresi kendi bünyesi içinde planlama çalışmalarını yürütecek GAP Bölge Kalkınma Planı Proje Ekibini kurmuştur. Proje Ekibi konularında uzman, deneyimli ve uygulama tecrübesi olan kişilerden oluşturulmuştur. Proje ekibi, bölge planlama, iktisadi planlama ve finansman modelleri, sosyal planlama, tarımsal ve kırsal kalkınma, altyapı-çevre ve iletişim olmak üzere altı çalışma grubu halinde örgütlenmiştir.

Bilindiği üzere, Güneydoğu Anadolu Projesi başlangıçta bir su ve toprak kaynakları geliştirme projesi olarak planlanmış, 1989 yılında hazırlanan GAP Master Planı ile entegre bölgesel kalkınma programına dönüştürülmüştür. GAP Master Planı, sektörler arası entegrasyonu dikkate alan GAP'ın hedef ve stratejilerini belirleyen, GAP kapsamında kamu yatırımlarını zaman ve mekan itibarıyla ve finansman ihtiyaçlarıyla planlayan temel dokümandır. Mevcut uygulamalar mümkün olduğu ölçülerde bu doküman çerçevesinde yürütülmektedir.

1989 GAP Master Planı, geleneksel, merkezi planlama anlayışı ile hazırlanmış, bilgi verici, kaynak değerlendirmeye ve gelir artırmaya yönelik projeler üretmiş bir plandır. Hazırlanacak olan yeni planı, 1989 GAP Master Planından ayıran temel özellikler; bölge ve dünyada meydana gelen gelişmeleri dikkate alması, katılımcılığa önem vermesi, projeden etkilenen kesimlerin plan hazırlama ve uygulama sürecinde etkin rol almalarını benimsemesi, ekonomik-sosyal ve çevresel gelişmeyi birlikte ele alması, sürdürülebilir kalkınma ilkelerini (doğal ve kültürel çevre koruma-sorumlulukları paylaşma-yerellik-saydamlık-erişebilirlik-kahçı olma-bölgesel öncelik-sosyal adalet) esas almasıdır. Yeni planın hareket noktasını ise 1989 GAP Master Planı ile GAP İdaresince hazırlanmış olan GAP Sosyal Eylem Planının uygulama sonuçlarına ilişkin değerlendirmeler oluşturacaktır.

GAP İdaresi yeni plan çalışmalarını katılımcı planlama tekniği ile gerçekleştirecektir. GAP Bölgesel Kalkınma Planı ismiyle hazırlanacak olan doküman; yöre halkının yaşam kalitesini sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel açılardan artırmayı hedefleyecek, bölge insanının ve ilgili kamu kuruluşlarının katılımıyla hazırlanacak ve uygulanacaktır. Kamunun planın hazırlanması ve uygulanmasında etkin katılımı önem arz etmektedir. Ayrıca bölge insanının bu süreçte rol alması yerel halkın gerçek sorunlarına, gereksinimlerine, tutumlarına ve önceliklerine du-

yarlı bir plan hazırlanmasına imkan sağlayacaktır. Bu amaçla Proje Ekibi çalışma programını hazırlanmış ve bu program 14 Nisan-31 Mayıs 2000 tarihleri arasında 9 GAP ilinde yapılan bilgilendirme toplantıları ile başlatılmıştır. Bu program doğrultusunda Proje Ekibi çalışmalarını yürütmektedir.

Yeni plan şu aşamalardan geçerek hazırlanacaktır: 1) Veri toplama ve güncelleştirme, 2) 1989 GAP Master Planı ve Sosyal Eylem Planının değerlendirilmesi ve bugünkü durumun çözümlenmesi, 3) Kalkınma ihtiyaçlarının ve sınırlarının belirlenmesi, 4) Hedef ve stratejilerin belirlenmesi, 5) Kalkınma seçeneklerinin hazırlanması, 6) Kalkınma seçeneklerine ilişkin finansman modellerinin hazırlanması ve taslak Bölge Planının oluşturulması, 7) Bölge kalkınma planı ve Uygulama programının oluşturulması, ve 8) İzleme-değerlendirme sisteminin kurulmasıdır.

Hazırlanacak GAP Bölge Kalkınma Planı sonucunda iki önemli doküman ortaya çıkacaktır: GAP Bölge Kalkınma Planı ve Uygulama Programı.

Yeni plandan beklenenler; ekonomik yapıda değişim sürecinin başlaması, yaşam standartlarının iyileşmesi, bölge ile ulusal ölçekteki göstergeler arasındaki farklılıkların azalacağı, bölgeye dışarıdan sermaye akışının temini, GAP'ın kamu fonları ile desteklenmesinin yanında bölge ve bölge dışı özel kaynakların da giderek artan ölçüde katkısının sağlanmasıdır.

Yeni planlama çalışmasının ana felsefesi: sürdürülebilir insani kalkınma ve katılımlıktır. İnsan kalkınmanın odağıdır. Planın temel amacı, yaşam kalitesini yükseltmek ve bunu sürdürülebilir kılmaktır.

İster istemez plan döneminin de ötesine taşıyacak olan nihai amaç ya da başka bir deyişle planın vizyonu ise "Refahın arttığı ve yaygınlaştığı ve bunun herkese ekonomik faaliyetlere katılma fırsatı vererek sağlandığı; bölgenin diğer bölgelerle olan gelişmişlik farklarının ortadan kalktığı; bölgedeki kaynakların etkin kullanıldığı; sürdürülebilir büyüme ve toplumsal istikrarın bir gereği olarak verimlilik ve istihdamın arttığı; güçlü, özgüvenli, donanımlı, eğitilmiş ve kültürel gelişmesi sağlanmış bireylerden oluşan; ulusal ekonomiyle bütünleşmiş, dışa açık, fırsat eşitliğinin etkin olduğu, demokratik bir toplumsal yapının gerçekleştirilmesidir."

Bu yapının gerçekleştirilmesinde izlenecek yeni strateji " pazar ekonomisinin tüm kurum ve kuralları ile oluşturacak altyapının sağlanması, bölgenin ulusal pazarla bütünleşmesi, pazarın çözüm üretmediği alanlarda, pazarın etkin işleyişini bozmayacak biçimde kamu inisiyatifinin kullanılması, bölge mekansal yapısının çevre boyutunu ön plana çıkaracak şekilde düzenlenmesi, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için beşeri, doğal ve ekonomik kaynakların uyum içinde ve birbirlerini tamamlayacak şekilde geliştirilmesi, öncelikli hedef grupların desteklenmesi, çağdaş kurumsal yapıların oluşturulması ve güçlendirilmesi amacıyla gerekli düzenlemelerin ve yönlendirmelerin yapılmasıdır." Bu bağlamda önümüzdeki dönemde kalkınmada öncü rol giderek özel girişim ve girişimciler tarafından üstlenilecektir.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA PLANI BİLGİLENDİRME VE BEYİN FIRTINASI TOPLANTISI DİYARBAKIR

Tarih : 14 NISAN 2000
Yer : Diyarbakır Kültür Sarayı
Oturum Başkanı : Prof. Dr. Tamer ARPACI

1. OTURUM

Açılış Konuşmaları :
Dr. I. H. Olcay ÜNVER GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı
Cemil SERHADLI Diyarbakır Valisi
Gökhan AYDINER Olağanüstü Hal Bölge Valisi

GAP Bölge Kalkınma Planı Hakkında Sunuş

Vedat ÖZBİLEN GAP Bölge Kalkınma Planı Proje Koordinatörü
Rifat DAĞ GAP Bölge Kalkınma Planı Proje Danışmanı
Aycan ALTAY GAP Bölge Kalkınma Planı Proje Danışmanı
Haşim ÖĞÜT GAP Bölge Kalkınma Planı Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Grup Yöneticisi
Doç. Dr. Ahmet SALTIK GAP Bölge Kalkınma Planı Sosyal Planlama Grup Yöneticisi

2. OTURUM

Dr. I. H. Olcay ÜNVER GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı
Feridun ÇELİK Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı
Prof. Dr. Halil DEĞERTEKİN Diyarbakır Tanıtma ve Kültür Vakfı Başkanı
Bedrettin KARABOĞA Güneydoğu Sanayicileri ve İşadamları Derneği (GÜNSİAD) Başkanı

3. OTURUM

Beyin Fırtınası

DİYARBAKIR

OTURUM BAŞKANI - Prof.Dr. Tamer ARPACI

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Değerli katılımcılar, GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin hazırlamış olduğu bu toplantıya onur verdiniz, hoşgeldiniz. Bendeniz bu toplantıyı yönetmekle görevli bir akademisyenim. Tamer ARPACI. Huzurunuzdaki heyeti takdim etmeme izin veriniz. Sağ taraftan başlayarak, Sayın Doç.Dr. Ahmet SALTİK-GAP Master Planı Sosyal Planlama Grup Yöneticisi, Sayın Aycan ALTAY-GAP Bölge Kalkınma İdaresi Danışmanı, Solumda Sayın Vedat ÖZBİLEN-GAP Bölge Kalkınma İdaresi Koordinatörü ve Sayın Haşim ÖĞÜT-GAP Master Plan Kırsal Kalkınma Grup Yöneticisi.

Yapacağımız bu toplantının mahiyeti hakkında çok kısaca bir bilgi arz etmek istiyorum. GAP Türkiye'nin en büyük Cumhuriyet Projesi. Bu Proje'nin 1989 yılında bir Master Planı yapılmış. Planlar iki türlü yapılır: Yukarıdan aşağıya veya aşağıdan yukarıya. Aşağıdan yukarıya yapılan planlarda, plan kapsamına giren şeyler ya da kurumlar da, plan hakkında görüşlerini dile getirirler. GAP İdaresi şimdi, 1989'da yapılan bu Master Plan'dakinin aksine (o biraz yukarıdan aşağıya bir plan idi) bölgedeki, yöredeki kamu-özel sektör ve halkın katılımı ile, katılımcı bir plan revizyonu yapmak arzusunda. Bu toplantının amacına ulaşmasını ve hayırlı uğurlu olmasını temenni ederek izin verirseniz toplantıyı açıyorum.

Toplantının ilk konuşmacısı Sayın. Dr. İ.H. Olcay ÜNVER beyefendi, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı, açılış konuşmasını yapmak üzere kendisini lütfen kürsüye davet ediyorum.

Dr. İ. H. Olcay ÜNVER (GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı) :

Teşekkürler Sayın Başkan, Sayın Bölge Valim, Sayın Valim, Sayın Belediye Başkanım, değerli katılımcılar. Bölgemizin hükümet dışı kuruluşlarının, akademik dünyasının ve iş camiasının değerli temsilcileri, toplantımıza hoşgeldiniz.

Geçen hafta yine Diyarbakır'da, bir başka toplantı için beraberdik. Geçen hafta, bölgedeki teşvik uygulamalarına ilişkin bir programımız vardı. Bu hafta çok daha kapsamlı ve orta vadeli bir sürecin ilk toplantısını Diyarbakır'da yaparak, bu sürece başlıyoruz. GAP'ın Master Planı

1989 yılında o dönemin şartları içinde, o dönemin önceliklerine göre hazırlanmış bir dokümandır. Bu, GAP'ın bir su kaynakları geliştirme projesinden sulamalar, enerji tesisleri ve bunlarla ilgili alt yapılardan, entegre bir yatırım programına dönüştürülmesinin temel belgesiydi. Şimdi 10 sene sonra bu belgeyi bir anlamda yenileme noktasına geldik. Master Planı niye revize ediyoruz? Ve niye bu yöntemle revize ediyoruz? Ben izinizle kısa açış konuşmamda bir parça buna zaman ayırmak istiyorum. Öğleden sonraki kesim konuşmalarında, biraz daha fazla bu konulara gireceğim.

Master Plan'ın revize edilmesinin birkaç nedeni var. Bir tanesi, bildiğiniz gibi geçen süre zarfında, temel rehber, temel konularda yönlendirici doküman olan Master Plan'ın bir takım öncelikleri değişti. Gerek dünya konjonktüründen gerekse de Türkiye'nin ekonomik önceliklerindeki bir takım yönelimlerinden Master Plan dokümanının revize edilme ihtiyacı ortaya çıkmaya başladı. Ama bu geçen zaman zarfında başka şeyler de değişti, mesela kalkınmaya bakış değişti. 1989 yılında hazırlanmış olan Master Plan'dan 3 sene sonra, Rio'dan bütün dünya ülkelerinin, devlet veya hükümet başkanlarının imza attığı bir doküman ortaya çıktı. Çevre zirvesi sonunda ve burada sürdürülebilir kalkınma dediğimiz, yeni kalkınma yaklaşımının temelleri artık resmîleşti. Daha önce ortaya çıkmış olan ilkeler, artık tüm dünyaca kabul edilip evrensel hale geldi.

Yine bir başka değişiklik ihtiyacı, Master Plan adının ihtiva ettiği sonuçtan doğmaktaydı. Master Plan, makro düzeyde bakan bir plandı. Halbuki artık uygulamaya yönelik, bir anlamda programda olabilecek bir doküman ihtiyacı vardı. Ve nihayet bildiğiniz gibi, hükümetimiz, GAP'ın 2010 yılında tamamlanmasına ilişkin bir karar almış ve bunun da, gerekli plan ve program değişikliklerinin yapılması görevini GAP İdaresi'ne vermişti. Bu kararı takiben GAP İdaresi, ilk iki senenin yatırımlarına ilişkin program önerilerini hazırlayarak Devlet Planlama Teşkilatı'na ilettiler. Daha önce bahsettiğim felsefe ve yeni yaklaşımlar çerçevesinde GAP İdaresi, çoğunun da bildiği gibi, çok sayıda proje ve uygulama da başlatmıştı. Ancak bütün bunların GAP'ın temelini oluşturan dokümana entegre edilmesi ihtiyacı, şu anda sürecini başlattığımız ve Master Planı Revizyonu diye adlandırdığımız ve öğleden sonra daha başka bir isim vereceğim çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

İkinci soru, master planı neden kalkınmacı yapıyoruz? Niye birinci Master Plan gibi, bir anlamda rakamları yada yaklaşımları güncelleştirerek, yeni bir doküman ortaya çıkarmıyoruz? Bu, bizim ve evrensel kabul olmuş ilkelerin kalkınmaya bakışındaki değişiklikten kaynaklanıyor. Kalkınma artık bir kamu yatırımı, bir kamu programı olarak görülüyor. Kalkınma ya da bizim sürdürülebilir kalkınma dediğimiz, yani yatırımların gerçekleşmesinden sonra kendi kendini döndürebilecek eşitlikçi, adil, değişik toplum birimlerini gözetken, ama ekonomik geçerliliğe de sahip olayın, üç temel ayak üzerinde durması gerekir. Bunlardan bir tanesi ve önemini koruyan bir

kavram kamu yatırımları. Yatırım olmadan kalkınma elbette olmuyor. Ama onun kadar önemli iki ayrı ayağı daha var sürdürülebilir kalkınmanın. Özel kesimin kalkınmaya katılması, entegre olması ve halkın katılması. Ve bütün bu kesimlerin kalkınmanın yararlanıcıları değil aktif sahipleri olması, dolayısıyla kalkınmadan yararlanacak ve aktif olarak sahiplenecek kesimlerin bu kalkınmanın sadece sonuçlarından faydalanması değil, planlamasından uygulamasına, izlenmesine, gerekiyorsa değişiklikler yapılmasına da katkıda bulunması artık esas kabul ediliyor. Ve dolayısıyla yeni Master Plan çalışmamız, tamamen katılımcı bir çalışma olarak planlandı. Bunun detaylarını açış konuşmalarından sonra arkadaşlarımız size anlatacaklar. Bizim anladığımız şekli anlatacaklar ve öğleden sonraki oturumda da bizim yaklaşımımızı sizin test etmenizi, sizin sorgulamanızı, görüşlerinizi bize vermenizi isteyeceğiz. Çünkü katılımcılarla başladığımız bir sürecin katılımcılık yöntemlerini de bizim size söylememiz doğru değil. Biz alternatifleri bir anlamda ortaya koyup, bunlardan sizin, belli kesimler olarak tercihlerinizi yapmanızı dahi isteye-bilmeyi arzu ediyoruz. Ve bunun sürecini de Diyarbakır'da başlatmış oluyoruz. Bu süreç bizi Pazar günü Gaziantep'e ve önümüzdeki hafta da Şanlıurfa'ya götürecektir. Böylelikle Bölge'deki sadece değişik kesimleri değil, değişik alt bölgeleri de kapsamış olacağız. Çünkü yine hepimiz biliyoruz, GAP Bölgesi homojen bir bölge değil, gerek ekonomik gerek sosyal bakımdan alt bölgelerde değişik özellikler ve kapasiteler ve kalkınmaya ilişkin darboğazlar olabiliyor. Bunları da yine yerinde görüşüp Master Plan girdilerini bu şekilde almayı amaçlıyoruz.

Bugün gün boyunca sürecek toplantımızda, GAP'ı konuşmayacağız. GAP Master Planı'nın yenilenmesi çalışmasını sizlere sunacağız. Bunun kapsamını ve bizim düşündüğümüz yöntemi sunup, sizin bu konudaki görüşlerinizi, girdilerinizi alıp, gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra GAP'ı konuşacak noktaya geleceğiz. Ve o aşamada zaten yeniden size gelip, o noktadan itibaren yapılacak çalışmalarda, faaliyetlerimizde sizlerin katılımı beklenecek. Tüm çalışmalarımızda, faaliyetlerimizde olduğu gibi, gerek toplantımıza gerekse de çalışmamıza da destek veren Sayın Bölge Valimize ve Sayın İl Valimize bu vesileyle teşekkür ediyorum. Yerel yönetimimize, iş camiamıza ve gerek Diyarbakır gerekse de bölgemizdeki hükümet dışı kuruluşların temsilcilerine, yine desteklerinden ve bu andan itibaren arayacağımız katkılarından ötürü teşekkür ediyorum. Yeni çalışmamızın bölgemize hayırlı uğurlu olmasını diliyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Diyarbakır Valisi Sayın Cemil SERHATLI'yı lütfen kürsüye davet ediyorum.

Cemil SERHATLI (Diyarbakır Valisi) :

Sayın Valim, çok değerli katılımcılar, çok değerli konuklar, ilimize hoşgeldiniz. Böyle güzel bir toplantıda sizleri Diyarbakır'da ağırlamaktan çok büyük bir mutluluk duyuyorum. Biraz evvel

GAP İdaresi Başkanımızın da söylediği gibi, GAP Master Planı, 1989 yılında yapılmış. O zamana göre ki, Türkiye'nin ve dünyanın en büyük projelerinden biridir. O zamanki şartlara göre dzn yapılan bu Master Planı biraz önce hocamın da söylediği gibi, merkezi hkmette yukarıdan yapılan ve aşağıya doğru empoze edilen bir plan, belki o zamanın şartlarında doğruyd. Fakat 10-12 sene evvel yapılan bu plan, hem Türkiye'deki, hem dünyadaki kavramların, ekonomisinin ve yeni yeni olguların ortaya çıkmayıyla artık yetersiz kaldı. Bunu GAP İdaresi de gördü ve bu çalışmayı başlattı ki, bana göre çok faydalı bir çalışma olacak.

Master Plan'da ağırlık, toprak ve suya yönelikti. Bunun içerisinde bazı kavramlara da yer veriliyordu ama sürdürülebilir kalkınma kavramının gelişmesiyle artık yeni bazı olgulara da yer verilmesi gereği ortada. Sosyal ve insani kaynaklara ağırlık verilmesi gereği ortada ki, bölgemiz- de kalkınmanın ana şartlarından bir tanesi de bana göre insan ve sosyal problemlere ağırlık verip, onların çözümüne doğru bir çalışma yapmanın gereği var. Zannediyorum bugünkü toplantı, ve bundan sonra diğer illerde yapılacak toplantılarda çok daha iyi vurgulanacak ve aşağıdan yukarıya doğru geniş bir perspektif kazanarak, şartlar daha iyi değerlendirilip, halkın sivil toplum örgütlerinin, birebir katılacağı daha güzel programlar ortaya çıkacak. Ben bu yönden, bu toplantının yapılmasına ve birincisinin ilimizde yapılmasına çok mutlu oldum. Zannediyorum çok faydalı olacak ki, katılım da onu gösteriyor. Gerek kamu kurumundan gerekse özel sektörden, gerek sivil toplum örgütlerinden katılım da onu gösteriyor. Ben bu çalışmanın başarılı geçeceğine inanıyorum. Hepinize iyi çalışmalar diliyorum. Sevgi ve sayđı sunuyorum.

Prof. Dr. Tamer ARPACI :

Olağanüstü Hal Bölge Valisi Sayın Gökhan AYDINER, lütfen kürsüye teşrif ediniz.

Gökhan AYDINER (Olağanüstü Hal Bölge Vallisi) :

Başta Sayın Diyarbakır Valisi olmak üzere, atanmış, seilmış çok değerli çalışma arkadaşlarımı, değerli araştırmacı hocalarımızı, mteşebbislerimizi ve katılımcıları sayđıyla selamlıyor, hoşgeldiniz diyorum.

Bugünkü toplantının genel amacını ve yapılacak olan işleri Sayın GAP İdaresi Başkanı çok muhtasar olarak ifade etti. Büyük mutluluk duydum. Daha önce geldiklerinde de, fikri ifade ettiklerinde de temsilcisi arkadaşlarıma, memnuniyetimi ifade etmiştim. Memnuniyetim birkaç noktada. Birisi kişi olarak, GAP Projesi'nin revizyonu gibi bir konunun gündeme gelmesi için önemini her geçen gün biraz daha fazla arttırarak kendini kabul ettirmesi demektir. Türk insanı olarak, bu milletin bir ferdi olarak, böylesine bir projenin kendini yenileyerek, geliştirerek devam etmiş olması, elbetteki beni memnun eder. Hep biliyoruz ki, dünyada 7 tane harikadan bahsedilir. İlkokuldan beri okumuşuzdur. Pramlitler, Iskenderiye Feneri vb. Bir tanesi de Babil'in As-

ma Bahçeleri'dir. 7 harikadan bir tanesi. Türkiye işte bugün, zaman içerisinde yok olan Balbil'in Asma Bahçeleri'ni çok daha kapsamlı olarak yeniden ihya ediyor. Demek ki yeni bir dünya harikası yaratıyor. Hakikaten de ilk başladığından itibaren ortaya konan projelerde, 22 baraj, 19 hidroelektirik santrali ve bunlara bağlı olarak 1.7 milyon hektarlık bir alanın sulanması gibi çok önemli işlemi bünyesine alan bir proje. Ama güzel olan tarafı, 32 milyar dolarlık bu projenin yarısı hemen hemen tamamlanmış. Bu arada da biraz daha genişletelim, daha kapsam katalım denmiş. Sürdürülebilirliği, ama insanı içerisinde alarak sürdürülebilirliği de hesaplayalım denmiş ve onun için de bu çalışma başlatılmış. Olağanüstü Hal Bölge Valisi olarak da son derece memnuniyetime mucip bir çalışma. Çünkü biliyoruz ki, her işte asayiş boyutu, ekonomik-sosyal ve kültürel kalkınma boyutlarıyla tamamlandığında, işlerin tamamlanması ve kalıcılığı kolaydır. Onun içindir ki, bizde Olağanüstü Hal bölge Valiliği olarak böyle bir çalışmanın içindeyiz. GAP İdaresi'nin 9 vilayeti içerisinde kalan planlama ve programlama çalışmaları içerisindeki 5 vilayet de, zaten bizim bölge valiliğimizin alanı içerisinde. Bu yönüyle de beni ziyadesiyle ilgilendiren ve memnun eden bir husus bu çalışma.

Bir diğer nokta da düşünen, çözümler için fikir üretmeye çalışan ve sahada da bunun tatbikatını yapma gayreti içinde olan bir kişi olarak, bir defa değişime ayak uydurma, gelişimin değişimlerini ortaya koyup, gelişimi tatbik edebilme nosyonunun İdare'ye hakim olması son derece önemli. Demek ki o zaman çalışmalarımız içerisinde büyük bir paralellik olacaktır. GAP İdaresi netice itibarıyla, dünyadaki bölgesel kalkınma ajansı dediğimiz ileri literatürdeki kavram itibarıyla, dediğimiz bir kuruluş. Tercihen beyin kısmı Ankara'da, merkezi olarak, uygulamayı iller ve diğer uygulayıcı birimlerle yapmak için teşkilatlanmış, ama bundan finans modelinde belki fazla inisiyatif olmadığı için sahada görünmesi az olmuş bir İdare. Ama işte bu çalışmalarla tekrar kendisini, yeni tabiri ile yönetim ile, yani karşılıklı yöneten ve yönetilen gruplar dediğimiz, esasında bir arada fikir yürütmesini, fikri olgunlaştırmasını ve tatbikatta da el ve gönül birliği yapmasını amaçlayan bir kavramı var etme çabası içerisinde. Biz de çaba içerisindeyiz. Onun içindir ki amaçlarımız adeta bir. Zaten bu devletin vatandaşı, bu milletin ferdi olarak, ister kamu kesiminde olsun, ister özel sektörde olsun tatbikattan gelen insanlar olarak mutlaka bu beyin fırtınasında, hatta hatta belki de bu buluş fırtınası diyeceğimiz, çünkü bazılarımıza bu burada ilk defa anlatılıyor olacak, birdenbire çakan şimşeklerle ortaya koyacağınız hususlarda, tatbikata yönelik fikirler ön plana geçecektir. Yani tatbikata olabilecek, hayalcilikten uzak, soyutlan somuta inmiş fikirler ön plana geçecektir. Ve o fikirden bizler de çok yararlanacağız. Sadece GAP İdaresi değil, Bölge Valiliği olarak bizler de kendimiz açısından, diğer OHAL ve birimlerdeki buna yönelik çalışmaları yürütmeye son derece yararlanacağız. Düşüncelere taktir ve teşekkürlerimi iletiyorum. Bu konuda oturumu yönetecek olan Sayın Başkan ve tanıtımı yapacak olan diğer bilim adamlarımıza şimdiden teşekkürler ediyorum. Mutlaka ki bundan hayırlı sonuçlar el-

de edilecektir. Hepinize sevgiler saygılar sunuyorum. Çalışmaların başarılı geçmesini temenni ediyorum.

Prof. Dr. Tamer ARPACI :

Değerli katılımcılar GAP Master Planı Revizyonu Çalışmasıyla ilgili bazı bilgileri sizlere aktarmak üzere, sırasıyla oturum komisyonundaki katılımcılara söz vereceğim. İlk söz Sayın Vedat ÖZBİLEN'in. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Koordinatörü.

Vedat ÖZBİLEN (GAP Bölge Kalkınma Planı Proje Koordinatörü) :

Sayın Bölge Valim, sayın İl Valim, sayın Başkanım, sayın Belediye Başkanım, değerli katılımcılar, hepinizi saygıyla selamlıyorum. Katılımcı diyorum, artık GAP İdaresi olarak bizler neler düşündük, acaba doğru mu düşündük, bunları sizinle paylaşacağız ve bu süreç içerisinde tamamen sizlerin etkin olmanızı istiyoruz. Çünkü o yörede yaşayan sizlersiniz. Siz sorunlarınızı daha iyi biliyorsunuz. O yönden bizleri, merkezi teşkilatı yönlendirmenizi, sivil toplum örgütlerinin, özel sektör temsilcilerinin, Belediye Başkanlarımızın, Sanayi Ticaret Odası camiasının bu yönde etkin görev almalarını istiyoruz. Çünkü yöre onların.

GAP Bölge Kalkınma Planının yeniden hazırlanması. Tabii sayın Başkanımın da belirttiği gibi bizim 10 yıllık bir deneyimimiz var, 1989'dan beri onun getirdiği çıktılar, dünyadaki değişmeler, ülkemizdeki yeni değişimler bunlar hep bizi zorladı. Son olarak hükümetimizin talimatı ki, bu talimat diyor ki, 2010 yılında GAP'ı bitirelim. Nasıl bitireceğiz, bunun özellikleri neler olmalı, biz neler düşünüyoruz merkezi otorite olarak, sizler neler düşünüyorsunuz? Ortak bir nokta bulalım ve bu plana sahip çıkalım, uygulamasına da sahip olalım.

Tabii bizim temel kabullerimiz var. Bu noktaya getiren uygulamalarımız var. Projelerimiz var. Sürdürülebilir insani kalkınmayı vurguluyoruz. Bizim için önemli olan, artık insan odaklı gelişmenin kalkınmanın sağlanması, kalkınmaya insanı oturtmak, onun taleplerini sistemlerini yansıtmak, bu proje içerisinde etkin bir rol vermek. Sürdürülebilir insani gelişme genel anlamıyla doğal ve beşeri kaynakların optimum kullanımı yoluyla, gelecek kuşakların olanaklarını tüketmeden, halkın tercihini ve potansiyelini eksiksiz bir biçimde hayata geçirebilecekleri bir ortamın yaratılması. Yani bu tercihleri hep beraber yapacağız. Bizim de burada devletin bir kurumu olarak rolümüz var, sizlerin de rolü var.

Ama biz tabii burada sürdürülebilir insani kalkınma noktasına ulaştırırken, bizim bir sosyal eylem planımız, çalışmalarımız var, onların çıktıları bizi bu noktalara getirdi. Dünyadaki Gündem-21 adlı doküman "1992'de kabul edilen, tüm hükümet başkanlarının imzaladığı, 21. yüzyılın yeni yaklaşımları var. GAP'ta elde ettiğimiz uygulamalar, projeler (bunlar Çok Amaçlı Top-

lum Merkezleri, Girişimci Yönlendirme ve Destekleme Merkezlerimiz, Halfeti'de uyguladığımız katılımcı yerleşim planlaması), katılımcı fiziki planlama süreçlerinde elde ettiğimiz deneyimler, sürdürülebilir insanı kalkınmada üç ayağın önemli olduğunu gösterdi. Bunlardan biri kamu yatırım programları, ikincisi özel sektör, üçüncüsü de halkın katılımı. Dolayısıyla burada görebileceğiniz gibi, katılımcılık bizim için çok önemli. Erişebilirlik önemli, çevrenin korunması bizim için önemli. Bu dünyanın yeni kabul ettiği kriterler. Bunları nasıl yansıtabiliriz GAP Bölge Kalkınma Planımıza? Bölgesel öncelikler nedir? Ulusal öncelikler nedir? Bunların ortak noktalarını nasıl buluruz? Saydam olmalıyız, açık olmalıyız, yani her kesim düşüncelerini buraya yansıtmalı, sivil toplum örgütleri, özel kesim, halk, çok açık net neler istiyorlar? Biz neler istiyoruz GAP İdaresi olarak? Devletimizin diğer kurumları DSI, Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine ve Çevre Bakanlığı, Kültür Bakanlığı tüm ilgili kesimlerin birarada ortaklıkların olacağı, ayrılıkların olacağı şeyleri bu saydam ortamda tartışmak, kalıcı olmak, sorunları birlikte paylaşmak, yerel olmak yerelin istemlerine göre onları yansıtmak. Bir de sosyal adaleti de sağlamamız gerekiyor. Yani cinsiyet dengeli kalkınmayı da oluşturmamız gerekiyor. Bunlar bizim bu 10 yıllık sürece GAP İdaresi'nin yapmış olduğu uygulamalarda ortaya çıkan, bunların olması gerektiğine inandığımız temel yaklaşımlar. Ve bunları projelere yansıttığımız zaman projelerde farklı biçimler alıyor, yeni bir açılım oluyor.

Acaba bizim bu yaklaşımlarımız doğru mu? Öğleden sonraki tartışmalarda özellikle bu noktalarda sizin eleştirilerinizi, katkınızı bekliyoruz. Bu temel yaklaşımlar yeterli mi böyle bir planı yapmaya? Bu kavramlardan hareket ederek, GAP Master Planı ya da GAP Bölge Kalkınma Planı (biz bunun ismini bile değiştirmeyi düşünüyoruz), bir stratejik plan mı olmalı, bir rehber doküman mı olmalı? Bu iş akımı şeması içinde bunu değerlendirmek istiyoruz. Yani bu durumu saptayalım. 10 yıllık süre içinde nereye geldik uygulamalarda? GAP'ın durumu nedir? Güneydoğu Anadolu Projesi'nin durumu ne? İnsan kaynaklarımızın durumu ne? Gelinek noktada diğer kurumlarımızın yapmış olduğu uygulamalar hangi aşamada? Nerede tıkanıyor? Nerede sorun var? Bu sorunlar bizce biliniyor, acaba sizler nasıl görüyorsunuz? Ya da merkezi otoritenin temsilcileri yerelde çıkan sorunları görebiliyorlar mı? Bunları ortaya koyabilmek istiyoruz. Yani mevcut koşulların analizi. Burada 12 tane iş planı var. Geçmiş "1989 planının gözden geçirilmesi, kalkınma ihtiyaçlarının tespiti, bunları birlikte yapalım, daha sonra hedef stratejileri belirleyelim. Acaba bunlar neler olabilir? 2010'a kadar, 2010 sonrası önceliklerimize, hedef stratejilerimize birlikte karar verelim. Tabii bunları yaparken bizim temel yaklaşımlarımız, kabullerimiz vardır. Sürdürülebilir insanı kalkınmayı da o bazda alalım, geliştirelim.

Finans boyutu çok önemli bu projelerin etkin olmasında. Yeni finans modellerimiz acaba neler olabilir? Özel sektöre biz çok önem veriyoruz. Kamusal bir program uygulanıyor ama buradan etkilenen bir kesim de var, özel sektör. Özel sektörün problemleri ve kalkınmada artık bir

rolünü olması gerekliliği. Biz böyle bir rol biçerken acaba onlar bizden neler istiyorlar bu role karşılık? Karşılıklı bunun bir çözümünü bulalım. Hem finans alanında hem kararların verilmesinde, hem de uygulamalarda. Özel sektör acaba nasıl bakıyor kendi bölgelerine?

Burada önemle ortaya koyduğumuz bir şey var, sürdürülebilir kalkınma diyoruz, acaba bu kavram neyi ifade ediyor bizim için? Daha önce yaptığımız uygulamalarda olduğu gibi katılımcılıktan neler anlıyoruz? Bunların irdelenmesi ve tartışılması gerekiyor bu planın yapıldığı süreçte. Tüm bunların sonucu tabii planın formülasyonu. Katılımcıların planın uygulanmasında, kamu programının hazırlanmasında rolleri neler olabilir? Bunların hep paylaşılması gerekiyor. Yani bizim buradan beklediğimiz bir kamu yatırım programı çıkmalı, aynı zamanda başka programlar da çıkmalı. Sosyal programlar, çevre programları bunların arasında öncelikleri kurmak ve sadece planı yapmakla kalmıyor projeleri yürütmek, bunların takibini de paylaşmamız gerekiyor. Acaba bu yöntemlerimiz, bugüne kadar yaptığımız şeyler doğru mu? Bu izlemeyi doğru yapıyor muyuz? Projeler yapılıyor, belli bir noktaya geliyor, uygulamaya da konuyor, ama yine belli bir noktada tıkanıyor. Bu tıkanıklardaki sorunlar nedir? Belki göremediğimiz, gözümüzden kaçırdığımız şeyler olabilir. Bunları bu katılımcı yöntemle, katılımcı Master Plan dediğimiz yöntemle ortaya koyalım istiyoruz.

İzleyeceğimiz 12 iş kalemi var. Bu tamamen tartışmaya açık, sizin katkılarınızı bekleyen bir iş akımı şeması. Bu çalışmayı yaparken biz kendi içimizde de organizasyon gerçekleştirdik. Çalışma gruplarımız var, bu Master Planı yapan bir grup. Bunu belli bölümlere ayırdık. Bölgesel planlama, altyapı- çevre, iktisadi planlama ve özel sektörün etkileri, sosyal boyut ve kırsal kalkınma. Burada bizim bu temel yaklaşımlarımızda çok ağırlık verdiğimiz iki husus var bu sürdürülebilir kalkınmada. Bunu özellikle burada vurgulamak istiyoruz. Proje yöneticilerini buraya getirdik. Daha detaylı anlatacaklar, nasıl yaklaşıyorlar? Çalışmalarımızda hepsi eşit ama bunlar daha öne çıkacak gibi görünüyor.

Bizim altyapı ve çevre bölümünde özellikle ekonomik ve sosyal gelişmeyle bunların bir bütünlüğünün sağlanması gerekiyor. Gündem-21 adlı dokümanın ortaya koyduğu şekil, yani ekonomik sosyal kalkınmayı sağlıyorsunuz ama bunun çevre boyutunu ihmal ettiğiniz zaman 21. yüzyılın ortaya koyduğu kriterlere ulaşamıyorsunuz. Ülkemiz şartları da, bunun yeniden irdelenmesi görevini verdi. Orada imzalanan dokümanda şöyle bir not vardı: Her ülke kendi şartlarına, sosyo-ekonomik şartlarına göre bu kriterleri irdeleyip kendi deneyimlerini yaratmalı. Dolayısıyla biz de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kendi deneyimlerimizi yaratmalıyız. Yani ekonomik ve sosyal gelişmeyle birlikte altyapı-çevreyi özellikle de çevreyi dikkate almalıyız. Öncelikle altyapıların gerçekleştirilmesi için stratejileri ortaya koymalıyız. Kamu ve özel sektörün etkinliği ne olmalı sivil toplum örgütleriyle birlikte? Hizmetlerin geri ödenmesi belediyelerimizin en çok şu

anda karşılaştığı sorunlar. Bir hizmet götürüyorlar ama hizmetin geri ödenmesini yapamıyorlar. Dolayısıyla altyapılarda planın gelişmesinde sorunlarımız var. Bunları nasıl aşabiliriz? Bunları irdeleyeceğiz. Bunlarda sizlere çok rol düşecek. Çevre koruma bizim için önemli. Gelecek nesillere, ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlıyoruz ama çevreyi yok etmeden bunu yapmalıyız. Bunlar hep bizim bu bölümde dikkate alacağımız konular olacaktır.

İktisadi planlama ve özel sektörün etkinliğinde, kamu yatırımları için gerekli olan finans ihtiyaçları modellerini irdelemek istiyoruz. Bu önemli bir konu. Birçok sektörde yaptığımız çalışmalarda bunlarla bağlantısını kuramadığımız zaman projeler havada kalıyor. Ülkemizin sıkıntıları nedir? Dünyadaki, finans dünyasındaki gelişmelerde acaba biz rolümüzü nasıl üstlenebiliriz? GAP'ın bunun içindeki rolü ne olabilir? Bu modellerin hangileri işleyebilir? Onları hep tartışmak istiyoruz. Uluslararası finans kaynaklarında yeni değişimler var. Bunlara Güneydoğu'da üretilen projeler nasıl katılabilir? Artık kendi sınırlarımız içinde kalmayalım. Bunların önceliklerini ve yapım kriterlerini, dünyayı düşünerek, dünyanın kriterlerine uygun projeler oluşturmalıyız.

Finansmanda özel sektörün katkısını istiyoruz. Kalkınmada da bunları sık sık tekrarlıyoruz. Kamu görevini yapıyorsa, özel sektör de artık yapmalı ve halk da yapmalı. Bunların seviyeleri ne olacak? Nereye kadar inebileceğiz? Onlardan ne seviyede katkı bekleyeceğiz? Hep bu tartışmalarda ortaya çıkacak.

Sonuçta bu bölümümüzde en önemli olan, uygulama programını hazırlayacak. Bölgesel Planlama çalışma grubumuz da tabii diğer sektörlerde bahsettiğim çalışma gruplarında yapılan tüm verileri, bilgileri, araştırmaları analiz edecek, sentezini oluşturacak. Bölgesel seviyedeki makro kararları verecek. Ekonomik alanda bizim önceliklerimiz nedir? Bu çalışma gruplarının ve sizlerin katkılarıyla ortaya çıkacak şeyler. Bunların hedef ve stratejilerini ortaya koyacak GAP İdaresi'nin Kanun Hükmünde Kararname'yle verilen bir yetkisi var. Bu arazi kullanımını denetleme yetkisi. Dolayısıyla ekonomik önceliklerimiz ne olacak? Bu kalkınmada hangi illerimiz ön plana çıkmalı? Bunda büyüme kutbu modelleri mi denemeliyiz? Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa mı öne çıkmalı, yoksa bunu eşit mi yaymalıyız? Bunları hep birlikte tartışmalıyız. Çünkü bu konuda sizler bizleri hep eleştirdiniz, şimdi bu eleştirileri açıyoruz. Sizler de bizleri yönlendirin.

Sektörlerarası entergrasyon yine burada ortaya koymaya çalışacağımız önemli çalışmalarından biri. Tabii bu bahsettiğim 5 grup çalışmaları yaparken, izleyeceği sürece sizleri katma işine katılımcı planlama diyoruz. Ama biz katılımcı planlamayı nasıl yapacağız?

GAP İdaresi'ndeki teknik danışmanların yaptıkları kendi teknik çalışmaları sonunda ortaya 5 tane yöntem çıktı. Bunlar şunlar: Bilgilendirme, danışma, ortak çalışma, delegasyon, yönetim. Bu 5 yönetimi kullanarak, o 12 iş kalemini yapmak istiyoruz. Bunları biz sizlere dağıttığı-

mız dokümanlarda ifade ettik. Bu katılımı çeşitli şekillerde yapabilirsiniz. Bilgilendirme, işte bugün yapıyoruz. İlk düğmeye basıyoruz. GAP Bölge Planı'nı yeniden yapıyoruz. Bu bir bilgilendirme. Aynı şekilde danışmayı da yapacağız. Sizlerle bazı konularda, çok spesifik konularda ortak çalışma, workshop dediğimiz, arama toplantıları dediğimiz daha dar gruplarla çalışmalar yapacağız. Özel sektörü, kamuyu, sivil toplum örgütlerini toplayıp illerde, 9 ilimiz var, her ilde ayrı ayrı toplantılar yapacağız. Bu ortak çalışmaların bazılarını delege edeceğiz. Her çalışmayı biz yapmamalıyız. Valiliğimize görev vereceğiz ki, şu bilgilerin toplanmasını sizden istiyoruz. GÜN-SLAD'a vereceğiz görev, diyeceğiz ki siz de sanayi sektörüyle ilgili çalışmalar yapın bize getirin. Sivil toplum örgütlerine vereceğiz. Biz katılımcı yöntem olarak bunu görüyoruz.

Diğeri de yönetim ki, en sonunda varmak istediğimiz şey de bu planın oluşturulması. Bundan sonra ortaya konacak yaklaşımların, kurumların kendi kendini yaşatabilir, sürdürülebilir noktalara gelebilmesini örnek verebiliriz. Bizim kurduğumuz Girişimci Destekleme Yönlendirme Merkezleri, kısaca GAP-GIDEM diyoruz. Sonunda onlarla varmak istediğimiz hedef, özel sektörün kendi işlerini kendi başlarına yapmaları. Biz devreden çekildiğimizde bunu yapabilecek güce gelmeleri.

Bizim bu Master Plan sürecinde arzuladığımız katılımcı yöntemler bunlar. Tamamen tartışmaya açık ve sizin katkılarınızı bekliyor. Sonuçta ulaşmak istediğimiz hedef şu. Kendi hayat koşullarının bilgisini paylaşmak, bizim için çok önemli. Üretme ve analiz. Bunu birlikte yapalım ve çıkan sonuçları planlayalım ve eyleme geçirelim karşılıklı olarak. Hem sizler güç kazanacaksınız, hem de bizler. İzlediğimiz yöntemimiz bu olacak. Benden sonraki arkadaşlar bu genel çerçevedeki sunuşumu daha detaylandırarak, Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

Prof.Dr. Tamer ARPACI:

Şimdi Sayın Aycan ALTAY GAP Bölge Kalkınma İdaresi Danışmanı. İletişim konusunda, bize bilgi aktaracaklar

Aycan ALTAY (GAP Bölge Kalkınma Planı Proje Danışmanı) :

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), bölgesel kalkınmayı amaçlayan ve bölgenin yaşam kalitesini yükseltmeyi önemli gören dünyadaki en büyük kalkınma projelerinden birisidir.

GAP'ın gerçekleşmesi için 1989 yılında hazırlanan GAP Master Planı, dünyada ve Türkiye'de değişen eğilimleri ve yeni yaklaşımları yeterince içermediğinden, ayrıca plan hazırlanırken öngörülmemen bir dizi olumsuz etmen ve değişim nedeniyle uygulanmasında ciddi biçimde geri kaldığından tüm tarafların katılımı ile revizyonu ve güncelleştirilmesi gündeme gelmiştir.

Katılımcı yaklaşım, yönetimlerin yürüttükleri hizmetler konusunda topluma bilgi verme, halkın dilek, beklenti ve şikayetlerini öğrenerek çalışmalarında bunlardan yararlanma ve böylece kendileri ile toplum arasında en yüksek oranda bir uyum, işbirliği ve anlayış sağlama amacına yönelik halkla ilişkiler çalışmalarını yönetim sürecinin bir parçası haline getirmiştir.

Bu çerçevede yeni Master Plan çalışmalarında başarılı olunması, planda ön görülecek hedeflerin uygulayıcılar ve halk tarafından benimsenmesi ile yakından ilişkilidir. Bunun için çalışmanın tüm aşamalarında halkla karşılıklı iletişim sağlanacaktır.

AMAÇ

- GAP Bölge halkının proje hakkında bilgilendirilmesi,
- Halkın proje hakkındaki görüşlerinin, önerilerinin ve şikayetlerinin tespit edilmesi,
- Hedef kitlede İdareye karşı olumlu ve ilgili bir tutum yaratılması ve kalkınmaya inandırılması,
- İdare ile diğer kuruluşlar (kamu, özel sektör, sivil toplum örgütleri) arasında işbirliğinin sağlanmasında katkı verilmesi,
- Toplumdaki tüm kesimler arasında karşılıklı anlayış ortamı yaratılmasıdır.

STRATEJİ

- a) Toplum oluştururan tüm kesimlerle ilişki
- kamu kuruluşları temsilcileri
 - yerel yönetim temsilcileri
 - özel sektör
 - sivil toplum örgütleri
 - halk
 - basın-yayın kuruluşları
 - muhtarlar, öğretmenler, gençler kadınlar
- b) Verilecek mesajlar
- projenin önemi

-
- idarenin görev ve sorumlulukları
 - katılımcı planlama için katkılarının istenmesi

MESAJ

Amaç ve strateji belli olduktan sonra vermek istediğimiz mesaj tesbit edilecektir. Bu mesajı hangi iletişim aracı ile verirsek verelim.

- inandırıcı
 - anlaşılır
- olması önem taşımaktadır.

İLETİŞİM ARAÇLARI

Bir konu anlatılmaya çalışılırken yararlanılan herşey iletişim aracıdır ve (mimikler, konferanslar, kitap, broşür, radyo, TV vb.) iletişim araçlarını iki grupta incelemek mümkündür.

- birincisi, var olan iletişim araçlarıdır ki bunlar günlük yaşamımızın içinde olanlardır (gazeteler, dergiler, gibi)
- ikincisi, konu ile ilgili kişilerin kendilerinin üretecekleri iletişim araçlarıdır. (Broşürler, süreli yayınlar özel etkinlikler vs.)

Çalışmalar süresince her iki tür iletişim araçlarından da yararlanılacaktır.

a) Hedef kitle için

- dergi broşür vb yayınlar çıkartılması
- bildiri yayınlanması
- dilek, istek ve şikayetlerini bildirecekleri olanakların sağlanması
- yerel sergi, fuar vb. düzenlenmesi
- konferans, panel, küçük gruplarla toplantılar düzenlenmesi

b) Kamu kuruluşları, Yerel Yönetimler Özel sektör ve Sivil Toplum Örgütleri için

- bilgilendirme ve görüş alma toplantıları
- ziyaretler

-
- ortak çalışmalar, organizasyonlar
 - c) Kamuoyunu Basın Yolu ile Etkilemek için
 - basın, yayın kuruluşlarına sürekli ve doğru bilgi verilmesi
 - bölgeye basın turları düzenlenmesi
 - d) Halkın düşüncelerini almak için
 - halkla yüzyüze ilişkiler kurulması (belli yerlerin ziyareti bir köy, üniversite öğrencileri, hastane, huzurevleri vb. Değişik toplum kesimleri)
 - gazetelerin taranması (okuyucu mektupları köşe yazıları)
 - varsa idareye ve Bölge Müdürlüğüne gönderilen ve vatandaşların dilek, istek ve şikayetlerini içeren mektupların değerlendirilmesi

ZAMANLAMA

Tek bir etkinlik veya çok ses getiren bir faaliyet ile halka ilişkilerin amacına ulaşması mümkün değildir. Eğer gerçekten bir fayda bekleniyorsa, halka ilişkiler çalışmalarının zamana yayılması gerekmektedir.

Yeni Master Plan 10 ay sürecekse, iletişim araçlarıyla verilecek mesajlar da bu 10 aya yayılacaktır. Bu dağılım plan grubundaki diğer sektörlerin çalışmaları ile birlikte düşünülecektir.

Ayrıca zamanlama konusunda dikkat edilmesi gereken bir husus da bir faaliyet için seçilen tarihin başka bir kuruluşun önemli bir faaliyetiyle çakışmamasıdır. Böyle durumlarda hedeflediğimiz kitleye ulaşmak zorlaşmaktadır.

DEĞERLENDİRME

Yapılan her etkinliğin sonunda değerlendirmesi de yapılacak, başarılı ve başarısız taraflarımız ortaya çıkarılacak ve bir sonraki etkinlikte daha az hata yapılmasına çalışılacaktır.

Kendi öz eleştirimiz dışında dışardan gelebilecek telefon, mektup, basındaki yazı ve eleştiriler de değerlendirme kriterleri içinde yorumlanabilecek bilgilerdir.

Prof.Dr. Tamer ARPACI:

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Danışmanı Sayın Rifat DAĞ.

Rıfat DAĞ (GAP Bölge Kalkınma Planı Proje Danışmanı) :

Değerli konuklar, ben kısaca GAP Master Planı'nın yeniden revizyonu sürecinde kırsal kalkınma yaklaşımımızla ilgili olarak birkaç şey ifade etmek istiyorum. Başkanımızın da oturumun başında açıkladığı gibi, dünya koşulları değişti ve özellikle 1992'de gerçekleştirilen "Çevre ve Kalkınma Konferansı" sonucunda, kalkınmaya yönelik olarak 3 faktörün önemli olduğu üzerinde duruldu. Bu üç faktörden biri eşitlik ve adalet, diğeri katılım ve üçüncüsü de insan kaynaklarının geliştirilmesi meselesi. Burada dikkat ettiğiniz gibi, işte şu kadar baraj yaptık, şu kadar sulamaya şu kadar alan açtık biçimindeki fiziksel gerçekleştirmeler çok önemli ama onunda ötesinde bu hadiseye içerik kazandıracak, anlam kazandıracak insan faktörünün kalkınmanın odağına oturtulmuş olmasıdır. Bu çok önemli bir faktör. Dünya bu noktaya nasıl geldi? Özellikle kırsal kalkınma alanında. Kırsal kalkınmanın, kırsal alanın sorunlarının çok karmaşık ve köklü olduğu üzerinde dünya hem fikir. Türkiye'nin özellikle Cumhuriyet döneminde uygulayageldiği kırsal kalkınma faaliyetlerinde de bir dizi tecrübe sahibi olduğu açıktır. Bunu kamu adına devlet yapmıştır. Kamu adına gönüllü kuruluşlar yapmıştır. Bir takım deneyimler sisteme kazandırılmıştır. Bu tespitler şunlar: Bir kere kalkınma hadisesine giriştiğimizde bu faktör, bu süreç sosyo-ekonomik yapıyı bütünüyle değiştiremiyor, buna rağmen bu kalkınma faaliyetlerine rağmen sosyo-ekonomik farklılıklar bir ölçüde derinleşmiyor.

İkinci gözlenen husus, kalkınmayla başlattığımız değişim, o süreç, zemine, tabana eşit yansımıyor. Ve en önemli olgu, batıların kohezyon dedikleri, kaynaşma sağlanamıyor. Sektörler arası kaynaşmada başarılı olunamıyor. Ve Diyarbakırlılar çok iyi bilirler, Diyarbakır'ın tarımsal yapısıyla ilgili bir gözlem yaptığımızda, ben 70-80 bin hektar civarında sulu tarım yapıldığını biliyorum. Özellikle popüler ürün olarak bu 2000 yılında pamuğun öne çıktığını görüyoruz. Pamuk ürün olarak öne çıkıyor ama bu yörede yetiştirilebilecek diğer ürünler de feda ediliyor. Bunlar, bu popüler ürünlere karşı pek de tutunamıyor. Böyle olunca kitlesel bir faaliyet olan endemik ürünler, eko-sistemin tayin ettiği gelişebilir ürünler pek piyasaya ulaşamıyor.

Bir başka mesele de; geliştirilebilir beşeri ve sosyo-ekonomik kaynaklar. Yani potansiyel beklenen manada kalkınma bileşenine entegre edilebiliyor. 1989 yılından, yani ilk Master Planın hazırlandığı yıllardan bu yana, önemli bir deneyim süreci yaşandı. GAP İdaresi de kendi gözlemlerinde özellikle DİE kaynaklarına, bizim kendi veri kaynaklarımıza dayanarak söylüyorum bunu, şu anda 190 bin hektarlık bir alanda sulu tarım yapılıyor. Ve "1987-1997 zaman aralığında, hatta günümüze kadar özellikle tarım sektöründe önemli gelişmeler oldu. Kalkınma hızının % 2.8 ortalamasını yakaladığını görüyoruz ki, bu Şanlıurfa'da daha yüksek. Yılda kalkınma hızı % 3.6 oranında. Türkiye ortalamasının % 1 civarında olduğunu düşünürsek bunun çok önemli bir rakam olduğu ortaya çıkmış oluyor. Fakat buna rağmen GAP İdaresi şunu da gözlemliyor çalışma-

larında. Bir popüler ürüne dayalı tarımsal faaliyet sonucunda, gelir gerçekten de çok adil dağılmıyor. Gerek sulama alanında, gerek sulama dışı alanlarda olsun, özellikle bu başarı yüzdelere kadar büyük ölçüde yansımıyor. İşte kırsal kalkınma dediğimiz mesele bu. Bu gelirin kalkınma sürecinde büyük hamlelerle başlatılan ve büyütülen gelirin, küçük birimlere, işletmelere yansıtılması sürecinin insanı da odağına alarak, istikrarlı ve hızlı bir şekilde onların da gelişmelerini sağlamak diye özetleyebiliriz. İşte tabii ben bunları size arz etmeyeyim. Vakti de çok iyi kullanmak durumundayız.

Dünya Bankası'nın, Birleşmiş Milletlerin ve diğer uluslararası örgütlerin ve gönüllü kuruluşların kırsal kalkınmayla ilgili bir dizi çalışmaları ve deneyimleri olmuştur. Bundan da ortak noktalar bulmuşlardır. Yani kalkınmada katılımcı bir yaklaşımın, kalkınmanın o görünmeyen pürüzlerini de ortadan kaldırdığı sonucuna varılmıştır. Peki kırsal kalkınma nedir, kapsamı nedir diyecek olursak, bunun en önemli şeyi kamusal hizmet olarak devletin altyapı sistemleriyle ilgili, gerek fiziksel, gerek teknolojik altyapı sistemleriyle ilgili hazırlıkların yapılmış olması. Yol, haberleşme, elektriğin yanında konut sistemleriyle ilgili, beslenmeyle ilgili, sağlıkla ilgili, eğitimle ilgili kırsal alanın ihtiyaç duyduğu faaliyetlerin eşgüdümlü olarak yürütülmesi.

İkinci olarak, bu işletmelere (diyelim ki koyun yetiştiriyor, diyelim ki çiftlik yapıyor, diyelim ki fıstık yetiştiriyor ve sermayesi yetersiz) kalıcı, sürekliliği olan üretim fonksiyonları hazırlamak gibi bir amacı var kırsal kalkınmanın. Birde bazı kritik bölgeler vardır. Tarımsal alan yetersizdir, tarla yetersizdir, su kaynaklarına erişmemiştir. İşte bu kritik bölgelerde, kritik alanlarda, kalkınmayı hızlandıracak geliri çeşitlendirecek, arttıracak bir takım üretim faktörlerinin götürülmesi gerekir. Tarım yanında madencilik, hizmet sektörü ki turizm çok konuşuluyor. Kırsal kalkınma madencilik, doğal kaynaklarını kullanılması ve değerlendirilmesi meselelerini de kapsamına alıyor.

Bu kapsamda söyleyebileceğimiz çok önemli bir husus da çok etkin, iyileştirilmiş bir girdi yönetimi sistemidir. Yerinde, zamanında ve gerektiği ölçüde kullanacaksınız. Örneğin gübreyi, örneğin zirai mücadele ilaçlarını, entegre bir yaklaşımla, çok iyi bir yönetimle bunu kullanmak durumundasınız ve bunun yanında işletme maliyetlerini düşürücü bir takım kamusal hizmetleri de, bunları ben finansman ve kredi temini açısından da söylüyorum, onları hem erişebilir kılacaksınız, hem de maliyetlerini düşürücü bir takım mekanizmaları çalıştıracaksınız.

Demek ki sayın konuklar, bu kırsal kalkınma hadisesinin başarılı olabilmesi için sadece insan faktörünün öne çıkması da yetmiyor. Kamusal altyapıyla ilgili faaliyetlerin çok iyi programlanması ve uygulanması gerekiyor. Diğer sektörlerle ilişkilerin gözden kaçırılmaması gerekiyor. Ağ sistemleri önemli, network diyorlar buna. Kırsal kesimle sanayi kesimi, kentlerle kırsal alanlar arasındaki iletişimin rasyonel kılınması, yani bu ürünün rahat satsın ve sanayi girdilerini çok rahat ve maliyetine sağlasın mantığıdır bu.

Değerli konuklar, biz bu Master Plan hazırlık sürecinde elbette kendi başımıza bu işi yürütmeyeceğiz. Türkiye'de bu konuyla görevli kurumlar başta Tarım Bakanlığı olmak üzere, Çevre Bakanlığı, Vedat Beyin de belirttiği gibi diğer ilgili kamu kuruluşlarıyla, yerel otoriteyle, vilayetlerle yerel yönetimlerle, gönüllü kuruluşlarla ve hedef kitleyle, bu işin gerçek sahipleriyle bir dizi görüşmeler yaparak bu işi götüreceğiz. Ve en önemli şey de, bir yenilik olarak söyleyebilirim, planlama sürecinde biz alt-bölgeler bazında da planlama tekniklerine kavuşacağız. Alt-bölgeleri de tanımlayacağız. Tarımsal potansiyelle ilgili bir envanter çalışması içinde de olacağız. Bu konuya ilişkin olarak, alt-bölge geliştirmesine ilişkin olarak bir dizi stratejiler de geliştirmiş olacağız. Ben madde başlıkları olarak sundum. Vakti de çok fazla kullanmak istemiyorum.

Sürdürülebilir kırsal gelişme planında şu noktaları gözden kaçırmayacağız. Nedir bunlar? Katılımcı modellerimiz tanımlama, analiz, planlama ve değerlendirme işlemlerini hedef kitleyle beraber yapacağız. İkincisi yerel organizasyonlar ve örgütlenmeler. Kırsal örgütlenmeler, işin kalıcılığı ve rasyonelliği açısından öne çıkarılacak. Böyle bir yaklaşım içinde olunacak. Kırsal projelerin kalıcılığı ve yeterliliği tartışılacak Master Plan'da. Biraz önce açıkladığım yelpazelerde kırsal gelirin artırılması ve geliştirilmesiyle ilgili temel stratejileri belirleyeceğiz. Toprağın, doğal ve kültürel çevrenin korunması ve verimliliğin artırılması için bir takım modeller önereceğiz. Bunu birlikte yapacağız. İlyeleştirilmiş girdi yönetimiyle ilgili kırsal gelişmeye ilişkin olarak bir model geliştirmek durumundayız. Bunu da birlikte yapacağız. Yerel endemik ürünlerin ve yerel kaynakların geliştirilmesi için ve bunlara rekabet avantajı sağlayabilmek için bir takım yan stratejileri de tartışmış olacağız.

Değerli arkadaşlar, son iki husustan en önemlisi fiziksel ve teknolojik alt yapının kamusal bir görev olarak, kırsal alana eşgüdümlü olarak yansıtılması için gerekli tedbirler neyse, plan tedbirleri neyse, o tedbirleri alacağız. Son olarak da kadının ve diğer dezavantajlı grupların kırsal alanda statülerini geliştirecek, yaşamla barıştıracak bir takım model hazırlıkları içinde olacağız. Ve bu çalışmalarını yaparken, yenilikçi olacağız, yeni tekniklerden de yararlanacağız. Saygılar sunarım.

Prof.Dr. Tamer ARPACI:

GAP Bölge Kalkınma Planı Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Grup Yöneticisi Sayın Haşim ÖĞÜT Bey, lütfen kürsüye buyrunuz.

Haşim ÖĞÜT (GAP Bölge Kalkınma Planı Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Grup Yöneticisi) :

Sayın Valim, Sayın Başkanlar, değerli konuklar, benden önceki arkadaşım kırsal kalkınma konusunda Master Plan hazırlığı aşamasındaki düşüncelerimizi, ne gibi düşüncelerle revizyonu

yapacağımızı genel manada açıkladılar. Yine ben de, aynı mahiyette kalmak üzere, tarımsal gelişme yaklaşımlarımız konusunda düşüncelerimizi yansıtacağım.

Evvvela dünya genelinde tarımsal kalkınma yaklaşımlarında nasıl bir boyut ortaya çıktı, ne gibi düşünceler şimdi hakim, onları size sunmak istiyorum. Uluslararası kuruluşlarca yapılan tahminlere göre, bugün dünyamızda 1 milyar insan yoksulluk şartları içerisinde yaşam sürdürmekte, bu kitlenin çoğunluğu kırsal bölgelerde yaşamakta ve tarım bu insanların ana geçim kaynağını oluşturmaktadır.

DÜNYA GENELİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR

Uluslararası kuruluşlarca yapılan tahminlere göre bugün Dünyamızda 1,2 milyar insan yoksulluk şartları içerisinde yaşam sürdürmekte, bu kitlenin %70'i Asya kıtasında bulunmakta, çoğunluğu kırsal bölgelerde yaşamakta ve Tarım, bu insanların ana geçim kaynağını oluşturmaktadır. Kırsal toplum içerisinde yoksulluktan en fazla etkilenen gruplar ise, arazi varlığı küçük veya sınırlı olan üreticiler, topraksız tarım işçileri ve kadın çiftçiler ve yaşlılar olarak belirlenmiştir.

Dünyada gelişme stratejileri; 1960'lı yıllarda "Ekonomik Büyüme", 1970'li yıllarda "Gelir Dağılımı", 1980'li yıllarda "Ekonomik Uyum" ve 1990'lı yıllarda da "Çevre Odaklı Gelişme" kavramlarının etkisinde belirlenmiştir. Bu stratejiler ne yazık ki, artan gelirin uygun bir dağılımını sağlayamadığı gibi, kırsal toplumun yaşam kalitesini de iyileştirmemiştir. O nedenle, 1990'lı yıllarda başlayan yeni strateji arayışları sırasında öne çıkan "İnsan Odaklı Sürdürülebilir Gelişme Stratejileri", 2000'li yıllarda yürütülecek kalkınma planlarına yön verecek en önemli bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, kırsal ve tarımsal kalkınma programlarında da, bu kavramın gerektirdiği anlayış değişimi yaşanacaktır.

Bu yeni anlayışın kırsal ve tarımsal kalkınma programlarına yansımaları şunlar olacaktır:

1) Sadece gelir artışı değil, kırsal toplumun eğitim, beslenme, sağlık gibi ihtiyaçlarının karşılanması da amaçlanacaktır,

2) Doğal kaynakların korunması, yönetimi ve biyolojik çeşitlilik ve ekosistem bütünlüğünün muhafazasına özen gösterilecektir,

3) Projelerin hazırlanması ve uygulanması aşamasında, "Hedef Kitle"nin ve bu arada küçük ve topraksız çiftçiler, kadınlar ve yaşlı nüfusun, katılımına büyük önem verilecektir.

1989 GAP MASTER PLANI'NIN SONUÇLARI VE YENİ PLAN GERÇEĞİ

Ülkemizde yürütülen en büyük bölgesel kalkınma projesi olan GAP'ın tarımsal gelişmeye ilişkin çok önemli amaçlarının olduğu ve kapsamlı faaliyetleri öngördüğünü biliyoruz. Gerçekten de,

sulamaya açılacak 1,7 milyon Ha.lık alanla ilgili olarak öngörülen, toprak-su yatırımları, bitkisel hayvansal üretim ile ormancılık ve balıkçılık yatırımları, ürün işleme ve değerlendirme faaliyetleri ve tarımsal hizmetlerin Bölgenin gelişmesine büyük katkıları olacaktır. Aslında, bugüne kadar yapılan uygulamalarla gelinen nokta, bu katkıları, üretim ve üretici gelirleri açısından somut örnekleriyle ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Özetle;

- GAP'ta sulamaya geçilmeden önce toplam tarımsal üretim değeri (GSÜD) 31,5 dolar iken, Şanlıurfa-Harran ovasındaki 90 000 Ha.lık yeni sulamaların katkısıyla bu rakam 1998 yılında 178,8 milyon dolara yükselmiştir.

- Proje öncesinden birim alandan (1 Ha.) elde edilen GSÜD 1056 dolar iken, bu rakam 1998 yılında 1987 dolara yükselmiştir.

- Üretim masrafları dikkate alındığında, birim alanda yaratılan katma değerinin 600 dolardan 1653 dolara yükseldiği anlaşılmıştır.

Ancak, 1989 GAP Master Plan hedefleri dikkate alındığında, sulama yatırımlarının yeterli olmadığı, yani bölgedeki tarımsal üretim artışının öngörülen hedeflerin altında kaldığı görülmektedir. Bu Plan, İnsan Odaklı Sürdürülebilir Gelişme'ye ilişkin hedefler belirlemediğinden, kırsal gelişmenin değerlendirmesi yapılamamaktadır. Ancak, Bölgede gözleme dayanan değerlendirmelere göre, kırsal alanda işsizlik, yetersiz beslenme, sosyal hizmetlere erişim sorunlarının daha da büyüdüğü anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, mevcut sorunların yeni yaklaşımlarla kısa dönemde çözülebilmesini sağlamak üzere, GAP Bölgesi için bir Bölge Kalkınma Planı'na ve Kırsal ve Tarımsal Kalkınma Planı'na ihtiyaç olduğu bir gerçektir.

GAP BÖLGE KALKINMA PLANI/KIRSAL VE TARIMSAL KALKINMA ALANINDAKİ YAKLAŞIMLAR

Kırsal ve kentsel alandaki kalkınma ihtiyaçları ışığında GAP Bölge Kalkınma İdaresi, Bölge için bir Kalkınma Planı hazırlamaya karar vermiş bulunmaktadır.

GAP Bölge Kalkınma Planı'nın **katılımcılık, eşitlik ve hakkaniyet, yerellik, sürdürülebilirlik** gibi genel kavramlar, "Kırsal kalkınma ve Tarım" Planı'nın hazırlanması çalışmalarını da yönlendirecektir. GAP'ta yeni kırsal ve tarımsal kalkınmanın temel felsefesi aşağıdaki çerçevede belirlenmelidir :

Temel Felsefe Ne Olacaktır?

Temel felsefe, ekonomik ve sosyal kalkınma araçlarının kırsal topluma yeterli, erişilebilir ve sürdürülebilir biçimde ve bir bütünlük içerisinde sağlanması olacaktır.

Bu bağlamda, öncelikle kırsal gelirin potansiyeli doğrultusunda geliştirilmesi gereklidir. GAP Bölge Kalkınma Planı kapsamında kırsal ekonominin planlanması su temel düşüncelere dayanmalıdır :

1. GAP alanındaki kırsal toplumun %75-80'i tarımdan gelir sağladıkları için, tarımda uygun teknolojilerin yayılması suretiyle ve diğer önlemlerle tarımsal verimliliğin ve üretimin artırılması, bu toplumun yaşam şartlarının iyileştirilmesinde büyük katkılar sağlayacaktır.

2. Ancak, artan üretimin üretici ve yetiştiriciler açısından yüksek gelire dönüşebilmesi için, uygun pazarlama sistemleri ve ürün işleme sanayinin güçlendirilmesi de gerekmektedir.

3. Öte yandan, sadece tarımsal üretimin artırılması ve ürünlerin değerlendirilmesi, kırsal toplumların refahı açısından yeterli olamamaktadır. Bu nedenle, tarım dışı istihdam ve gelir olanaklarının da geliştirilmesi gerekmektedir. Örneğin, küçük ölçekli sanayiler, el sanatları, turizm, kamu hizmetleri, bankacılık gibi faaliyetlerin geliştirilmesi başarılı sonuçlar verecektir.

Temel Amaç ve Politikalar Neler Olacaktır?

GAP Kırsal Kalkınma ve Tarım Planı'nın aşağıdaki spesifik amaç, ilke ve politikalarla şekillendirilmesi öngörülmektedir :

1) Kırsal alanda öngörülen fiziki altyapı ve tarla içi geliştirme yatırımlarının tamamlanması,

2) Sulamaya açılan ve sulama dışında kalan kırsal alanda, bitkisel üretim, hayvancılık, su ürünleri ve sosyal ormancılık programlarıyla, tarımsal gelişmenin hızlandırılması,

3) Toprak, su ve biyolojik kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlayacak tedbirlerin alınması, bu bağlamda yerel koşullara uygun, damla ve yağmurlama sulama ile modern sulama tekniklerinin yaygınlaştırılması,

4) Tarımsal Yayım ve çiftçi eğitimi konusunda, sivil toplum örgütleri, özel sektör kuruluşları, üretici örgütleri ve üniversitelerin aktif rol almasının sağlanması,

5) Üretici örgütlenmesinin genişletilmesi ve mevcut örgütlerin güçlendirilmesi, bu bağlamda, sulama şebekelerinin yönetimi ve bakımı konusunda, su kullanma birliklerinin yaygınlaştırılması ve var olanların güçlendirilmesi,

6) Kırsal insan kaynaklarının geliştirilmesi ve kırsal toplumun temel insani ihtiyaçlarının karşılanması,

7) Kırsal alanda tarım dışı gelir kaynakları ile sanayi ve hizmet sektörü faaliyetlerinin geliştirilmesi,

8) Kalkınma faaliyetlerine özel sektör katılımının artırılması,

9) Ulusal politika değişiklikleriyle ve özellikle 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve bu arada, GATT Uruguay Turu Anlaşma çerçevesindeki ulusal yükümlülüklerimiz ve AB politikalarına uyum gereğine özen gösterilmesi,

10) Kamu kurumsal yapısının güçlendirilmesi.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yukarıda anlatılanlardan hazırlanmakta olan GAP Bölge Kalkınma Planı/Kırsal Kalkınma ve Tarım Alt Planı açısından çıkarılacak sonuçlar aşağıda belirtilmiştir:

1. Kırsal kalkınma, Ülkemiz genelinde olduğu gibi, GAP Proje alanında da, kırsal toplumun yaşam şartlarının iyileştirilmesi için, etkin bir araç özelliğindedir,

2. Kırsal kalkınma için, sadece temel sektör olan tarımda üretim ve verim artışı yeterli olmamakta, kırsal kesimin eğitim, sağlık, beslenme gibi temel insani gereksinimlerinin de karşılanması gereklidir,

3. Kırsal alanda yürütülecek projelerin finansmanı açısından, kamu kaynakları yanında, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin de sorumluluk üstlenerek kaynak sağlaması için gerekli önlemler alınmalıdır.

Prof.Dr. Tamer ARPACI:

GAP Bölge Kalkınma Planı Sosyal Planlama Grup Yöneticisi Sayın Ahmet SALTİK.

Doç. Dr. Ahmet SALTİK (GAP Bölge Kalkınma Planı Sosyal Planlama Grup Yöneticisi) :

En son konuşan olarak çok karmaşık bir sorun olan bölgesel kalkınma konusunda yeni neler söyleyebilirim diye kendi kendime soruyorum. Biraz önce de konuşmama nasıl başlayacağım diye düşündüm. Acaba Sayın Valilerim, Sayın Başkanlarım, Sayın Akademisyen arkadaşlarım diye başlayıp sonra Sayın Katılımcılar desem, bu doğru mu olur diye düşündüm. Burada tabii böyle bir soruyu açmamın nedeni şu; bizler katılımcılık, sürdürülebilirlik gibi gerçekten çok evrensel kavramlar ve değerler üzerinde düşünüyoruz ve hiç kimsenin bu kavramlara itirazı olmadığını biliyoruz. Fakat esas olan herhalde, bunu nasıl uygulamaya koyabiliriz? Sorusunun yanıtı. Onun için ben de sözüme başlarken, arkadaşlarım ve değerli konuklar demek istiyorum. Benim tabii akademik bir geçmişim olduğu için, bu bölgeyle ilgili bazı kısıtlar ve engellerden bahsetmeden ve bunların plana, nasıl çözüm önerilerin nasıl yansıtacağını tam olarak ele almazsak ve

doğru bir sonuç bulamayız diye düşünüyorum. O yüzden ben sürdürülebilir ve katılım kavramları etrafında, bu iki kavramın hayata geçirilmesinde karşılaşılan güçlüklere kısaca değineceğim, ondan sonra da bunu yapacağımız Master Plan çalışmasına nasıl yansıtacağız konusunda da birkaç Şey söyleyeceğim.

Buraya Sosyal Planlama Grup Başkanı olarak eleştiri yapmak için gelmedim. Mevcut durumu değiştireceğiz. Şöyle başlamak istiyorum. Bütün dünyada arkadaşlarımın da bahsettiği gibi yapılan değerlendirmeler, ister bölgesel ister yöresel olsun, kalkınma projelerinde istenen başarının elde edilmediğini gösteriyor. Ve sözü hiç uzatmadan, Şöyle bir sonuca varıldığını söylemek mümkün. Bir kere merkezi planlama ile yapılan plan çalışmaları, yani halkın katılımını dikkate almayan, hedef grupların katılımını dikkate almayan projeler olumlu netice vermiyor. Fakat katılım konusu da, biraz önce değindiğim gibi evrensel bir değer olduğu için ve kimsenin de karşı koymadığı bir değer olduğu için bunun yaşamla bağlantısını kurmak biraz güçleşiyor. Şöyle ki, toplum ideolojik olarak bir bütünlük gösterebilir. Ama toplum sosyolojik olarak çok farklı kesimlerden oluşmaktadır. Ve bu farklı kesimler de, bir kalkınma projesinden farklı beklentiler içerisinde. Dolayısıyla ideolojik olarak evet, fakat sosyolojik olarak baktığımızda toplumsal yapı homojen, türdeş değildir. Dolayısıyla katılım ve sürdürülebilirlik kavramları da bu kesimlere göre farklı yorumlanabilir. Ve GAP Bölgesi'ne baktığımız zaman da gerek coğrafi, gerek kültürel olarak, gerekse toplumsal yapıda yer alan farklı sosyal tabakalar arasında türdeş olmadığını görüyoruz. Yani Őayet sürdürülebilir bir insani kalkınmayı hedefliyorsak, öncelikle bizim bu sürdürülebilirliği engelleyen unsurları dikkate almamız gerekiyor. Şöyle ki, yoksulluğu ortadan kaldırmayan, istihdam yaratmayan bir bölgesel kalkınma programı sürdürülebilir olamaz. O halde GAP Master Planı sosyal açıdan irdelendiğinde, kesinlikle dezavantajlı grup denilen kesimlere öncelik vermek durumundadır. Sürdürülebilirliğin biliyorsunuz iki temel unsuru var. Birincisi insan unsuru, diğer de doğal kaynaklar unsuru. Bu iki unsur arasında da bir etkileşim var kuşkusuz. Doğal kaynaklar üzerinde bu sürdürülebilirliği engelleyen unsurları ele aldığımızda Őunları görüyoruz. Doğal kaynaklar üzerindeki toplumsal baskıların iki nedeni var. Biri yoksulluk, biri varlık. Yoksul insanlar zorunlu olarak doğayı tahrip ediyor. O halde yoksulluğu ortadan kaldırmamız gerekiyor. Fakat zenginlik de doğal kaynakları tahrip eden ciddi bir gttr. Bugün dünyanın zengin kuzey ülkeleri, güneyin yoksul ülkelerinin doğal kaynaklarını olağanüstü biçimde tahrip etmektedir. Bunu kendi iç bünyemize baktığımız zaman da görüyoruz. Belirli bir toprak büyüklüğüne sahip olan bir aile birim alandan elde edilen verimin 100 yerine 120 olmasının endişesini taşımayabilir. nk esasen çok büyük bir toprak varlığına sahip olduğu için, belirli bir ortalama üretkenliği yakalanması onun için yeterli olabilir. Dolayısıyla bütün bunları dikkate alarak, katılımcılık ve sürdürülebilirlik konularını ele almamız gerekir diye düşünüyorum.

Katılım bazen, demin söylediğim gibi demokrasi kavramı gibi, içi boş ve bir slogan düzeyinde de kullanılmaya başlandı. Bundan biraz rahatsız olmamız lazım. Belki bunun çözümü de, katılımın sağlanmasıyla mümkün olacak katılımı farklı düzeylerde ele almamız gerekiyor. Toplum düzeyinde bölge düzeyinde, yöre düzeyinde, köy ve mahalle düzeyinde, bir de proje ve program düzeyinde. Bizim herhalde burada GAP Master Planı'nın görevleri olarak özellikle üzerinde durmamız gereken, katılımın plan ve program ve projeler düzeyinde, hedef gruplar ile bizim gibi uzmanlar arasındaki bir iletişim sürecinin kurulması. Yani burada iki grup var. Birçok grup var aslında. Bir yandan uzmanlar grubu, diğer yandan hedef kitlemiz dediğimiz kalkınmaya en fazla muhtaç olan kesim. Katılım bu iki ya da farklı gruplar arasında, taraflar arasında bir iletişim süreci olarak ele alınmalı, en azından yapılan tartışmalarda bizim ulaştığımız sonuç bu. Bu şekilde görüyoruz. Elbette toplum düzeyinde katılım da sözkonusu. Tabii demokrasinin tabanda gelişmesi için toplum düzeyindeki demokrasinin gelişmesine de bu çalışmanın katkısı olacaktır. Dolayısıyla düzey de çok önemli, hangi düzeyde katılım?

Bir de hangi konuda katılım? Yani burada popülist bir davranış içine girmek gerekiyor. Popülist davranış şu: Halka danışırız, halk ne derse onu yaparız. Olmaz, çünkü bazı konular özellikle uzmanlık isteyen konular, bilimsel konular, bilim adamlarının katılımını gerektiriyor ve de girişimciliği gerektiren konular, özel girişimciler duygusu gelişmiş, belirli bir iş riskini, üretim riskini, pazar riskini üstlenmiş insanların katılımını gerektiriyor. Dolayısıyla olaylar, sorunlar, yalnızca çok dar bir açıdan görmek durumunda kalan kesimlere bırakılmamalıdır. Çünkü temel ihtiyaçları henüz karşılanmamış bu kesimlerin çok geniş olarak konulara bakışı mümkün olmayabilir. Bizim için, yani kalkınma projesinde çalışan yöneticilerin, uzmanların görevi, esasen bu temel ihtiyaçlara ait olan hizmetlere dahi ulaşmada güçlük çeken bu kesime hizmetleri götürebilmek, onların da daha aktif katılımını sağlamaktır.

Bir diğer konu katılım için katılım değil, tabii. Önemli olan kararlarda etkili olabilmek, değiştirebilmek. Çünkü bu bölgesel kalkınma projesi belirli bir durumu değiştirmeye yönelik olarak faaliyet göstermektedir. Yani mevcut durumu iyileştirmek için çalışmaktadır. O halde bu iyileştirme sürecinde buna yönelik olarak alınan kararlarda, halkın, ilgililerin, tarafların, kamunun, bilim adamlarının, özel sektörün, aktif olarak katılması ve kararları etkilemesi gerekiyor. Bu kararlarda kimin daha fazla etkisi olacaktır? Bunu yine grup, belli bir konsensusla, belli bir ortak yapıda buluşmakla sağlayacaktır. Umarım bu konuda, yani katılımçılığı daha ayakları üstüne basan, daha gerçekçi biçimde ele alabilir ve bunu plana yansıtır ve bu genel çerçeveyi çizen plan doğrultusunda da uygulamaya yönelik projeler geliştirilebilir.

Bir hususu daha özellikle belirtmek istiyorum. Çünkü toplumsal yapımızdan kaynaklanan bazı engellerimiz var. Bizler, bu konuşmayı şu anda yapan kişi dahil, bizler genellikle otoriter, ba-

baerkil ve merkezi planlı bir kültürden geliyoruz. Eğitim sistemimiz öyle. Örneğin bir zamanlar eğitim bütün kalkınmanın temelidir deniyordu. Hiç de öyle değil. Bugün bakıyoruz 30-40 bine varan ziraat mühendisi ve veteriner arkadaşımız işsizdir. Fakat tarımımız ve hayvancılığımız gelişmemektedir. Demek ki sorun salt eğitim sorunu değildir. Sorun, bir koordinasyon sorunudur. Dolayısıyla bir projenin başlangıcında katılımcı olamamışsanız, ikinci döneminde hemen katılım- cılığa geçmeniz de bazı güçlükler yaratabilir.

Eğitim sistemimiz, doğrudur, yayım hizmetimiz maalesef uç noktaya kadar gidememektedir. Kamu kuruluşlarımız arasında koordinasyon eksikliği vardır. Kaynaklar etkin kullanılmamaktadır. Bunlar herhalde katılımcı bir planlamanın önündeki başlıca engeller ve bunları dikkate alarak bazı çalışmalar yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla biz gerçek katılımçılığı hayata geçirmek istiyorsak ki, bu arzu içerisinde buradayız, yani sadece fizibil yapılabilir değil, arzulanabilir projeler geliştirmek istiyoruz. Yani genellikle bir ekonomist, olaya dışarıdan bakan bir aydın, belirli bir modele oturtmak suretiyle belirli rakamları, fizibil yapabilir, uygulanabilir bazı projeler ortaya koyabilir. Ama bu projeler gerçekten halk için arzu edilen projeler midir? Şimdi burada yürek olayı, benimseme olayı ortaya çıkıyor. Dolayısıyla da sürdürülebilirliği ve katılımçılığı sadece bir gereklilik olarak görmüyor, aynı zamanda bir yürek meselesi bir akıl meselesi olarak görüyorum. Kitlenin, halkın üretici potansiyelinin açığa çıkarılması olarak görüyorum. Dolayısıyla bunu ne ölçüde gerçekleştirebiliriz? Ancak şu şekilde gerçekleştirebiliriz. Bütün tarafların bu yaklaşıma omuz vermesi, destek vermesiyle. Siyasi otorite, siyasi idare bu konuda arkamızda olmazsa yine başaramayız. Fakat siyasi iradeyi de etkileyecek olan yine bizleriz. Yine bölge halkıdır. Yine projenin farklı taraflarıdır.

Dolayısıyla şöyle özetlenebilir. Yani katılım ve sürdürülebilirlik çok üst değerlerdir, evrensel değerlerdir. Bunlara gerçekten sahip çıkmamız gerekir. Gerçekten sahip çıkma da, önce bunları tartışmak, çok açık yüreklilikle, yasak savar gibi değil, tartışma, ondan sonra da uygulamaya koyma ve belirli bir öğrenme sürecini birlikte başlatma, bu projeler düzeyinde biraz önce bahsettiğim programlar düzeyinde mümkündür. Hiç kimse hiç kimseden daha fazla bir şey bilmemektedir. Bu yaklaşımda, insan merkezli yaklaşımda, artık ayaklı kütüphaneler kalkınmayı sağlayamıyor. Yani geçmişten ders alınmasını öğrenmemiz gerekiyor. Öğrendiğimizi zannediyorum, bu hataları tekrarlamamak için gerçekten tabanda demokrasiyi güçlendirici, sürdürülebilir çalışmalarını başlatmamız ve hayata geçirmemiz gerekiyor. Bu konuda atacağımız her adım, elde edeceğimiz her başarı son derece etkili olacak, hem kaynak yaratmada hem halktaki, insanlardaki o yaratıcı, üretici gücü açığa çıkarmada son derece yararlı olacaktır.

Üretim faktörleri ve kalkınma faktörleri içerisinde, belirleyici etkin faktör insandır. İnsanı dik- kate almayan bir kalkınma programının başarıya ulaşması da mümkün değildir. Tekrar ediyo-

rum, sanayileşme tek başına yeterli değildir. Ekonomik büyüme yeterli değildir. GAP Projesi, sadece sulamaya dayalı bir proje değil, enerji üretimine dayalı bir proje değil. GAP Projesi bundan sonra insani merkez alan bir projedir ve konuda GAP yönetimi kararlıdır. Belirli siyasi bir destekleme vardır ve bu desteği bölge halkının da mutlaka bizlere sağlaması gerekmektedir. Bu son derece önemli, yani belirli bir seferberlik, belirli bir mobilizasyonla işe başlamamız lazım. Herhalde bugün, attığımız bu ilk adım, Gaziantep'te, öbür hafta Şanlıurfa'da ve diğer illerde devam edecek. Bu duygu ve düşünceler içerisinde biraz size yürekle konuşmak istedim. Sadece rakamlarla, sadece böyle yapılabilir projelerle değil. Fakat sanıyorum buna da ihtiyacımız var. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Tamer ARPACI:

Biz de teşekkür ediyoruz. Sayın SALTİK, GAP İdaresi, toplantının öğleden sonraki üç saati aşan bir bölümünü sizlerin fikri katkılarına ayırdı. Şimdi, öğleden sonra saat 13.00'teki oturma kadar bir öğlen yemeği arası veriyoruz. Öğleden sonra saat 13:00'te oturama devam edeceğiz.

Öğleden Sonra Oturumu (13:05 – 17:30)

Prof.Dr. Tamer ARPACI:

Sayın katılımcılar, öğleden sonraki oturumumuza hoşgeldiniz. Oturumumuza Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Feridun ÇELİK Bey de teşrif ettiler. Hoş geldiniz Sayın Başkanım. Öğleden sonraki bu oturumumuzda, önce birkaç konuşmacı kısa olarak söz alacaklar. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı Dr.Olcay ÜNVER beyefendi kamu kesimini temsilen bir konuşma yapacak. Daha sonra Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Feridun ÇELİK söz alacaklar. Bunu takiben Diyarbakır Tanıtma ve Kültür Vakfı Başkanı Prof.Dr. Sayın Halil Değertekin söz alacaklar. Ardından da Güneydoğu iş camiasını temsilen GÜNSIAD Başkanı Sayın Bedrettin KARA-BOĞA söz alacaklar. Ancak bunlar kısa konuşmalar. Daha sonra 3 saatlik süre ile siz değerli katılımcıların bu plan revizyonu konusundaki görüş ve fikirlerini derlemeye çalışacağız. Şimdi GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı Sayın Dr. Olcay ÜNVER'i konuşmasını yapmak üzere lütfen kürsüye davet ediyorum.

Dr. İ.H. Olcay ÜNVER (GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı):

Değerli Büyükşehir Belediye Başkanım, değerli konuklar, Bugün burada Güneydoğu Anadolu Projesi'nin hedef ve stratejilerini belirleyen ve 1989 yılında hazırlanmış olan GAP Master Planı'nın revizyonu ve güncelleştirilmesi ile ilgili bilgi sunmak ve ilk katılımcı aktivitemizi gerçekleştirmek üzere toplandık. 1998 yılı Haziran ayında, hükümetimiz GAP'ın 2010 yılında tamamlan-

masıyla ilgili planları hazırlamakla GAP Bölge Kalkınma İdaresini görevlendirdi ve bu çalışma paralel olarak da GAP Master Planı Revizyonu dediğimiz çalışma da başlatılmış oldu.

Değerli konuklar, son yıllarda uluslararası etkileşimle, bilim ve teknolojiadaki değişim yoğunlukla ve belirgin olarak ortaya çıkmaya başladı ve bundan ülkemiz de etkileniyor. Küreselleşme veya bazen de yeni dünya düzeni olarak ifade edilen bu yeni oluşum, 21. yüzyıla damgasını vurmaya eğiliminde. Bu oluşumun bir yansıması da bilgi toplumu, sanal dünya, elektronik haberleşme gibi işin teknolojik yönünde yer alan sektörlerce yürütülüyor, öncelik ediliyor.

Sabahki açış konuşmamda kısaca belirttiğim bir iki hususu biraz daha açmak istiyorum. Geçtiğimiz dönem, özellikle 1990'lı yıllarda, gerek bizim Master Plan Revizyon çalışmamıza ışık tutan, gerekse de bu konulardaki eğilimleri belirleyen bir dizi gelişme oldu. Bunların en önemlilerinden birisi, 1992 yılında Rio'da kabul edilen ve resmi belge niteliği taşıyan evrensel çevresel değerleri bir anlamda resmileştiren GÜNDEM-21 dokümanı. Bu dokümanla çevre faktörü, kalkınma veya genel anlamda yönetim konularına çok önemli bir şekilde girmiş bulunuyor. Hatta birçok gelişmiş ülkede temel kriter olarak girmiş bulunuyor. Bu dönemde dünya, yine su kaynaklarının korunması ve yönetime ilişkin önemli uluslararası çabalara ve toplantılara sahne oldu. Bunlardan en büyüğü geçen ay dünya su konseyi tarafından Lahey'de gerçekleştiren ve 100'ü aşkın hükümetin bakan düzeyinde katılıp imza attığı 2. Dünya Su Kongresi ve Su Forumu ve bunun nihai raporu olan Bakanlar Bildirgesi ve 21. Yüzyılın Dünya Su Vizyonu. Burada da su kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetimine ilişkin ortak evrensel diye bakmamız gereken bir dizi değer ortaya kondu.

Yine Habitat-II İstanbul Kent Zirvesi, Kahire Nüfus Konferansı, Beijing Kadın Konferansı ve Kopenhag Sosyal Kalkınma Konferansı ile bizim yaptığımız işleri de derinden etkileme potansiyeli taşıyan ve evrensel değerleri ortaya koyan bir dizi gelişme oldu. Öyle ise uluslararası alanda, planlama kavramında yeni değerler ortaya çıktı veya birtakım gelişmekte olan konular evrensellik kazandı ve kabul gördü. Yeniden oluşan eğilimlerin sonuçlarını almaktan ziyade bu yaklaşımların belki ortak bir çıkışı, her eğilimin kendi dinamiklerini anlamak gibi bir yaklaşım ve planlamaların çıktıkları kadar en az planlama sürecinin tartışılır hale gelmesi ve Master Plan, stratejik plan, rehber plan gibi mevcut kavramların artık katılımcı plan dediğimiz bir yaklaşımla kavram olarak konuşulması bu dönemde geçerli.

Tabii ki girdiğimiz yüzyılda başarılı olmanın temel koşullarından bir tanesi, bu kavramları sadece anlamak değil, özümseyip uygulayabilmek. Ve sanırım Master Plan revizyonu çalışmamızda da bizim böyle bir zamanlama örtüşmesi gibi bir fırsatımız var. Yani bu kavramların ortaya çıktığı, kabul gördüğü bir dönemde, biz dünyada çok fazla şu anda artık örneği olmayan bir bölgesel kalkınma programının Master Planı ve bunun uygulama programını yeniden yapma

noktasındayız. Ve sanıyorum bu örtüşmeyi, bu yaklaşımımızla en iyi şekilde değerlendirmeye çalışacağız.

Dünyadaki diğer gelişmelerin ülkemize etkileri kalkınmayla ilişkilendirildiğinde de, bir takım değişimler ortaya çıkardı. Yeni sanayi odakları olgusu Denizli gibi, Gaziantep gibi, Kahramanmaraş gibi, Türkiye'mizde de bir takım örnekler bulabildi ve ülke geneline baktığımızda da, üç çekim bölgesi diyebileceğimiz alanlar ortaya çıktı. İstanbul metropolitan alanı ve çevresi, kıyı bölgeleri ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi. Bizim Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ilişkin politikaları etkileme potansiyeli taşıyan ve bir hükümet direktifinden yola çıkan plan yapmak ve bunu uygulamak imkanımız, bize büyük bir fırsat sağlıyor ve bu fırsatı da biz en katılımcı şekilde ve bölgenin dinamiklerini ve ilgili bütün kesimleri odaklarımız olarak plan süreci boyunca yanımızda görerek, bizimle birlikte çalışmalarını için mevcut kanalları ve imkanları sağlayarak tamamlamak istiyoruz. Bu özelliğiyle aslında teknik adı GAP Master Plan revizyonu olmakla birlikte yaptığımız çalışma bir bölgesel kalkınma planıdır. GAP Bölgesel Kalkınma Planı, hatta bunu uygulama planıdır. Ve özelliği ile de sanırım bir önceki Master Planın yapıldığı dönemdeki gerek projenin daha yeni başlıyor olması ve bir felsefi dönüşüm sürecinin henüz başlarında olması ve gerekse de ülkemizin planlamaya yaklaşım ve öncelikleri açısından doğru diyebileceğimiz felsefesini burada değiştirme, bir anlamda süreci tersine çevirme imkanı tanımaktadır. Ve sanıyorum bu özelliğiyle de sadece bu ölçekte değil, genel anlamda bir kalkınma programı, ülkemizde ilk defa katılımcı bir şekilde gerçekleştirilmiş olacaktır.

Bu, uluslararası bağlamda da aslında örnek olma potansiyelini taşıyor. Çünkü belirttiğim gibi daha çok 1990'lı yıllarda ifadesini bulmuş kavramlar ve değerler, dünyanın büyük kalkınma projelerinin 1960'lı, 1970'li yıllarda yapmış olması sonucu olarak çok fazla uygulama imkanı bulamamıştır (en azından Bölgesel ölçekte bulamamış).

Ben, öğleden sonraki doğrudan katılımı almayı amaçladığımız bu oturumun, sizlerin yoğun bir katılımınıza sahne olmuş olmasından dolayı duyduğum memnuniyeti belirtmek istiyorum. Başlangıcını Diyarbakır'da gerçekleştirdiğimiz katılımcı planlama süreci boyunca, sizlerle daha sık ilişkiler içinde olacağız. Bu belki temsil ettiğiniz kuruluşlarla doğrudan çalışıyor halde de olabilecek. Belki temsil ettiğiniz kuruluşlar bu planın ya da çalışmanın belli bölümlerini üstlenebilecek bir fonksiyon alacaklar. Belki de sizin bazen kişisel bazen kurumsal görüşlerinizi gerek bu tür toplantılar, gerekse de dağıttığımız broşürlerde yer alan iletişim kanallarıyla bize iletmeniz sayesinde plana katabileceğiz. Ama şundan (planı yapmakla sorumlu kuruluşun amiri olarak) emin olmanızı istiyorum ki, bu planın yapılması olabildiğince katılımcı olacaktır. Olabildiğince ilgili bütün kesimlerin görüşleri plana yansıtılmaya çalışılacaktır. Her konuda konsensüs ya da uzlaşma sağlanması mümkün değildir elbette, hatta gerekli de değildir. O nedenle her katkı, bel-

ki plana doğrudan geçmeyecektir. Ama mutlaka değerlendirilecektir ve sanıyorum bu katılımcı yaklaşımınız için de yapılabilir. Olanla, uygulama şansı yüksek olanı en iyi şekilde örtüşürmeye çalışacağız. Bu düşüncelerle katılımınız için yeniden teşekkür ediyorum.

Prof.Dr. Tamer ARPACI:

Sayın Olcay ÜNVER'e teşekkür ediyoruz. Şimdi yerel yönetimi temsilen Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Feridun ÇELİK. Buyrun efendim.

Feridun ÇELİK (Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı) :

Öncelikle bu toplantıyı hazırladıkları için GAP İdaresi Sayın başkanına teşekkür ediyoruz. Gerçekten önemli bir dönemde ve süreçten geçiyoruz. Ve katılımın da bu kadar yüksek olması, görüş ve düşüncelerin burada bir çatı altında toplanabilmesi ve buna göre de önümüzdeki döneme yönelik hedef ve politikalarımızı belirlemelerimiz, bizim açımızdan da oldukça önemli bir durum. Katılımcıları da bu anlamda saygıyla selamlıyorum. Çok önemli değerli görüş ve fikirlerin önümüzdeki saatlerde tartışılacağına inanıyorum.

Bu temelde, öncelikle GAP İdaresi'nin anlamını, kuruluş amacını irdelememiz gerekiyor diye düşünüyorum. Oldukça önemli bir adım açıyor önümüze. GAP İdaresi'nin öncelikle GAP kapsamına giren görevlerine bakacak olursak; Bölge'nin süratle kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi için plan ve altyapı ruhsat, konut, sanayi ve birçok alanda oldukça geniş bir imkan ve olanak tanınmış GAP İdaresi'ne. Ama imkan ve olanak tanınırken, Bölge'nin koşullarını da hemen hemen hepiniz çok iyi biliyorsunuz. Uzun yıllar istenmeyen, arzu edilmeyen çatışma ortamları içerisinde ve gerçekten ekonomisi de, herşeyi de Türkiye'nin genel olarak dengelerini alt üst eden bir süreci yaşadı. Bu dönemde, bu süreç içerisinde, bu kurumun da çok büyük işlev yerine getirebilmesi bence pek mümkün değildi. Ancak toplumsal barışın, kültürün geliştirilmesi, demokratik işleyiş ve kurumların gelişmesiyle birlikte daha geniş bir şekilde kurumun kendi işlevini yerine getireceğine inanıyoruz. Ve bu temelde önümüzdeki dönemin buna çok müsait bir dönem olduğunu söyleyebiliriz.

Tabii yine GAP İdaresi'nin özellikle bütçesi üzerinde biraz durmak gerekiyor. Böyle büyük bir hedef önüne koyulmuş, böyle büyük bir amaç önüne koyulmuş, ama bu kurumun kaynakları ne? Hangi kaynakların üzerinde bunları gerçekleştirebilme imkanına sahip olacaktır. Bunların da bence öncelikli olarak tartışılması gerekiyor. Aksi takdirde, gelip burada projeler üretebiliriz, projeleri gerçekleştirebiliriz ama bunların kaynakları nasıl sağlayabiliriz? Bunlara ilişkin merkezi hükümetin getireceği fon nedir? Destekler ne olacak? Bunların da bence yeterli derecede tartışılması ve ileriye dönük politikalarda da belirleyici olması lazım. Örneğin GAP İdaresi içerisinde, sanayiciye özel, iş dünyasının yatırım yapmasını sağlamak, buna yönelik plan projeler ha-

zırlanmaktan bahsediliyor. Fakat maalesef yatırımcılarımızın birçoğuna, teşvikler sunulması vadi söz konusuyken, yatırımcılarımızın bir çoğu kepenk kapatma durumuyla karşı karşıya kalmış durumda. Bunların bir bütün olarak ele alınması lazım.

Özellikle koordinasyon konusu, benim en önemsedğim konulardan biri bu. Kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon. Bir defa maalesef bu Türkiye’de merkezi yapılanmanın ağırlığından dolayı, yerel düzeyde bunları sağlayabilmek bunları gerçekleştirebilmek imkanına sahip olmadık. Bundan sonra işte GAP İdaresi gerçekten bu fonksiyonu yerine getirebilirse, hem elimizdeki kaynakları daha verimli ve daha akılcı kullanabilme imkanına sahip olabiliriz, hem de fazla masraftan kaçınılmış olur.

Katılımcılık konusunda, öncelikle önemli bir şey halkın katılımı. Toplumun değişik katman ve kesimlerinin bu çalışmalar içerisinde bütünleştirilmesi önemlidir. Bu da, özellikle demokratik bir işleyiş ve yapılanmanın hakim olmasıyla olur. Bence bu oldukça önemsenecek bir konudur. Burada yalnız bir değerli konuşmacının belirttiği nokta önemliydi. Herkese, halkın tümüne inip, her şeyi tartışabilme imkanına sahip değiliz. Örneğin GAP İdaresi burada, bugün bu toplantıyı yaparken, gerçekten inanıyoruz ki, uzman ve değerli bir kadroya sahip. Çok net ve belirgin hedefler koymalıydı. On yıldır bölgede çalışma yapıyor, net ve belirgin hedefler konabilmeliydi. Bu belirgin hedeflerin üstüne bizlerin de ayrıca ekleyeceği şeyler varsa bunları ekleyebilirdik. Bu konuda da bir eksiklik görüyorum.

Öncelikle yerelde demokrasiyi geliştirme, demokratik kültürü geliştirme katılımcılığı artırma, yerelden ancak sağlanabilir, yerel katılımı sağlanabilir. Ancak ülkemizde maalesef bir gerçektir, yerel yönetimlere çok ciddi güvensizlikle bakılıyor. Bunun aşılması lazım. Bunlar işte bugün önümüze konan çalışma programları içinde belki büyük ölçüde ilerleyecektir diye düşünüyorum.

Önümüzdeki dönem GAP İdaresi’nin gerçekten daha işlevsel bir hale getirilmesi lazım. Hele hele yine de değinmekte yarar görüyorum. Avrupa Birliği’yle bir bütünleşmeye doğru gidiliyor. Bölge’de olumlu sıcak bir hava var. Barışın kardeşliğin, demokrasi kültürünün gelişmeye ve inanç düzeyinde bireylerde kavranmaya başladığı bir süreç var. Bu önemlidir. Bu dönem zaten hep birlikte, el birliğiyle destekleyip, en güçlü şekilde hem bölgemizin kalkındırılması, hem de ülkemize bir bütün olarak ciddi destekler ve katkılar sağlanmasını diliyorum. Ve bu anlamda tüm katılımcılara saygı ve selamlar sunuyorum. Sağolun.

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Sayın Büyükşehir Belediye Başkanına teşekkür ediyoruz. Şimdi Diyarbakır Tanıtma ve Kültür Vakfı Başkanı Prof.Dr. Halil DEĞERTEKİN konuşmasını yapacaklar. Buyrun Sayın DEĞERTEKİN.

Prof.Dr. Halil DEĞERTEKİN (Diyarbakır Tanıtma ve Kültür Vakfı Başkanı) :

Sayın Başkan, Sayın Konuklar, Hepinizi saygıyla selamlayarak konuşmama başlamak istiyorum. Öte yandan bu güzel ve gerçekten kaliteli toplantıya bizi davet edenlere de teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Toplantının başından beri hemen hemen bütün konuşmacıların ortak bir noktada birleştiklerini görmek çok sevindirici ve ümit verici. O da geçen, yaklaşık on yıllık deneyim ışığında geçen Master Plana bakıldığı zaman, bazı eksikliklerin görülmesi, kabul edilmesi, özellikle insan faktörünün. Bu geçmiş dönemin yeteri kadar değerlendirildiğini gösterir. Gerçekten GAP'ın ana hedefi her ne kadar enerji, sulama, tarımsal kalkınma ise de bunların temelinde olan, insan, insanın çevreyle olan etkileşimi ve insanın diğer sosyal kurumlarla olan ilgisi maalesef ihmal edilmiştir.

Öncelikle şunu tekrar tekrar vurgulamak istiyorum ki, her türlü kalkınma isteğinin temelinde insanın varlığı, insanlığa hizmet, insanlığın rahatlığa erişimi yatmaktadır. Tüm insanların sağlıklı, güvenli ve yaşanabilir bir dünyada yaşaması gerektiği fikri bütün kalkınma modellerinin temelini oluşturmaktadır. Fiziki altyapıda yeteri kadar değer artışı sağlansanız bile, buraya kişi ve topluma yeteri kadar yansıtamamış iseniz, toplumun yenilgisi mümkün olmayacaktır. GAP bütünüyle entegre bir kalkınma projesi. Ama bu proje insan ayağını yeteri kadar sağlayamamışsa, insan ayağını yeteri kadar ön plana alamamışsa, yeteri kadar bu faktörü göz önüne almamışsa, başarılı olmayacaktır. Bu nedenle bütün kalkınmalarda olduğu gibi GAP'ta da sürdürülebilir, yaşanabilir, hakça bir düzen amaç edinilebilir.

Sürdürülebilir nedir? Yani gelecek nesillerin gereksinimini sağlayacak bir düzen için çalışılmalıdır. Doğal kaynaklar, ekolojik denge, yer altı ve yer üstü zenginlikleri dikkate alınmalıdır. Yaşanabilir olmalıdır. Yani insanın ruhsal ve bedensel sağlığı, çevreyle ilişkileri ve sosyal kurumlarla ilişkileri göz ardı edilmemelidir. Hakça olmalıdır, yani bireylerin dinsel ve siyasal inançları, etnik kökenleri, kültürleri ve insanların her türlü kişisel yapıları dikkate alınmalı, saygıyla karşılanmalı ve bunların geliştirilmesine olanak sağlanmalıdır. Bu nedenle GAP'ın başarısını sadece enerji, sulama ve tarımla sınırlamamak gerektiği kanısındayım. Şimdi insan, çevre ve sosyal kurumlarla ilişkileri üçgeninde rol alan bütün bu değerlerin mutlaka yeniden ele alınması gerekir. Amaç mutlu, sağlıklı, yaptığı işten memnun ve yarına ümitle bakan insanlar yaratmak olduğuna göre, yöre insanının ihtiyaç ve ilişkileri de dikkate alınmalıdır. Aksi halde ruhsuz, sağlıklı olmayan insanlarla, başarıya ulaşmak mümkün değildir.

Peki bu nasıl olmalı? Sorun burada. İnsan, çevre ve sosyal kurumlarla ilişkiler konusuna çok detaylı girmek istemiyorum. Ancak insanla ilişkili eğitim sağlık, kültür, barınma, beslenme, ulaşım, iletişim, inanç, istihdam, kırsal kalkınma, kentleşme, kadının statüsü, çevreyle ilgili olarak

da hava, su ve çevre kirliliği, doğal zenginlikler, insanların rutin olarak ilişki kurdukları kurumlarla olan ilişkileri tümüyle ele alınmak zorundadır. Bu sorunlar aslında bütün Türkiye'de yaşanmakta olan sorunlardır. Ancak GAP yöresinin ayrı bir özelliği var. GAP yöresi bu konularda Türkiye'nin gerisinde olan bir yöre. Özellikle eğitim ve sağlık başta olmak üzere.

Bir diğer tehlike GAP'ın gerçekleşmesiyle beraber yaşanacak nüfus hareketleri, yaşanacak yeni sosyal olaylar, bu sorunları daha da ağırlaştıracaktır. O halde günümüzde zaten olan altyapı yetersizliği ve sorunlar yumağı eğer prospektif çalışmalar, ileriye dönük önlemler alınmazsa, gelecekte çok daha fazla büyük sorunlar olarak karşımıza çıkacaktır.

Bunlarla ilgili çok detaylı, bilimsel bilgilere girmeden iki tane örnek vermek istiyorum. Dünyanın gelişmiş bölgelerinde bir kentin ya da ülkenin nüfusu yaklaşık 300 ile 700 yıl değişmez. Halbuki geçen yıllarda GAP'taki birçok ilimizin nüfusu 2-3-4 yılda 2 ile 3 katına katlanmıştır. Bu tabii bu bölgelerin zaten sınırlı olan olanaklarının daha da bölüşülmesine, sorunların artmasına, sorunların giderek içinden çıkılmaz bir hal almasına neden olmaktadır. Öte yandan kişi başına gelir Türkiye'de 2700 dolar civarındayken, Marmara Bölgesi'nde 4000'in üzerinde. Diyarbakır'da 500, Şırnakta 170 dolar civarındadır. O halde fakir, kalkınmada yeteri kadar pay alamayan, bir çok sorunla uğraşan ve sorunları daha da artan bir kitleye biz bu kalkınma modelini götürmek zorundayız. Tabii sonradan değişen olaylar, kırsaldan kente göç, bütün bu olguları daha da arttırmıştır ve içinden çıkılmaz hale maalesef getirmiştir. O halde GAP'ın yeniden ele alındığı bu günlerde, işte bu sorunların iyi tespiti, bunların çekinmeden tartışılması ve olumlu çözüm önerilerinin getirilmesi şart.

Bu nasıl olmalı? Bu tür toplumsal araştırmalar iyi hazırlanmamış, merkezietçi ve kolaycı bir yöntemle yapıldığı zaman, genelde büyük yanlışlar ortaya çıkmakta ve başarı görülmemektedir. O nedenle yapılacak çalışmaların yerinde, halkla ve sivil toplum örgütleriyle beraber iyi bir ilişki kurarak yapılması gereklidir, koordine olması gereklidir.

Bu nedenle ben önerileri birkaç başlık altında toplamak istiyorum. Birinci öneri bölge halkını insan, çevre ve diğer sosyal kurumlar üçgeninde ilgilendiren insanın mutluluğunu ve verimliliğini etkileyen, sağlık, eğitim, ulaşım, barınma, beslenme, iş bulma, kültürel hak ve etkinlik, inanç, kırsal kalkınma, kentleşme, işsizlik, kadının statüsü gibi kurumlar ayrı ayrı ele alınmalı ve bilimsel olarak açıklanmalıdır.

İkincisi, bunun için halka yakın ilişki kurulmalıdır. Bu ilişkide kesinlikle halkla birebir veya sosyal toplum örgütleriyle işbirliğine varılmalıdır. Resmi kurumlarla yetinilmemelidir. Resmi kurumların bu konudaki verilerinin çok sağlıklı olmadığı bilinmektedir. Mutlaka yeni açılımlar, yeni gerçek verilere varıcı araçlar kullanılmalıdır.

Üçüncüsü, GAP'ın mevcut yapılanmasının üstünde bölgede çalışan bütün verileri anında değerlendirilebilecek bir yeni yapılanmaya gidilmelidir. Bu bir GAP Müsteşarlığı mı olur, ona uygun başka bir yapılanma mı olur buna karar vermeli, buna bağlı birimler kurulmalıdır. Burada birkaç ay önce yapılan sempozyumda da tartıştığımız gibi, örnek olarak GAP Sağlık Hizmetleri Bölge Başkanlığı gibi, Eğitim Hizmetleri Bölge Başkanlığı gibi. Tabii bu bürokrasiyi de bir anlamda yanında getirecektir ama destek olunmadan bölgedeki illerin bu tür ihtiyaçlarını giderecek akıllı ve verimli bir şeyin bu bölgede çalışması gerekmektedir.

Dördüncü olarak çok önemli bir konu, bölgede idari devamlılık sağlanmalı, politikaya yenilmemelidir. Bölgede çalışan bürokratların çok yakından bildiği gibi, bürokrat ömrü bazen 6 ayı, bazen 1 yılı geçmemektedir. Bu bölgedeki işbirliğini temelden sarsan çok önemli bir faktördür, o nedenle çalışabilen verimli bürokratlara dokunulmamalı, idaredeki devamlılık mutlaka sağlanmalıdır.

Yerel yönetimlere mutlaka plan proje ve maddi yönden destek sağlanmalı, üniversitelerle yakın ilişkiye girilmelidir. Ayrıca özellikle ekonomik kalkınma seviyesiyle ilgili düzenleme mutlaka yapılmalıdır. Çünkü bunlar özellikle sanayicilerin özellikle çok yakındığı konulardır.

Beşinci olarak, yine çok önemli bir konu GAP'ın yeniliklerinden başta enerji olmak üzere bölge halkının öncelikli ve ayrıcalıklı faydalanma şansı yaratılmalıdır. Bu hem bölge halkını teşvik edecektir, hem onore edecektir. İnsanları GAP Projesi'ne katkıda teşvik edici bir faktör olarak rol oynayacaktır.

Altıncı olarak, belki de bunların temelinde GAP'ın mutlaka mali finansmanı için sağlam bir kaynak bulunmalıdır. Türkiye planlarıyla bu işin bu hale geldiği görüldü, yakın bir zamanda da ülke imkanı olamayabilir. O nedenle ek vergi ya da fon gibi gerçekten sağlam maddi bir kaynak sağlanmalıdır ki istenen zamanda bitebilsin, yoksa 2010, 2020'ye de çıkabilir.

Yedinci olarak GAP kapsamındaki, tarihi, kültürel ve turistik değerler gözardı edilmemeli, bunların envanteri çıkarılmalı, bunlar korunmalı, Hasankeyf örneğinde olduğu gibi hatalar yapılmamalıdır.

Sekizinci olarak, sivil toplum örgütlerine önem verilmelidir. Sivil toplum örgütleri bilindiği gibi, yerel değerleri koruyan, tanıtan, halkın dilek ve isteklerini, önerilerini birinci elden toplayan toplum örgütleridir. Bu toplum örgütleriyle işbirliğinin yararı ve onların teşvik edilmeleri gerekli olacaktır.

Dokuzuncu olarak, gene temel bir sorun, bölgenin alt yapı sorunları özellikle, yol, su atık su, enerji ve haberleşmeyle ilgili sorunlar çözülmelidir. Bunlar çözülmediği takdirde yapılacak işler yine havada kalacaktır.

Görüldüğü gibi birçok sorunu burada saymak mümkün. Bunların çözüm yolları çok kolay şeyler değil. Ancak bunların çözümünün bu tip bir diyalogla başlaması, bunun tartışmayla başlaması çok sevindirici bir olay. Bizler gerek sivil toplum örgütleri, gerekse ben Dicle Üniversitesi adına da konuşuyorum, bu tip sorunların tartışılmasında, çözümünde, her türlü yardıma hazır olan insanlarız. GAP, yalnızca bölgenin değil, Türkiye'nin hatta Ortadoğu'nun önemli bir projesi. Bu projenin başarısı hepimizin ortak katkısıyla olacaktır. Teşekkür ediyorum.

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Güneydoğu iş camiasını temsilen Güneydoğu Sanayici ve İşadamları Derneği Başkanı Sayın Bedrettin KARABOĞA.

Bedrettin KARABOĞA (Güneydoğu Sanayicileri ve İşadamları Derneği (GÜNSIAD) Başkanı) :

Sayın GAP İdaresi Başkanı. Sayın Belediye Başkanlarım, değerli hocalarım, saygıdeğer katılımcılar, hepimizi GÜNSIAD adına selamlıyorum.

Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanının da buyurduğu gibi, GAP Projesi sadece enerji ve sulamaya ilgili değildir. Ve bölge insanların da bu GAP Projesi'nden yeterince nasibini aldığı bir gerçektir. GAP yalnız sulama, yalnız enerji ve tarım projesi değildir. GAP Master Planı'nda görüldüğü gibi proje bir projeler bütünüdür. Sanayileşmede, tarımda, ticaretle, eğitimde, sağlıkta, kentleşmede, kısacası insanların yaşayabilmesi için sosyal, siyasal, kültürel faaliyetlerinin gerektirdiği tüm koşullarını yaratmaya yönelik bir proje bütünlüğüdür. Bunun içindir ki, bölge kalkınması çerçevesini çizen GAP Master Planının, entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak GAP'ın hedef ve stratejilerini belirleyen, GAP kapsamındaki kamu yatırımlarının zaman ve mekan itibarıyla finansman ihtiyaçlarını planlayan temel doküman olması gerektiğine inanıyoruz.

GAP Master Planı'nın, çeşitli devlet kuruluşlarının da kalkınma çabalarının bütünleştirilmesi ve eşgüdümleştirilmesini kolaylaştıran bir rehber olarak bölge gelişmesinin almaması gereken seyirle ilgili üretilecek plan ve projeler için bir rehber niteliğini taşıması gerektiğine inanıyoruz. GAP bu unsurlarıyla bitirilmesi gereken bir projeyken, GAP enerji ağındaki projelerin yüzde sekseni bitirilirken, sulama kanalları ise sadece Gaziantep'in yüzde onbiri bitirilmiştir. Altyapı ve diğer konularda planlanan hedefin çok gerisindedir. Bu da yüzde dokuzu teşkil etmektedir.

GAP Master Planı 2005 yılında projenin sonuçlandırılmasını hedeflemekte iken, kaynak yetersizliği hedeflerin bu tarihini de geciktirmiştir. Sorun GAP'ta kaynak sorunudur. Yeterli kaynak sağlanmamıştır.

Ülkenin ve bölgenin ekonomik gelişmesi için, yeni projeler üretme safhasına yeni atılımlar başlayacağı görüşündeyiz. Bölge'nin kendi içinde gelişmesine, ülkeye katma değer kazandırması, ülkenin zengin olması, Türkiye'nin dünyada, Ortadoğu'da söz sahibi olmasını gerektirdiğine inanıyoruz. İçte ve dışta yeterli miktarda nitelikli personel istihdam edebilmek için, insan kaynaklarına önem vererek, mesleki ve teknik yeterlilikler belirlenmelidir. Dünya gelişimine uygun insani gelişmeye yönelik modern insan yetiştirmek için, gelişen teknolojiyle gelen modernizasyona uyum sağlayarak, bilgili, eğitilmiş insanlar için meslek okulları ve meslek yüksek okulları açılması ve bu okullarda kaliteli insan kaynaklarının yaratılması gerekir. Yatırım yapılmasını azaltan ve engelleyen bölgeler arasındaki dengesizliği yaratan politikalardan vazgeçilmelidir. Bu ve bundan sonraki hükümetlerden, ülke ve bölge ekonomisinin değişmesi için alınacak yeni kararların olumlu olmasını beklemekteyiz. Bu, ülkemizin gelişmesi yönünden atılacak adımların en önemlisidir.

Var olan mevcut kaynaklarımızı en doğru biçimde ve verimli kullanmak durumundayız. Kaynak ve zaman açısından da boşa geçirilecek her saniye, bölgemize ve ülkemize zarar getirmektedir. Bölgenin milli gelirden en az payı aldığı açıkça da ortadadır. Bu payın, bölgenin yer altı ve yerüstü zenginlik potansiyeli taşıyan kaynaklarının oranının da yükseltilmesi ve bölge şartlarına uygun, hammadde, yarımamul, mamul sanayi, tarımsal sanayi, hayvancılık, turizm, hizmet sektörü, teknoloji ve yatırım projelerinin en kısa zamanda hayata geçirilmesi gerekmektedir.

GAP devlet politikası olmalıdır düşüncesindeyiz. Toplumun büyük bir kesimi tarafından fakir olarak bilinen Güneydoğu çok zengindir. Zenginlik kaynaklarımızın işletilerek, bölge ve ülke ekonomisine katkı sağlaması gerekmektedir. Bunu unutmayalım ki, ülkelerin kalkınması, bölgelerin kalkınmasından geçer. Türkiye'nin kalkınması Güneydoğu'dan geçer. Ayrıca Avrupa yolunun da Güneydoğu'dan geçtiğinin inancında olunmasını istiyoruz.

Şunu belirtelim ki, bölgede gerçek sanayi, hizmet ve yatırım politikaları hayata geçirilse, bu ülke gibi bir ülkeyi daha iyi besleyebiliriz. Böylelikle insanların rahata kavuşur, bizleri rahatsız eden, ortaya çıkan yoksulluk ve sefalet tabloları karşımıza bir daha çıkmaz inanç ve ümidindedir.

Saygıdeğer konuklar, Master Planın temel katılma stratejisinde, GAP'ın tüm işlemlerinin bitirilmesi hususlarında bölgede yapılacak en önemli yatırımlar şunlardır. Sulama, kent hizmetleri, sanayide kullanılmak için su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi ve yönlendirilmesidir. Modern tarım tekniklerini kullanarak ve en uygun bitki deseniyle ikinci ürün ekimi uygulanan arazi kullanımının değiştirilmesidir. Tarıma dayalı ve yörede bulunan hammaddeleri işlemeye yönelik sanayi kaynaklarına ağırlık vererek, imalat sanayiinin geliştirilmesidir. Yöre insanının sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışacak teknik ve idari personeli çezebedecek sosyal ve kültürel hizmetlerin yapılmasıdır.

Ülkenin elektrik enerjisinin büyük bir bölümünü karşılayacak hidroelektrik santrallerinin bölgeye ciddi anlamda katılmasıdır. GAP'ı kapsayan illerde sanayi merkezleri, ticaret merkezleri oluştururken, sanayileşme ve ticaret merkezleri adil ve dengeli dağılım şeklinde olmalıdır. Bölgenin hammadde ulaşımı ile coğrafi merkezlere daha iyi sağlıklı bir şekilde götürülmesi için ulaşımına, Devlet Demiryolları'na görev verilmelidir. Sulamayla gelebilecek parazit hastalıklarının, halk sağlığını ve iş gücünü tehdit ettiği bir gerçektir. Kurumların hastalıklarla mücadele etme birimleri kurulmalıdır. Sanayiye besleyecek enerji nakil hatları, trafoların yenilenmesi, temiz enerji dediğimiz çevreci enerji kaynakları olan rüzgar, güneş, bio-enerji, jeotermal gibi kaynakların elektrik enerjisi verimleriyle ilgili projeler geliştirilmelidir.

Doğru sulamayı yapabilmesi için çiftçi eğitimi ve tekniklerin eğitimi verilmelidir. Drenaj sularının geri kazanılması ve verilmesi yöntemleri de projede yer almalıdır. Aşırı sulama sonucu ulaşılacak tuzlanmanın önüne geçecek yöntemler bu projenin içine alınmalıdır.

Saygıdeğer katılımcılar, sözlerimi bitirirken zenginlik kaynaklarımızın doğru kullanılıp, ekonomik kalkınma seferberliğini hayata geçirmeye tüm kurum ve kuruluşları davet ediyorum. Bu seferberliğin başlatılması için GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı ile birlikte, ülke sorunu gibi Güneydoğu Anadolu Projesinin ülkenin ve bölgenin ekonomik geleceği için her kesimin el ele vermesi ve desteklemesi, her kurum ve kuruluşun bu sorumluluk altına girmesini diliyoruz. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Muhterem katılımcılar, bir iki malumat arz etmek istiyorum, devam etmeden önce bir ricam var cep telefonlarınızı lütfedip kapatırsanız konuşmacılarımızın dikkatini dağıtmayız. Sabahki oturumunuza katılanların bir profilini vermek istiyorum. Sabahki oturuma kamu kesimi, özel sektör, sivil toplum örgütleri, üniversite, yerel yönetim, basın ve halktan katılanlar olmuş. Toplam 206 kişi katılmıştır. Bunun 109'u kamu, 10'u sivil toplum örgütü, 33'ü üniversite, 29'u yerel yönetim, 14'ü basın ve halktan, ben halkım diyen 1 kişi var. Hepiniz tekrar hoşgeldiniz şeref verdiniz. Oturumun sizlerin katılımıyla büsbütün zenginleşecek kısmına geçiyoruz.

Sürdürülebilir insani kalkınma, Master Plan Revizyonunun belkemiği bir düşünce. Sürdürülebilirlerden kasıt, gerek beşeri, gerek doğal kaynakları zorlamadan, bunların nefesini kesmeden, gelecek kuşakların da bu kalkınmayı devam ettirebileceği bir şekilde düzenlenmesi ve bu gayretlerin hepsinin odak noktasında da yöre insanının gelişmesi, zenginleştirilmesi düşünceleri var. Burada sizlerin fikirleri neler? Bölgesel ve ulusal öncelikler neler? Ne gibi ilkeler içinde olmalı? GAP mensupları bunları sabahleyin eşitlik, katılımcılık, sorumluluğun paylaşımı, yerellik, şeffaflık, sosyal adalet gibi düşüncelerle ortaya koydular. Sizlerin öncelikleri neler? Sizler neler diyor-

sunuz. Bu konuda şimdi söz isteyenlere söz vereceğim. Söz isteyenleri sıralayarak, bir kargaşaya mahal vermemek istiyorum.

Şimdi ilk söz hakkı Sayın Şehmuz DİKEN'in. Buyrun Sayın DİKEN.

Şehmuz DİKEN (Araştırmacı, Edebiyatçı) :

Herkese merhaba diyorum. Valisiyle, Başkanlarıyla, katılımcısıyla, benim için herkes katılım olduğu için merhaba diye başlamak daha doğru olur diye düşünüyorum. Konuşmama sabahki konuşmalardan bir iki alt başlıkla girmek istiyorum. Sabah değerli katılımcılardan Rifat Bey ağabeyimiz ve dostum Vedat ÖZBİLEN bana göre önemli iki konuya temas ettiler. Bunlardan biri sürekli ısrarla üzerinde durulan bir konu, GAP'ın merkezinin neresi olacağı. Bu toplantının ilk olarak Diyarbakır'da yapılıyor olması bence bunu ortaya koydu. O nedenle bunu burada vurgulamak istiyorum. Şanlıurfa, Gaziantep gelecek peşinden. Gerçi bölgede olması farketmez ama Diyarbakır'da olması ayrı önemlidir diye düşünüyorum. Bir de Master Plan revizyonunun 10 yıl sonra tekrar aynı noktadan başlaması bana geriye giderek aynı noktadan başlatmayı ifade etti. Bu noktadan başlamak ayrı bir güzelliştir diye düşünüyorum.

Rifat Ağabey, kompleks ürünler gelişirken yerel ürünlerin yok olması tehlikesine dikkat çekti. Ben buna başka bir noktadan girmek istiyorum. Yerel değerlerin ve bakışların kendisini merkezsiz ifade edememesi, başka bakış açısı değil mi diye söylemek istiyor ve konuşmama başlamak istiyorum izinizle.

Şimdi başlangıçta GAP Bölgesi, Türkiye geneli arasında gelişme farklılıklarının yerini çok sektörlü entegre kalkınma modeli Master Planını ne ölçüde başarabildi diye sorgulamak gerekir diye düşünüyorum. Yani başka bir ifade ile bu farklılıkları giderme yönünde kurumları harekete geçirmeyi ne ölçüde başarabildik. Bunları da tartışmak gerekirken bir başka tartışma zemini yaratılarak bir çıkış noktası yakalayabiliriz diye düşünüyorum. Madde başlıklarıyla ifade etmek istiyorum izinizle.

Birinci başlığım, Master Planın uygulamaya çalışıldığı 1990-2000 yılları arasındaki 10 yıllık dönem, sanayi yatırımlarının Marmara Bölgesi tercihli olarak yayılma ve yaygınlaşmanın yaşandığı bir dönem oldu. Bu herkesin malumudur. Bir ifadeye göre adeta kalkınmada ayrıcalıklı yöre oluştu. GAP'ın uygulama alanı içerisinde olan bölge, Devlet Planlama Teşkilatı'nın bütün 5'er yıllık kalkınma planlarına rağmen kalkınmada öncelikli yöre olmadı. GAP'ın bu işe bir celsede katılabilmesi için alternatif yatırım koşulları yaratılmadı. Böylece diyalogu olan birkaç yatırımcının iyi niyetli çabalarından öteye gidilemediği gibi son birkaç hükümetin ekonomik paketleri de bölge ekonomisine ciddi bir şeyler katamadı. Çünkü kağıt üstünde kalmaktan öteye gidemedi bu programlar.

İkinci başlığım, GAP Bölgesi'ndeki illerin Türkiye geneli eşitsizlik problemlerinin olduğu gibi kendi içsel bölge içi illeri arasında gelişmişlik ya da gelişmemişlik farkları vardır. Diyarbakır, bir Şırnak ile gelir düzeyi açısından farklı olduğu gibi, kendi ilçeleri ile de ciddi dengesizlikleri söz konusudur. Bu problemin Master Plan'da ifade edilmesi ve çözümünü konusunda proje çalışmalarına gerek vardır diye düşünüyorum.

Üçüncü şikkim, bölge içine ve bölge dışına göç 1994 yılında GAP Bölgesi nüfus hareketleri araştırmasında ifade edilmekle birlikte, güvenlik gerekçeli göç olgusu çok fazla dikkate alınmamıştır. Bu göç ekonomik ve sosyal olarak bölge coğrafyasını yaralayan bir göçtür. Ve dünya benzerine az rastlanan yoğunluktaki göçlerden bir tanesidir. Bu göç olaylarının bünyesi içerisinde tekrar eski yerleşim birimlerine geri dönüş çalışmaları da söz konusudur. Bu köye geri dönüş çalışmaları yürütülürken toprağın adil kullanımına ilişkin çalışmaları da düşünülmelidir. Bölge için zorunlu göçle ilgili yapılan tetkik toplantısına sunulan bir araştırmaya göre, Diyarbakır'da işsizlik oranının % 45'lerde olduğu da dikkate alınırsa, göçün sonuçlarıyla ilgili olayın tablosu daha iyi ortaya çıkar diye düşünüyorum. Bir şekilde, yani yeni Master Plan çalışmalarında köye geri dönüşün finansmanı, altyapısı, istihdamı ile birlikte göç ettikleri kent merkezlerinin varoşlarından kendi köylerini kuran insanlara yönelik kentsel ürün projeleri mutlaka düşünülmeli ve Master Plan'da hazırlanmalıdır.

Dördüncü olarak, GAP Bölgesi ve hinterlandında son 20 yıldır yaşanan şiddet atmosferi, yine son 20 yıldır yaşanan olağandışı üretim biçimleri kamu vicdanında ciddi yaralanmalara ve erozyonlara neden olmuştur. Ülkesi ile barışık olmayan ama barışmaya aday olan bir küskünler ordusu oluşmuştur. Küskünlerin oluşturduğu kitlelerle büyük başarılarla imza atılamayacağı bilinir. Bu nedenle, bölgenin yeniden organizasyonu, bu tahribatlardan etkilenenlerin ciddi rehabilitasyonu ile ancak mümkün olabilir diye düşünüyorum. Ve bu her halükarda da Master Plan'a indirgenmelidir. İnsanların birbirlerine ve kurumlara olan güveni ciddi boyutlarda sarsılmıştır. Yeniden güvenin tesisi için mutlaka programlar geliştirilmelidir. Sürdürülebilir insani boyut çerçevesinde GAP kurum ve kuruluşlarının temsilcileri ve yöneticileri ile birlikte sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, kesinlikle bir araya getirilip birbirlerini karşılıklı olarak tanıma programlarının yapılabilirliği projelendirmelidir.

Beşincisi, GAP Master Planı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni, tarım ve tarıma yönelik ihracat merkezi haline getirmeyi hedeflemelidir. Bölge'deki imalat sanayiinin esas olarak tarıma dayalı olması bu bakışı artık kırmakla birlikte, GAP'ın sulama boyutunun planlamanın gerisinde kalması bir eksiklik olarak kabul edilmektedir. Bugün itibarıyla enerji boyutunun % 95'lerde, sulama boyutunun % 12'lerde kalması, kırsal kalkınma ümitlerini ciddi ölçüde zayıflatmıştır. Sulamaya öncelik olarak ağırlık verilmelidir. Enerji yatırımı Türkiye genelinde, ülkenin enerji

açığını kısmen de kapatmaya aday yatırımlardır. Bu da ülke ekonomisi için gerekmektedir. Ama gözardı edilmemeli ki sulamaya ayrılan paylar artırılırsa Bölge'nin mahkûs talihi asıl o zaman yenilecektir diye düşünüyorum. Ayrıca başlangıçta sınırlı sulama sistemleri, alternatif sulama sistemleri ile desteklenerek (ki bu sabahki toplantıda bir şekilde ifade edildi), GAP'ın olanaklarından yararlanacaklara çok yoğun eğitsel projelerin yeni Master Planda kullanılacağını düşünüyorum. Ekonomik ömrü 70-80 yıl olarak ifade edilen barajların mevcut konu ve toprak erozyonu itibari ile daha da az, 40-50 yıl gibi bir süre ancak yaşayabileceği bugün bilinmektedir. Bu nedenle yapılmış ve yapılmakta olan baraj havzalarında ağaçlandırma çalışmaları mutlaka yürütülmelidir. Havza geçitlendirme projelerine mutlaka hız verilmelidir. Sektör programla eşgüdümlü olarak yürütülmelidir. Bugün en yüksek seviyede olarak gözüken enerji ve madencilikğin yanında tarım, ulaşım ve iletişim gibi sektörler de katılarak aynı eşitlikte fırsat yaratılmalı ve kaynak aktarılmalıdır.

GAP Bölgesi ulaşım ve altyapı geliştirme raporu 1993 tarihini taşıyor. GAP'la ilgilenenlerin malumu olduğu üzere, genel olarak bu konuda herkesin bir yanışı var. Bu yanışa maalesef bazı akademisyenler ve aydınlar da dahil oluyor. Bunu da ifade etmeden geçemiyorum. GAP Bölgesi hinterlandında yerleşim yerlerinin birbirleri ile bağlantılarından çok sürekli batıya, merkeze bağlı bir ulaşım politikası ısrarcılığı söz konusudur. Oysa GAP'ın başarılı olmasının bir yönünün de, bölge için kolay, rahat, kısa ve ekonomik bir ulaşım politikasından geçtiği de göz ardı edilmelidir. Örneğin Diyarbakır'a Elazığ'dan yolcu yollamak için ancak Şanlıurfa üzerinden gidilerek olmaktadır ve yolu epeyce uzatmak gerekmektedir. GAP'ın uygulama alanı içinde olmakla birlikte, Diyarbakır'dan Bingöl'e Elazığ üzerinden, Diyarbakır'dan Muş'a ise ancak Bitlis üzerinden gidilebilmektedir. Oysa yolları kısaltmak çok kolaydır. Bu düşünce bir şekilde mutlaka Master Plan revize edilirken, uzmanlarca dikkate alınmalıdır diye düşünüyorum.

Yedinci olarak, GAP Bölgesi'nde kadının statüsü ve kalkınma sürecine entegrasyonu araştırması eylem planı yine 1994 tarihli. Dönemin Türkiye Kalkınma Vakfı çalışanlarının da emek verdiği, önemli bir GAP dokümantasyonudur. Ama bu çalışmada belirtilen eylem planından bu yana, GAP Bölgesi'ndeki kadının sosyal yaşam içindeki statüsü çok da değişmemiştir. Sabahki oturumda da değerli akademisyen hocalarımızın ifadelerinden de, anladığım kadarıyla, durum bu yöndedir. Kadının yaşama katılması, kendini ifade etmesine yönelik Çok Amaçlı Toplum Merkezleri, yani kısacası ÇATOM'lar, ÇATOM ve benzerleri, çok gerçekçi örgütlenmeler maalesef olmamışlardır. Belki ÇATOM'cu arkadaşlarla hemfikir olamayız, kendilerinden özür diliyorum. Bölge'de sosyal ve siyasal örgütlülük içerisinde olanlara ve politika geliştirenlere ÇATOM benzeri örgütlenmeler yeterince anlatılamamıştır diye düşünüyorum. Bu nedenle ÇATOM'lara karşı olumsuz bir hava esmiştir. Bu da ÇATOM'ların başarı şansını etkilemiş, üzerine gölge düşürmüştür. Yeni Master Plan hazırlanırken bu bölgesel özellikler mutlaka dikkate alınmalı, bu tip örgüt-

lenmelerden önce çok ciddi etüt çalışmaları yapılmalıdır diye düşünüyorum. Çünkü bunlar bölgenin sosyal yapısıyla ilgili örgütlenmelerdir.

Sekizinci madde ise; Bölge ekonomisi açısından yol açıcı olması bakımından GAP GİDEM'ler. Girişimci Destekleme derken Nurcan Hanım oradan bana bakıyor. Bazı Ticaret Odalarının kendi kontrollerinde olmadığı gerekçesi ile engelleyiciliklerine rağmen başarı çözümlerini yükseltmişlerdir. GİDEM'ler Siirt, Batman ve Kilis gibi illerde de mutlaka açılmalıdır. Ayrıca kırsal kesimde GİDEM'lere benzer tarımsal üretim planlama birimleri mutlaka kurulmalıdır. Kansız, ekonomik üretimin yarattığı ekonomik darbe, bu birimleri gerektirdiği için teşvik rolü oynadığını düşünüyorum. GİDEM ve benzeri örgütlenmelerin siyasilerin ve bürokratların müdahilliğinde rahat hareket alanı ve geniş çalışma alanı içerisinde olmaları, GAP Bölgesi ekonomik gelişimi açısından çok önemlidir. GAP Master çalışmasında GİDEM'ler geliştirilerek mutlaka korunmalıdır diye düşünüyorum.

Dokuzuncu olarak, Bölge'de birtakım çevrelerce sıkça tartışılan ve dillendirilen bir konu vardır. GAP İdaresi'nin bölgeye taşınması meselesi. Başta da değindik. Açık konuşmak gerekir ki bu Türkiye'nin idari yapılanmasıyla da ilgilidir. Kuşkusuz bölge ile ilgili bir kurum olması nedeniyle GAP İdaresi'nin merkezi Diyarbakır olmalıdır ya da başka bir bölge ili olmalıdır diye düşünüyorum. Ama GAP İdaresi ile ilgili geçmişte uğraşmalarına rağmen İdare'nin bölgeye taşınmasının, idari olarak mümkün olmadığı da ortadadır. O zaman şu gerçek ortaya çıkıyor. Başta Diyarbakır olmak üzere, GAP olarak diğer illerde tam donanımlı bürolar, ofisler mutlaka açılmalıdır. Bu bürolarda yetkililer ve uzmanlar görev almalıdır. GAP'ı tanıtmadan tutun da, diğer tüm çalışmalara varıncaya kadar yoğun bir servis hizmeti sunulmalıdır diye düşünüyorum. Ankara'daki GAP İdaresi merkez ise, bir üst birim olarak daha çok koordinasyon ve üst politika hizmeti vermelidir diye düşünüyorum.

GAP Bölgesi ulaşım ve altyapı geliştirme çalışması nihai raporunun 1993'te yayınlanmasının üzerinden neredeyse 8 yıl geçmiştir. Raporun bölge turizmiyle ilgili bölümünde, bölge turizm potansiyel alanları ve tur güzergahları olarak tarihi, kültürel ve doğal değerlere sahip 22 yer tespit edilerek gösterilmiştir. İfade etmek durumundayım ki, bu 22 yer içinde olan Diyarbakır surları, Midyat ve İdil civarındaki manastırlar ve yerler ile Nemrut, resmi kurumlardan çok ÇEKÜL, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma Vakfı gibi gönüllü kuruluşların çabalarıyla projelendiriliyor ve GAP'da buna katkı sağlıyor. GAP Projesi'nin arkeolojik ve tarihi birçok esere sahip olduğu bilinmekle beraber, proje potansiyeli ve belirliliği açısından, 1970'lerin Akdeniz'i suladığı bir gerçektir. Fakat bu ölçüde bölge halkı, projesi ve arkeolojisi ile ilgili yeterli duyarlılık bugüne kadar yeterince sağlanamamıştır.

Fazla söze gerek duymadan dünyanın sekizinci harikası Nemrut, bir başka harikası Hasankeyf ortaya adeta Bölge'ye yatırılmışlardır. Özellikle Hasenseyf. Sürdürülebilir bir tarih ve kültür mirası olarak yaşatılması yalnız gönüllerde bırakılmamalı, Master Planda sahiplenilerek varlık bulabilir diye düşünüyorum.

Sonuç olarak, siyasetin çok fazla kirletemediği ender kurumlardan biri olan GAP İdaresi'nin uygulanabilir gerçekçi bir Master Planıyla kitlelerin karşısına çıkacağını ve de çıkacağımızı umar, başarılar diler, saygılar sunarım.

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Efendim, Sayın Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı Kudbettin ARZU'yu kürsüye davet ediyorum.

Kudbettin ARZU (Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı) :

Sayın GAP İdaresi Başkanı, Sayın Belediye Başkanı, Sayın Katılımcılar, Değerli Konuklar, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Yeni GAP Master Planı hazırlık çalışmalarında, katılımcılığın benimsenmesi nedeniyle bu yapılan ilk toplantının Diyarbakır'da olması, Şehmuz Bey kardeşimin de dediği gibi, GAP İdaresi Başkanlığı'nın da Diyarbakır'a taşınmasına vesile olmuştur. Şimdi burada birbirinden değerli konuşmacılar söz hakkı istediler. Biz sürekli bu tür toplantılarda çok konuştuğumuz için, az konuşup esas konuşmayı değerli konuşmacılara bırakmak istiyorum.

Ancak birkaç önemli konunun altını çizmek de istiyorum. Sabahki konuşmalarda da söylendi. GAP Master Planı'nın hedefi 2010 yılıdır. Şimdi bir defa 2010 yılını bir irdelememiz lazım. Şu ana kadar harcanan yaklaşık 16 milyar dolar, harcanması gereken en azından 16-17 milyar dolar gibi bir rakamdır. Önümüzde bütçe imkanları belli. En iyimser rakamlarla eğer biz yılda 1.6 milyar ayırmazsak, bu 2010 yılına nasıl ulaşıyoruz onu bilemiyorum. Bir defa baştan konunun en çarpıcı yönü olan bu finansman sorununu aşmamış lazım bana göre. Bu finansman sorununu çözemezsek bütün söylediklerimiz havada kalır, iyi niyetle hazırlanmış bir proje çalışması olur ve evraklarda kalır. O yüzden ağırlıklı noktamız bence ne yapıp edip ulusal veya uluslararası kaynaklardan yeni finansman yöntemleriyle bir defa bu finansman sorununu çözmemiz olması lazım. Yoksa dediğim gibi çok güzel konuşmalar olup, çok güzel projeler çıkar, ama sonuç lafta kalır.

Bu olayın birinci yönü. İkinci yönü GAP katılımcılığı çok önemsiyor. Biz de önemsiyoruz. GAP daha önce Atatürk Barajı ve organize barajlar olarak başladı. Daha sonra bölge kalkınma planı

olarak yürürlüğe geçti. Hepimiz gerçekten GAP'tan çok şey bekliyoruz. GAP'a yüklenmediği kümlülüğü de biz yüklüyoruz. Bütün umudumuz da, herkes ağzını açıyor. GAP GAP diyor. Çekte GAP enerjide istediği noktaya geldi ama sulamada maalesef % 10'lar dolayındadır. Bölgesel kalkınma yönü olan sulama kanalları bizi ilgilendiren kısmı, bölgeyi ilgilendiren kısmı. Yoksa GAP elbette Türkiye'nin yeni bir projesi ama o zaman bölgesel kalkınma projesi değil. Kesel kalkınma projesi, enerji yönünden bakarsınız. Çünkü biz ürettiğimiz enerjiyi ülkenin bütçesindeki sanayi kesimine gönderiyoruz. Bunlara ihtiyacımız yok ama bölgesel kalkınmayla bütçe ilişkisi yok enerji yönünden. Bundan dolayı bir defa esas bölgesel kalkınmayı ilgilendiren Silvan Barajı gibi, sulama kanalları gibi tarımda üretimi arttıracak kısmını harekete geçirmemiz lazım. Bu konuda da dediğim gibi önce finansman, ondan sonra da finansmanın ağırlıklı olarak sulama kanalları ve bölge kalkınmasına direkt etkisi olacak projeler aktarılması gerekir.

Bir üçüncü yönü, GAP İdaresi gerçekten dediğim gibi çok başarılı çalışmalar yapıyor ama başarılı çalışmalarını bütçesi oranında yapıyor. Çünkü GAP'a kağıt üzerinde çok büyük yetkiler verilmiş, biz okurken hakikaten imreniyoruz GAP'ın yetkilerine. Ama bütçesine bakıyoruz, böyle bir bütçeye göre böyle bir yatırımın gücü yok. Bu nedenle bir defa GAP'ın bütçesinin artırılması lazım. Bu büyük bütçenin de oluşmasının temeli bu işe özel bir fon ayrılmasından geçiyor. Bunun yolu da, GAP'ta üretilen enerjinin geliri artık GAP'ı geri ödemeye başlamış, bu enerji gelirleri GAP Bölgesi'nin yatırımlarına kalırsa bile tek başına yetmez. Irak boru hattının gelirleri veya bölgede üretilen petrolün bir kısım gelirleri GAP Projesine aktarılırsa, GAP Projesi bu konuda üzerine düşeni yapar diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Değerli katılımcılar iki açıklamalı talep geldi. Birisi toplantıyı erken terk etmek zorunda olduğu için biraz öncelik rica ediyor. Diğeri de enerji yatırımları ile ilgili konuşmacılara kılavuzluk yapmak için öncelik rica ediyor. Burada sıralamada iki küçük değişiklik yapacağım izinizle. Evvela ayrılmak isteyen Türkiye İhracatçılar Meclisi Genel Sekreteri Sayın Hasan PARILTI'yı kürsüye davet ediyorum. Buyrun.

Hasan PARILTI (Türkiye İhracatçılar Meclisi Genel Sekreteri) :

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Evvela bir küçük düzeltme yapmak istiyorum. Sayın Başkan, Genel Sekreter diye sanırım yazıda küçük bir hata vardı Genel Sekreterliği temsilen burada bulunuyorum. Şube Müdürüyüm aslen. Orada Araştırma Geliştirme ve Mevzuat Şubesi Müdürüyüm. Ben İstanbul'dan katıldım toplantıya. Efendim çok kısa iki konuyu arz edeceğim katılımcılara. Bunlardan bir tanesi.

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Biraz daha yüksek sesle lütfen Sayın PARILTI.

Hasan PARILTI :

Kalkınma ile ilgili plan revizyonunda göz önünde bulundurulmasını arzu ettiğim bir konu. Akşam ben uçakta gelirken bir rapor okuyordum. Dünya Bankası'nın bir raporuydu bu. Burada şöyle bir şey vardı. Bugünkü Güneydoğu Asya kalkınmasının temelinde dünyaya yayılmış olan Çinlilerin rolünden bahsediliyordu. Ve şunu diyordu dünyaya özellikle Amerika ve Avrupa ülkelerine yayılmış olan 50 milyon civarında Çinli, Güneydoğu Asya ülkelerindeki bugünkü kalkınmanın temelini oluşturuyor diye. Dolayısıyla bizim de, hem program plan revizyonunda hem de uygulamasında böyle bir noktaya eğilmemiz gerekiyor. Yani şunu demek istiyorum. Bu ülkenin GAP Bölgesi'nin Türkiye'ye yayılmış, yurtdışında yayılmış, batının gelişmiş bölgelerine yayılmış, yurt dışına yayılmış insanları var. O insanlarla, yeniden bu revizyonda bu değişikliği yapmak ve bu uygulamayı bu yönüyle de ele almak gerektiğini düşünüyorum.

İkinci bir konu da İhracatçılar Meclisi ile ilgili. Türkiye İhracatçılar Meclisi, Türkiye çapında ki İhracatçı Birliklerinin bir üst örgütlenmesi. Elliden ziyade ihracatçı birliği var Türkiye'de. Bunların en üstleri Türkiye İhracatçılar Meclisi. İdari olarak Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlı bulunuyoruz. Doğal olarak burada üretilen ürünlerin bir şekilde talep edilmesi gerekecektir. E bu talebin bir ucunda da ihracat olduğuna göre, dolayısıyla plan revizyonunda bu noktaya da değinmek gerekiyor. Peki yapılabilecek şeyler konusunda, neler yapabiliriz konusunda, belki başka iş tekliflerimiz de olabilir. Ben teşekkür ediyorum. İyi günler.

Prof.Dr. Tamer ARPACI:

Teşekkürler Sayın PARILTI. Şimdi efendim Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş. Genel Müdürlüğü'nü temsilen TEAŞ Gaziantep Bölge Müdürü Sayın Mustafa SÖNMEZ. Bir hususu belirtiyim. Konuşmak isteyenler yerinden de konuşabilirler, kürsüye teşekkür etmek isteyenler buraya da gelebilirler. Sizin kendi inisiyatifinize bırakıyorum bunu.

Mustafa SÖNMEZ (Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş. Gaziantep Bölge Müdürü):

Sayın Başkan, değerli katılımcılar. Sabahki oturumda ve öğleden sonraki yapılan oturumlar da Sayın Başkanımızı, değerli hocalarımızı ve müfettiş kongremizdeki Sayın Başkanımızı, öğleden sonraki diğer enerji yatırımları ile ilgili GÜNSİAD Başkanı'nı, Dicle Üniversitesi'ndeki değerli hocalarımızı dinledim. Genel Müdürlüğümüzü ilgilendiren enerji yatırımları ile ilgili bazı hususları, savunma bakımından demiyorum, bilgi olarak katılımcıların bilgisine sunmak istiyorum.

TEAŞ Genel Müdürlüğü, GAP Projesi serisindeki 380 kilovoltluk ve 154 kilovoltluk enerji üretim hatları ile bu ülkedeki hidrolik santrallerinin en iyi şekilde çalıştırılması için var gücü ile gayret göstermektedir ve halkımızın hizmetine sunmaktadır. GAP Projesi Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Batman, Şırnak ve Kilis illerini kapsayan entegre bölgesel kalkınma projesi olup, başlangıçta 19 büyük enerji tesisi projesinin birleşmesinden oluşmakta 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali yapımı öngörmekteydi. Her sene revizyon programla yeni enerji tesislerinin katılımıyla GAP Bölgesi'ndeki proje sayısı artmaktadır. 2000 yılı yatırım programında GAP kapsamında 37 iletim tesisi projesi yapımı yer almakta, bu projelerden 8 adedi yeni projelerden oluşmaktadır. GAP projesinin kapladığı bölge Türkiye'nin kapladığı toplam yüzölçümünün % 9,5'i olan 74 000 m² bir alana sahiptir. Bu proje sonuçlandığında 1.7 milyon hektar arazi sulamaya açılacaktır. Enerji açısından bakıldığında 7500 megawattlık kurulu kapasite ile yılda 25 milyon kilovatsaat elektrik enerjisi üretilecektir. Bu enerji Türkiye'nin ekonomik olarak gerçekleştirilmiş hidroelektrik enerji potansiyelinin bugün için % 21'ine tekabül etmektedir. GAP Projesi içerisinde kalan hidroelektrik santraller tarafından üretilecek olan elektrik enerjisi, bölge içerisinde kalan illerin sanayi ve tarımsal işletmelerinin elektrik ihtiyacının karşılanması, ulusal elektrik sistemimizin ihtiyacı kadar enerji sağlanması için şirketimizin genel politikası doğrultusunda her illere ait tapular verilmiştir.

Kısa olarak iletim tesisi hakkında, GAP Bölgesi ile ilgili kısa bilgiler arz etmek istiyorum. 2000 yılı yatırım programında GAP Projesi kapsamında yer alan 380 kilovoltluk ve 154 kilovoltluk enerji iletim hatları ve trafo merkezlerine ait 37 adet projenin toplam 2000 yılı yatırım harcaması 1 trilyon 81 milyar TL'dir. Buna dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Bunu kısa olarak açacak olursak 2000 yılı yatırım programında GAP Projesi kapsamında yer alan enerji iletim hatlarının 380 kilovoltluk 4 adet 474 km, 154 kilovoltluk 8 adet 365 km olmak üzere toplam 839 km'lik 12 adet projenin yapımı uygun görülmüştür. Bu projenin 1999 yılı tahmini harcama toplamı 7 trilyon 105 milyar TL'dir. 2000 yılı yatırım ödeneği 23 trilyon 453 milyar TL'dir. Ödenekten projelere 12.04.2000 tarih itibarıyla 365 trilyon TL harcanmıştır. 2000 yılı yatırım programı GAP projesinde yer alan 380 kilovoltluk 5 adet 375 MVA, 154 kilovoltluk 20 adet 975 MVA olmak üzere toplam 1350 MVA, 25 adet trafo merkezi yapımı öngörülmüştür. Bu projelerin 1999 yılı tahmini harcamaları toplamı 3 trilyon 35 milyar, ayrılan 2000 yılı ödeneği 12 trilyon 100 milyar TL'dir. Ödenekten projelere 12.04.2000 tarihine kadar 150 milyar 690 milyon TL harcama yapılmıştır.

Sayın konuklar, burada şunu arz etmek istiyorum TEAŞ Genel Müdürlüğü GAP Bölgesi'ndeki 7 ildeki yatırımlarını programlanan tarihten önce bitirmektedir. GAP Master Projesindeki enerji, sulama tarım olaylarının tam istediğimiz şekilde gerçekleşebilmesi için Genel Müdürlüğümüz bu bölgedeki Genel Müdürlüklere bağlı müdürlükler tarafından yatırımlarını zamanından önce

gerçekleştirmiştir ve gerçekleştirmeye de devam etmektedir. Hiçbir projede aksama kesinlikle söz konusu değildir. Kısa bir örnek vermek istiyorum. Bu iller kapsamı içerisindeki bu projenin maliyeti, 2000 yılı için 1 katrilyon civarındadır. 2000 yılı harcaması ise Adıyaman, Batman, Mardin, Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Şırnak illerinde 35 trilyon 550 milyar TL değerindedir. 1999 yılı içerisinde Mardin ilinde trafo merkezi 2 trilyon, iletim hattı 1 trilyon, Cizre'de 154 ila 380 kilovoltluk 4 trilyon civarındaki yatırım yapılarak hizmete sunulmuştur.

Fakat burada bir şey arzetmek istiyorum. Sayın Başkanın da dikkatine sunmak istiyorum. TEAŞ, TEDAŞ, DSI ve GAP İdaresi arasında, Master Projesinde, kesinlikle eşgüdümün koordinasyonunun sağlanması lazımdır. Ben Gaziantep TEAŞ Bölge Müdürü olarak hizmet veriyorum. Şu anda bu yaptığımız yatırımların TEDAŞ tarafından, (TEDAŞ'ı burada yanlış eleştirmek istemiyorum) dağıtım hatları yok. Organize Sanayi Bölge Müdürlükleri, sanayi temsilcileri veyahut ta Diyarbakır MÜSIAD'ın başkanı biraz önce konuştu burada. Diyarbakır'da 4 tane trafo merkezimiz var, Karakaya'da barajımız var, Gaziantep'te trafo merkezimizde Siverek yolu üzerinde 2 x 150 Wattlık trafoda 17 MVA güç çekilmekte. Sayın başkan ve konuşmacılar, burada Genel Müdürlüğümüzü yatırımlar yapılmıyor zamanında yapılmıyor, bitirilmiyor halkın hizmetine sunulmuyor şeklindeki bir yanlış eleştiriyi ben kesinlikle kabul etmiyorum. Çünkü saatte 17 MVA güç çekiliyor. O zaman Diyarbakırlı sanayicimiz, tarımcımız, sulamacımız, yöneticimiz; iletim hatları, trafo merkezleri ile ilgili problem burada, GAP illerinde kesinlikle söz konusu değildir. Yöneticilerin o zaman Cizre'deki trafo merkezinin enerji iletim hattı yapılmamış, Şanlıurfa'daki yapılmamış, Mardin'deki yapılmamış yazık değil mi? Burada yaptığımız tesisleri bekletiyorsunuz. Kamuoyu olarak bir kooperasyon kurulup gereği yapılmalıdır.

GÜNİAD başkanımızın burada ifade ettiği şeylere de, Genel Müdürlüğümüz ilgilenirse kısa cevap vermek istiyorum. GAP Bölgesi'ndeki bazı illerde kaçak ve kayıp oranı Türkiye'nin geneli ile karşılaştırıldığı zaman korkunç derecede yüksek bir rakamdır. % 65, % 75 seviyelerindedir. Kamuoyunun, halkın, katılımcıların yani 100 kişiden 75 kişisi kaçak elektrik kullanıyor. Diğer illerde TEDAŞ % 5 her ay zam yapıyor. Ondan sonra diğer vatandaşlar ödüyor yazık değil mi? Batman, Diyarbakır, Mardin, Şırnak, Şanlıurfa GAP Projesi kapsamında kalan illerde, (belki de TEDAŞ bunlarla ilgili bilgi verecektir) GAP kapsamındaki illerde, % 20, % 30, % 75 seviyelerinde kaçak kayıp var. Enerji yetmiyor, ihtiyacımız karşılanmıyor şeklindeki olayı bir an önce çözmek lazım. Yani Türk Telekom parayı ödemediğin zaman kesiyor. Parayı yatırmadan açamıyorsunuz. Belediye su parasını yatırmazsan hemen kesiyor ama elektriğe gelince, yaa bu bedava üretilmiyor. Biz de TEDAŞ'a bedava vermiyoruz, şimdi toplanan paraların yatırıma dönüşmesi için yönetici olarak, katılımcılar olarak, halk olarak herkes vatandaş olarak demokrasiye inanıyorsak herkes kullandığı elektriğin parasını ödemelidir ki yatırıma tekrar dönüşsün.

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Sayın Sönmez lütfen toparlar mısınız?

Mustafa SÖNMEZ (Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş. Gaziantep Bölge Müdürü):

Müsaade ederseniz bir şey istiyorum. Burada TEAŞ Genel Müdürlüğü olarak, GAP illerindeki yatırımlarımız zamanından önce bitirilmektedir, halkın hizmetine sunulmaktadır. Bu bizim aslı görevimizdir. Ama GAP Master Projesinde de TEAŞ, TEDAŞ, DSI ve GAP Bölge Başkanlığı tarafından, enerjide de bizim yaptığımız yatırımlara göre diğer yatırımların da bunun paralelinde bitirilmesi gerektiği kanaatindeyim. Beni sabırla dinlediğiniz için hepinize teşekkürler.

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Şimdi Çamlılar Holding'ten Sayın Mücahit ÇAM. Bulduğunuz yerden de konuşabilirsiniz. Hayır efendim istediğiniz yerden konuşabilirsiniz. Yerinde konuşmak isteyen yerinden konuşsun kürsüye gelmek isteyen buyursun.

Mücahit ÇAM (Çamlılar Holding) :

Efendim hepinize saygılar. Ben daha önce kendi kafamdan bir konuşma planı hazırlamışım. Ama konuşmacıların konuşmaları benim konuşma şeklimi değiştirmiş oldu. Bir kere Allah hırsızların belasını versin. Olmayan parayı nasıl verirsiniz. Bence devlet gecekondulara elektriği bedava vermelidir. Biliyor musunuz günlük geçimlerini sürdürülebilmek adına çöplüklerden eklemek toplayan insanların normal yaşantılarını sürdüren insanlardan daha fazla olduğunu bu bölgede. Yıllardır bu bölge ihmal edilmiş, bakın devleti suçlamıyorum ama devlet yönetim kadrosu olarak görev alan herkes, hemen hemen herkes, istisnalar hariç, bu bölgede gerekli önemi vermemiş. Bunun için bugün de burada kaçak oranı % 75'lerdedir. Yine hırsızları ayırıyorum hırsız her yerde hırsızdır. Ama bu bölgede bir kesime bakıyoruz. Herhalde siz yaşamak adına sıkıntı içinde bulunan, nasıl geçineceği, aybaşını nasıl getireceğim demiyorum bakın memuru kastetmiyorum, işsizleri karalıyorsunuz sayın yöneticiler! Hiç onları düşünmüyorsunuz. Ben Diyarbakırlı vergi rekortmeni bir kardeşinizim. Bütün birimlerimle bu bölgedeyim. Ama birgün bu bölgeyi terk edersem hangi sorundan dolayı terk ederim biliyor musunuz? Gelin buyrun 3 kişi gidelim benim firmama, isteyen gelsin şu an gidelim. Eğer firmamın önümde şu an 5 kişi yoksa, ben bütün bu ne yapılması gerekiyorsa haksızlık yapıldığını kabul ederim.

Evet işsizlik hat safhada bu bölgede. Yeraltı ve yerüstü kaynakları ülkenin diğer bölgelerinden daha fazla ama hak ettiği gelişmişlik düzeyinde değildir. Demek ki devlet yönetim kadrosu buraya gerekli önemi vermemiştir. Bu yeni bir anlayışla ne yapmalı? Olağanüstü ekonomik kalkınma hareketine başlamalı. Ben GAP ile ilgili İdare'yle ilgili ufak bir şey söylemek istiyorum.

Özür dilerim aslında hiç bu konuları da konuşmak istemiyordum ama yardımcı bilgiler verdiği için. Yahu çimento fabrikası burada bir beton santrali kurmuş ruhsatı yok. O tarafa gidiyor ruhsat alamıyor. Bu tarafa gidiyor ruhsat alamıyor. Bence GAP İdaresi, bu bölgenin sanayicisinin önünü açmak adına yardım etmesi gerekiyor. Yine söylüyorum bu bölge bütün sıkıntılara rağmen kalkınacaktır. Ama yerel destekçileri ile kalkınacaktır. Bu bölgenin insanı çok cefa çekmiş, yaralarını sarmaya hep beraber kalkmalıyız. Saygılar sunuyorum.

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Efendim sayın söz alanları bir şekilde amacımıza doğru yönlendirmek endişesiyle uyarmak istiyorum. Toplantımızın amacı GAP Master Planı ile ilgili görüşler. Bunları daha geniş kapsamlı konulara çekmeyelim, amacımızı gerçekleştirmeye çalışalım. Kısıtlı vaktimiz aksi takdirde heba olacak. Onun için de biraz evvel sayın başkana biraz sonraya kalsın dedim. Havanın gerilmesini özellikle engellemekti amacım. Şimdi sıra ile yine, Sayın Nusret TUNÇ beyi söz almaya davet ediyorum.

Nusret TUNÇ :

Sayın başkanım, müsaade ederseniz ben yerimden konuşmak istiyorum.

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Tabii efendim buyurun.

Nusret TUNÇ :

Sayın başkan, sizin şahsınızda bütün katılımcılara hoşgeldiniz diyorum ve kendilerine teşekkür ediyorum. Karşımızda bir kanun duruyor, merkezi planlamadan katılımcı planlamaya. Bu çağdaş yönetim maddelerinden biridir. Katılımcı yönetim ve katılımcı planlama bu anlamda, belki bizim buradaki toplantının boyutlarını aşıyor olabilir ama benim bir acizane önerim olacak. Katılımcı planlamayı nasıl sağlayabileceğimizi kitaplardan, özellikle iktisat fakültelerinde okuyan arkadaşlar biliyorlar, kitaplarında yazıyor, biz burada detaylarına değinmeyeceğiz, fakat burada genellikle özel sektörün ve halkın içinde yer alan bir düşünce vardır. Siyasi yapı halkın çok gerisinde kalmış bir durumdadır. Neden? İşte katılımcı planlamaya ve katılımcı yönetime ayak uyduramadıkları için. Şimdi sabahtan beri konuşmacı hocalarımızı dinliyoruz hep yakınılan sorunlar var, sorunlar ortaya konuluyor ancak çözüm nasıl olacak nerelerden nasıl çözüme ulaşılacak? Çözüm katılımcı planlamada ve çözüm katılımcı yönetimde. Ha bunun için ne gerekiyor? Bunun için Amerika'yı yeniden keşfetmeye gerek yok. Demokratik ülkelerde nasıl yapılıyor- sa bizde de öyle yapılması gerekir. E bu nasıl oluyor? Bence ekonomik bir anayasa Türkiye'nin şu an önünde olması gereken bir sorun. Önce anayasamızı ekonomikleştirmeliyiz.

İkincisi, yönetimimizi biraz demokratikleştirmeliyiz. Özellikle siyasilerin. Zaman zaman konuşmacı arkadaşlar değindiler, siyasilerin önümüzde engel teşkil ettikleri, istikrarsızlıklara neden oldukları hepimizin malumudur. Bu nedenle öncelikle ekonomik yönetim düzenleyici ağırlıklarının azaltılmasının gerektiğine inanıyorum. Özelleştirme bu konuda bir yöntemdir. Bunların yapılması gerekiyor ve hatta siyasilerin ekonomi üzerindeki ağırlıklarına örnek olarak son dönemde alınan ekonomik kararları örnek verebilirim. Hep bazı gazeteci ağabeylerimiz bazı tartışma ortamlarında söylüyorlar, bu ekonomik paketin ismi yok, temsilcisi yok ortada. E olmayabilir, bunu yürüten bürokratlardır siyasiler değil. Siyasiler sadece seyrediyor, engel teşkil ediyor ve dolayısıyla faizler son hızla düşmüş son hızla dövizler frenlenmiş, enflasyon düşüş hızına geçmiş e bunlar önemli gelişmelerdir. Sayın Başkanım belki bunlar bizim toplantımızı aşıyor ama, bunlarında dile getirilmesi gerektiğine inanıyorum.

Bir de sayın Bölge Müdürümüz burada bir suçlamada bulundu. İşte enerji hırsız, özür dilerim Sayın Başkanım.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Sayın Tunç lütfen maksada geliniz. Genel iktisadi politikanın burada kritiğini yapmıyoruz. Burada genel iktisadi politikayı ne etkileyebilir ne de değiştirebiliriz.

Nusret TUNÇ :

Sayın Başkanım, enerji dışındaki yatırımlar % 11. Çok cüzi kalmıştır, dedi. Sadece enerjiye gereken ağırlık verilmiştir dedi. Yani bunu inkar eden yok. Sayın müdürümüz çıktı söyledi. Enerji yatırımlarının zaten % 80'i gerçekleştirilmiştir, dedi. Ha bu neden gerçekleştirilmiştir? Türkiye'nin enerji ihtiyacı olduğundan gerçekleştirilmiştir. Burada bir enerji hırsızlığı da yoktur. Az önce holding başkanı söyledi. İnsanlar yokluktan yapıyor. Yoksa bu bölgenin insanı onurlu, duyarlı kibirli insanlardır. Ama para olmadığı zaman ödeyemez borcunu, bundan eziklik duyuyor. Teşekkür ederim, sağolun.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Şimdi değerli katılımcılar programa göre bir 15 dakikalık çay molası veriyoruz. Sonra devam edeceğiz.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Bazı hususlara temas etmekte fayda görüyorum, müsaadenize sığınarak. Bu toplantı GAP Master Planını yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya katılımcı bir yaklaşımla ortaya çı-

karmanın toplantısıdır. Lütfen değerli konuşmacılar, konuşmalarımızı sadece ve sadece GAP Master Plan Revizyonunun katılımcı, eşitlikçi, şeffaf, adil, dezavantajlara belli yer tanıyacak konular içinde tutmaya gayret edelim. Genel konular veya özel birtakım şikayet konuları lütfen konuşmalar içinde yer almasın. Bu arada az evvel söz alan TEAŞ Gaziantep Bölge Müdürü bana gelerek, bir kastı olmadığını, kimseyi hedef almadığını, bir durumu belirtmek için söylediğini ve bir kırgınlık yarattıysa üzülüğünü ifade ettiler. Bunu da bilgilerinize arz ederim.

Şimdi aşağı yukarı saat 17.30'a kadar 1 saat 45 dakika vaktimiz var. Vakti orantılı kullanmak zorundayız. Söz almak isteyen 24 kişi vardı. Bunların 4'ü konuştu. 105 dakikamız var. Konuşmaları 3-4 dakikayla sınırlı turalım. Ana çizgilere değinelim. Belki daha sonra söz almak isteyenler olacaktır. Onlara da vakit kalması açısından konu dışına sapan konuşmalara müdahale etme zaruretinin duyuyorum şu anda. Lütfen konu dışına çıkmamaya çalışalım. Bu hususlara riayet edeceğinize inanarak, peşinen teşekkür ediyorum. Şimdi Beritan Aşireti kooperatifi Başkanı Fazıl YAZICI. İstedığınız yerden konuşabilirsiniz. Kürsüye de gelebilirsiniz.

Fazıl YAZICI (Beritan Aşireti Kooperatifi Başkanı) :

Öncelikle GAP İdaresi Başkanlığı'nın Diyarbakır ilinde düzenlemiş olduğu bu açık toplantı ile göstermiş olduğu ilgi ve alakadan dolayı sayın İdare Başkanımıza teşekkür eder, ayrıyeten toplantıya katılan bütün bürokrat ve müdürlerimize ve katılımcı bütün girişimcilere saygılarımı sunarım.

Ben Beritan aşiretinin kooperatif başkanıyım. Yüzyıllardan beri göçebe hayatı sürdüren aşiret mensuplarımızın, karşılaştığı sorunlar karşısında dert küpü haline gelen halkımızın, dertlerini sunacağı bir devletin kurum ve kuruluşunu göremedik. Biz burada toplandık, hepimiz GAP İdaresi'nden devletin bu tür hizmetlerini bekliyoruz. Beklememiz de normaldir, çünkü bugüne kadar devletimiz Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya sıcak bir şefkat göstermemiştir. Dileğimiz odur ki, GAP İdaresi'ni bütün halkın sorunlarını dile getiren, çözüm yolları üreten bir kuruluş olup onlara çözümleri kolay yoldan, en iyi yardımda bulunan bir İdare olarak görmek istiyoruz. Görmek istiyoruz da, devletin GAP İdaresi Başkanlığı'na ödenek aktarması gerektiğini de vurgulamak istiyorum. Eğer devlet GAP İdaresi'ne ödenek aktarmayıp, GAP İdaresi'nden birçok şey beklerse, bu da normalin dışındadır.

Biz Beritan aşiretinin geçim kaynağı havancılıktır. Hayvancılıkla ve tarımcılıkla başlayan halkımız, Bölge'deki huzursuzluktan dolayı yaklaşık 15-20 yıldan beri büyük bir geçim sıkıntısı ile karşı karşıyadır. 15 yıl öncesinde aşiretimizin her bir ferdinin yaklaşık 500-600 koyunu varken, şimdi 50-100'e düşmesinin sebeplerinden birisi de, Bölge'deki huzursuzluğun devam etmesinden kaynaklanmaktadır. Şu anki günümüz koşullarında, huzursuzluğun devam etmesinden

kaynaklanıyordu. Şu anki günümüz koşullarında, huzursuzluğun ortadan kalktığı bir günde GAP İdaresi'nin düzenlemiş olduğu toplantıyı takdirle karşılıyorum.

Bundan sonra ne yapılabilir? Hayvancılığın gerilemesinin başlıca nedenlerinden biri de, devletin hayvancılık üzerinde yapmış olduğu yanlış politikalar ve politik tercihler sonucu birçok insana, gerçek üretici olmayan birçok insana kredi sağlanarak, devletimizin kağıt üzerinde Doğu'ya yatırım yapıyoruz diye halkı kandırmaktan başka bir şey yapmamasıdır. Ayrıca Doğu ve Güneydoğu'da birçok ağamız var. Bunların 10 bin 20 bin dönüm arazileri var. Arazisi olmayan insanların da var. Olmamasına karşın ağa olan insanın, o topraklardan verim alabilmesi için GAP İdaresi Başkanlığı'na çok büyük görev düşmektedir. Her ne kadar onun ihtiyacı olmasa bile ülke ekonomisine katkı sağlaması için tarımcılığa ve hayvancılığa büyük destek verilmesini dilerim. Katılanlara saygılar, selamlar sunarım.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Teşekkürler. Şimdi Sayın İhsan ATAMAN. Devlet Demiryolları 5. Bölge Müdürü.

İhsan ATAMAN (Devlet Demiryolları 5. Bölge Müdürü) :

Sayın Başkan, Sayın Katılımcılar,

İnşaat çalışmaları çeyrek asrı geçen, bölgesel kalkınma planı halinde de, 10 yılı aşkın süredir ülkemizin kaynak ayırdığı GAP revize çalışmalarında, ben bugüne kadar pek dikkate alınmayan temel bir şeyi, bundan sonra dikkate alınması düşüncesiyle söylemek istiyorum. Bu da Bölge'de modern demiryolu ağının kurulması. Projenin gerçekleşmesi halinde 1.7 milyar hektar alanın sulanacağı söyleniyor ve yine haricen edinilen bilgilere göre üretim başladığı zaman burada günlük üretimin 25-30 bin ton olacağı söyleniyor. Bu mahsulün bölgenin satış noktalarına gidebilmesi için, bugün bu imkanlarla bugünkü trafik karmaşasına 1000 tane daha kamyon sokmak demektir. Biz bir sosyal yarayı çözmeye çalışırken, karşısında başka bir facianın kapısını açmamalıyız. Demiryolu ağının burada mutlak surette kurulması gerekiyor. Bu kadar mahsul eğer ki, bunların çoğu zirai mahsuldür, eğer üretici mahsulünü pazara ulaştırmazsa ertesi yıl artık o üreticinin çok fazla da istekli olarak, bu ülkenin yararına olan tarımsal çalışmaya katılmayacağı da açıktır.

Ayrıca burada 19 adet hidroelektrik santralden bahsediliyor. Eğer burada elektrikli demiryolu işletmeciliği gündeme sokulursa enerji kaynağı burada olduğu için daha emniyetli, daha az saha işgal eden bir ulaştırma yolu olarak demiryollarının, revize programında dikkate alınması gerektiği kanaatindeyim. Bu güne kadar bunun değerlendirilmemiş olmasını bir eksiklik olarak görüyorum. Sabahtan beri yapılan konuşmalarda da buna değinen bir konuşmacı olmadı yalnız-

ca GÜNSIAD başkanı bu noktaya değindi bende huzurunuzda teşekkür ediyorum, çalışmalarınızda başarılar diliyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Teşekkürler. Efendim Sayın İhsan'dan sonra söz, Ziraat Fakültesi Dekanı Sayın Prof.Dr. Ali ATALAY'da.

Prof.Dr. Ali ATALAY (Ziraat Fakültesi Dekanı) :

Teşekkür ederim Sayın Başkanım, fazla zaman kaybetmemek bakımından yerimde konuşuyum.

Sayın Başkan değerli konuklar. Ziraat Fakültesi olarak öğretim üyesi elamanlarıyla GAP Başkanlığı'nın emrindeyiz, bu Master Plana katkı bakımından. Çünkü zirai yönden detaya girmeyeceğiz. Detaya girsek burada saatlerce zaman alır. O bakımdan zamanınızı fazla almadan, bir de GAP'ın tavandan tabana inmesinden memnun kaldığımı ifade edeyim. Çünkü 1993'ten beri projelerimizin hiçbirisi kabul olmadı. Proje gönderin diyorlar, gönderiyoruz 78 tane, geceyi gündüze katıp proje hazırlıyoruz. Maalesef hiçbir projemiz kabul olmadı. Bundan 3-4 sene evvel bir daha hazırla, bir daha hazırladım, gönderdim, hiçbir projemiz kabul olmadı. Bize de söz vermeleri, tabandan olan bir fakülte olarak değer vermeleri, en sonunda Sayın Bakanımız Salih Yıldırım hocamızı aradık. Üniversiteden çıktığı için, dedik bize eğilin. Hocam dedik, bize bir proje dedi ödeneğimiz yok, eğer ödeneği yoksa, ödenek olsun. Teşekkür ederim.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Teşekkür ederiz. Efendim şimdi Güneydoğu Genç İşadamları Derneği'nden Sayın Abdülkadir AKKAŞ.

Abdülkadir AKKAŞ (Güneydoğu Genç İşadamları Derneği Başkanı) :

Teşekkür ediyorum. Başkanım öncelikle bu tip organizasyonları gerçekleştiren, GAP-GI-DEM'e teşekkür etmek istiyorum. Ve katılan bütün hocalarımıza ve katılımcılarımıza teşekkür etmek istiyorum.

Yüksek düzeyde yoksulluk, giderek artan gelir eşitsizliği ve toplumun belirli kesimlerinden kadınlar, gençler, dini ve etnik gruplar gibi marjinalleşmesi nedeniyle, Türk toplumunun bu gibi gelişmelerden ötürü, içindeki cevap verme yetkisini zayıflatmaktadır. Bunun Master Planda dik-kate alınmasını önermekteyiz.

GAP illerindeki Diyarbakır ve Gaziantep'i ele alırsak, bunlar Cumhuriyet döneminde 7. ve 8. sıralarda yer almaktadır. Şimdi Diyarbakır'da kişi başına düşen milli gelir 1273 \$. Gaziantep'te ise kişi başına milli gelir 2283 \$ olarak (1997 verilerine göre) tespit edilmektedir. Türkiye sıralamasında Diyarbakır şu anda 57. sırada, Gaziantep'te ise 36 ve 37. sırada yer almaktadır. Biz GÜNGIAD olarak bu fakirleşmenin sebeplerinin tespit edilmesini, ulaşımın (eski ticaret merkezi olması nedeniyle) tespit edilmesini ve bölgenin tümünün serbest sanayi ve ticaret bölgesi olmasını önermekteyiz.

GAP'ı kapsayan illerde sanayi ve ticaret merkezleri oluştururken, sanayileşme ve ticaret merkezlerini adil, dengeli dağılım şeklinde benimsemeleri, bölgenin hammadde dolaşımıyla, coğrafi merkezleri dikkate alınmalıdır. Sanayi haritaları çıkarılarak öncelikli sektörler belirlenmeli, yatırımcılar bu sektöre yönlendirilmelidir.

Son olarak da GAP-GİDEM gibi örgütlenen ve İsrail'de uygulanmakta olan sistemlere değinmek istiyorum. Çünkü bu sistemler, genelde yatırım yapmak isteyen yatırımcıları her alanda kontrol eden ve yatırımcıya fikir veren ve yatırımcıyı, zarar etse bile belli bir aşamadan sonra yatırıma el koyup kara geçirdikten sonra, geri vermektedir. Bu tür çalışmaların yapılmasını GÜNGIAD olarak öneriyoruz. Dinlediğinizi için hepinize teşekkür ediyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Biz teşekkür ederiz Sayın AKKAŞ. Efendim şimdi Diyarbakır Ziraat Mühendisleri Odası'ndan Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürü Sayın Seyit METİN Bey, buyurun.

Seyit METİN (Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü-Diyarbakır Ziraat Mühendisleri Odası) :

Öncelikle müdür değilim. Orada çalışan bir araştırmacıyım. Sayın Başkan, değerli katılımcılar, ben de Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü adına ve Diyarbakır Ziraat Mühendisleri Şubesi adına hepinizi saygıyla selamlıyorum. Zamanın darlığı nedeniyle sadece mesleki bazı şeylere değineceğim.

GAP Master Planı'nın Revizyonu ile ilgili son 10 yılda geliştirilen bazı kavramlar tabii ki artık tabandan tavana doğru bir işleyişi zorunlu kılmaktadır. Bu sürdürülebilir insani kalkınma başlığı altında ben, sürdürülebilir tarımı nasıl uygulayacağız, nasıl geliştireceğiz, o konuda uygulamadaki aksaklıkları dile getirmek istiyorum.

GAP Master Planı'nda bitki desenleri açıklamaları ortaya konmuştu. Burada örnek olarak endüstri bitkilerinin oranı % 25-30. Ama bugün baktığımız zaman ve şu deklere edilmiş yazılmıştı. Artık GAP Bölgesi'nde polikültür tarıma geçilecek, ama görünen gerçek monokültür tarım devam ediyor ve bunun başını çeken pamuk, yani kanalların, sulama kanallarının tümü pamuk.

Şimdi bir şeyi çok güzel ortaya getirebilirsiniz, güzel bir değer yaratabilirsiniz. Ama siz onu disipline edemezseniz, ya da belli disiplinler oluşturamazsanız, başarıma şansınız yoktur. Bu genel bir gerçek artık. Bunun için Bölge'de ne yapılabilir? Sulama suyunun gelmesiyle beraber, bir kere şu gerçeği vurgulamam lazım, uygulamada bunu net olarak görüyorum. Tarım topraklarımızı biz çok kısa zamanda, bu mantıkla, bu disiplinle devam edersek, çok kısa zamanda elden çıkaracağız. Tuzlanma, çoraklaşma başladı. Bunu düzeltmenin yolu, GAP Master Planı'nı eğer yeniden revize ediliyorsa, bu konu çok ciddi bir şekilde gündeme getirmeli ve üstünde durulmalı. Ne bunun mantığı? Bir sürü fakültemiz ziraat mühendisi mezun ediyor, birçoğu boşa geziyor ve buna göre bölgede acil olarak ziraat mühendislerinin artık devreye girmesi lazım ve bunların çalışma ortamının yaratılması lazım. Nasıl yaratılması lazım? Gelişmiş ülkelerde çok açık olarak ortada. Yani bir işletmenin kapasitesine göre değişik branşlardan, değişik bölümlerden insanlar istihdam ediliyor. Bu ziraat mühendisi olur, başka mühendisler olur ve değişik meslek grupları. Şimdi düşünün, bir insanın 10 bin dönüm arazisi var ve bu insan bir tek tane ziraat mühendisi istihdam etmiyor, çalıştırmıyor. Peki bu insanın ekonomiye kazandıracağı ne? Ben bunu net olarak görüyorum.

GAP Master Planı'nda bu disiplinin kesinlikle oluşturulması lazım artık. Eğer Avrupa Birliği'ne girmek istiyorsak ve bu süreçte rekabet gücümüzü arttırmak istiyorsak, işe bilimsel olarak el atıp, özel sektörde veya tarım arazisine sahip şahıslara ziraat mühendislerini mutlaka istihdam ettir şartı kesinlikle getirmelidir. Şimdi bu yapılırken, biraz da Bölge'nin gerçekliğini göz önüne almamız lazım. Yani sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir tarım diyoruz. Buna göre sürdürülebilir tarım farklı olabilir, bir diğerine göre farklı olabilir. Ama bölgesel bir kalkınma projesiyse bu, bu disiplini herkese göre, herkesin kabul edebileceği bir disipline sokmak lazım.

Bölge gerçeklerini şöyle birkaç maddeyle dile getirirsek, toprak dağılımı hepimizin bildiği üzere çok adaletsizdir. Birinin 30 bin dönüm arazisi var, bir diğerinin hiç yok. Çiftçi örgütleri çok cılız, çok zayıf. En basit örnek suyu disipline edelim diye sulama birlikleri oluşturuldu. Ama sulama birliklerini bugün orada çalışan ziraat mühendisleri yönlendirmiyor. Birliğin başkanı, insanı yönlendiriyor. Bu tür sakıncaları Master Plan'da gidermemiz lazım, yani belki yayımla eğitimle giderilir diye bazen söyleniyor ama, bunun bir yatırımı ve disiplini oluşturulmadığı zaman bu çok büyük sıkıntı yaratacaktır.

Oluşturulan örgütler (çiftçiler bazında diyorum) sağlıklı çalışmıyor. Bu Bölge'de acilen, yine GAP Master Planı'nda kesinlikle çiftçi örgütlenmesine önem verilmeli. Çiftçiyi siz belirli bir seviyeye getiremediğiniz zaman, bu projeyi ne kadar sağlıklı vücuda getirirseniz getirin, bunda siz istediğiniz ya da düşündüğünüz verimli kaliteyi yakalayamazsınız. Dolayısıyla dünyadaki ülkelerle rekabet etme şansınız olmaz. Bunu net olarak uygulamalarda görmek mümkün. Onun cebi-

ne ne koyarsa, gerisi ilgilendirmez. Ama şunu da hiç unutmamamız lazım. Bu araziyi bir ekonomik bir şekilde, mantıklı bir şekilde kullanamazsak, bu disiplini yakalayamazsak aynen Çukurova örneğini yaşarız. Kısa zamanda bu topraklarımızı elden çıkarırız, bu Master Plan madenli revize ediliyor, artık tabandan tavana gidecek bir sesin projelendirilmesi ve bu disiplinin kesinlikle oluşturulması lazım.

Nitekim bu Bölge uluslararası sermaye için çok çekici bir yer. Bu durumdayken siz bu Bölge'ye kimyasalları, değişik şeyleri serbestçe sokamazsınız. Dünyada bu türden bir örnek yok, serbest piyasa ekonomisi bugün gelişmiş ülkelerin hepsinde uygulanıyor. Amerika'da ürün de-seniyle ilgili bir disiplin var, şu eyalette şu ürün ekilecek, şurada şu. Ama bizim Bölgemizde böyle bir uygulama yok. Sağlıklı bir tarım politikasının oluşturulması şart, yoksa çok kısa zamanda, bu bölgenin insanları da çok rahat seyrederek ki, bu bölgenin topraklarını da çok kısa zamanda elden çıkarırız ve dolayısıyla sonunda hem aç kalırız, hem rekabet gücümüz zayıflar ve büyük sıkıntılar da yaşarız.

Ziraat mühendislerinin kesinlikle devreye sokulması lazım, siz işi bilen bir insanı bir işin başına getirmediğiniz sürece kaybedersiniz. Geçmişteki ata dede geleneklerine göre tarımı artık yapamazsınız. Ama net olarak sağlanması lazım. Ziraat Mühendisleri, artık bu işin başında olması ve bu işi bilimsel ve mantıksal bir şekilde yapması lazım. Bunun sağlanması için, bu tür şeylerin GAP Master Planı'nın revize edilmesi şamasında gözönüne alınması bizce uygun olur. Teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Sayın Seyit METİN'e teşekkür ediyoruz. Şimdi söz Sayın İskan EĞİN'de. Ziraat Mühendisleri Odası'ndan Sayın İskan EĞİN.

İskan EĞİN (Diyarbakır Ziraat Mühendisleri Odası) :

Öncelikle GAP İdaresi'ni ve tüm katılımcılarını selamlıyorum. GAP İdaresi 10 yıllık bir plandan sonra bu planı revize etme gereğini duymuş ve bunu tabandan katılımı, demokrasinin evrensel ilkelerinden olan katılımçılıkla yapmayı planlıyor. Tebrik ediyorum GAP İdaresi'ni.

Yalnız evrensel demokrasinin iki ilkesi daha vardır. Biri çoğulculuk, diğeri açıklık. Biz bu katılımçılığı sağlarken ve bu plan da, evrensel bir plansa, bu bölgenin çoğunluğunun önceliğini göz önüne almak zorundayız. Bu sadece bir enerji, su ve toprak planlaması değildir. Bu kırsal kalkınmadır, sosyalleşmenin yolunda bir plandır. Bu anlamda çoğunluğun görüşlerinin sosyolojik bir çalışmayla tekrar dikkate alınması ve bu Master Plan'da aktarılması bence uygun olur.

Ben bu toplantıya kendimi şu yönlerde katılıyorum. Bir: Ziraat Mühendisi Odasının yöneticisi, iki: bitmiş GAP sulama projelerinin birinin işletme yöneticisi olarak, bir de bu Bölge'nin halkının bir bireyi olarak görüyorum. Ziraat Mühendisleri Odası'nın yöneticisi olarak, GAP İdaresi'ni böyle katılımcı bir yaklaşımla düşünüyorlarsa, odamızın resmen davet edilmemesini bir iletişim hatası olarak kabul ediyorum en azından öyle kabul etmek istiyorum.

Biz Ziraat Mühendisleri Odası olarak, bu çalışmaya katılabilecek şeylerimizin olduğunu düşünüyoruz. Örneğin bir konuşmacımızın, sabahki konuşmacılardan bir arkadaşımızın, bir hocamızın dediği Bölge'de bir envanter çalışması yapacağız. Biz zaten iki aylık bir dönemdir, böyle bir çalışmaya başladık ama kendi olanaklarımızla. Siz de bu olanakları bize sağlarsanız, birlikte çok rahatça yaparız diye düşünüyoruz.

Bu bir örnekti. İşletmeci olarak ben GAP'ın bitirilmiş bir sulamasında işletme mühendisi olarak çalışıyorum. Daha önce GAP İdaresi, bu işletmeye geldi. Devlet Su İşleriyle işbirliği anlamında geldi. Gittik gezdik, bir damla sulama projeleri vardı. Bize yem temin edin dediler, yem temin ettik, çiftçi temin ettik. Gittiler, iki üç ay sonra geldiler. E ne oldu arkadaşlar? Siyasi otorite bu projeyi buraya değil de, işte Mardin'deki Kızıltepe'deki bir çiftçiye.... Niye? Sayın Bakanımız öyle dedi. Sabah bir katılımcı arkadaşlarımız söyledi, biz bu girişimlerde siyasi otoriteden ziyade uzmanların Master Plana etki edecek uzmanların yönlendirmesiyle gideceğiz. Böyle olursa daha doğru olur diye düşünüyoruz.

Ayrıyeten biz işletmeye geçmiş sulamalarda bazı problemler yaşıyoruz. Bu problemleri yaşamamız için inşaat esnasında, ama inşaatların yapımından sonuna kadar, projenin bitmesinde orada oluyorsunuz. Ama işletme mühendisleri o işletmeyi işletecek mühendisler de o projede yer almalı, inşaatında yer almalı. Çünkü gerçekten çok büyük sıkıntılar yaşıyoruz. Örneğin projeler üçte bir kapasiteyle ancak çalıştırılıyor, her seferinde bir tarafı akıyor. Bu konular da Master Planda işlenmeli bence.

Bölge halkından biri olarak, sulama projelerinin gerçekten çok yavaş ilerlediğini düşünüyorum. Buna birçok arkadaşımız değindi. Buna da en az enerji yatırımları kadar değer verilmeli ve Bölge'nin makus talihinin yenilmesinin yegane şeyi, bu projelerin bir an önce hayata geçirilmesi, ama bütün alt yapısıyla, çiftçi eğitiminden diğerlerine kadar.

Bir diğer problem bence, yaşanan 10 yıllık süreçten 15 yıllık süreçten sonra çok günlük gülistanlık bir ortam olmasa da, bir nebze güzel bir ortam yaşıyoruz. Köye dönüş. Bizim mesleğimizin, bizim hitap ettiğimiz kesimin en azından yarısını kapsayan bir köye dönüş projesi, adına başka bir şey mi konur, ne konursa konsun, bu bir şekilde gerçekleşmeli ve Master Planda yer almalı. Bu şu anda merkezi otoritenin düşündüğü gibi, köy kent projeleriyle değil, ben köyüme

gitmek istiyorsam bana bir ev yapacak bir minimum kapital, para sunulmalıdır. Ve bunun GAP İdaresi, eğer kırsal kalkınmayı da kapsamında görüyorsa ki, öyledir, bunu düşünmeli ve gerçekleştirmelidir. Tekrar GAP İdaresi'ne bu etkinliğinden ve bu düşüncesinden dolayı teşekkür ediyorum.

Ziraat Mühendisleri Odası olarak, GAP Master Planı'nda oluşturulacak delegasyonda yer almak istiyoruz. Bu konuda bize bir görev verirsiniz, bir yer alacağız ve katkı sağlayacağımıza inanıyoruz. Teşekkür ediyoruz.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Sayın EĞİN, teşekkür ediyoruz. Davet edilmemeniz konusunda kesinlikle bir kasıt söz konusu değildir. Herhalde bir zuhuldür. Çünkü bu oturum yoldan geçen bir vatandaşa dahi açık bir oturum. Orada sizin de temenni ettiğiniz gibi, bir kusur olmuş olabilir. Şimdi Çevre Gönüllüleri Derneği'nden Sayın Vedat YILMAZ. Söz sorası sizde efendim.

Vedat YILMAZ (Çevre Gönüllüleri Derneği) :

Merhabalar, öncelikle ben de diğer katılımcılar gibi, katılımçılık adına böylesi toplantılar düzenlenmesini takdirle karşılıyor, devamını diliyorum.

Ben daha çok sürdürülebilir kalkınma üzerine birkaç şey söylemek istiyorum, 1989 yılında ki Master Plan hazırlanırken, henüz 1992 Rio toplantısı yapılmamıştı, ama doğal kaynakların ve çevrenin korunmasının hepimiz bilincindeydik. Bu bilinç, nasıl bir bilinç bilmiyorum ama, sonuçta biz sulama sistemlerinin açık kanalet sistemleriyle Master Plan'da yer aldığını görüyoruz. Ve tabii ki doğal olarak da bu böyle devam ediyor. Bu bence çok büyük bir ayıp. Günümüzün koşullarıyla uymayan, babadan oğula aktarılan bir sistemi hala uyguluyor oluşumuz. Çok büyük bir ayıp olarak görüyorum.

İkinci demiryolcu arkadaşın katkılarını hakikaten çok yerinde buluyorum. Bunu bir adım daha ileri atıp, bölgede çok fazla baraj gölleri oluşmakta. Bu baraj göllerinden su taşımacılığı yönünde de çok ciddi yararlanmamız gerektiğini düşünüyorum. Master Plan'da bölge aksları yaratırken, bu bölge akslarındaki ulaşım yalnızca karayollarıyla düşünülmekte. Halbuki demiryolları ve su taşımacılığının da çok ciddi anlamda değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Yine sürdürülebilir kalkınma anlayışı açısından baktığımızda, bölgemiz çok ciddi anlamda birinci sınıf tarım arazisine sahipken, Mardin, Diyarbakır'a 100, Adıyaman Şanlıurfa'ya 120 km iken, her ilimize havaalanı yapılabiliyor ve sanırım 10 yıl sonra bütün ilçelerimize birer havaalanı yapacağız. Bence İstanbul'da yaşayan insan, karşı tarafa geçerken 50 km'nin üstünde bir yolculuk yapıyor, biz nedense her bulunduğumuz köşeye bir havaalanı yapma lüksü içindeyiz. Bunun da sürdürülebilir kalkınma anlayışıyla çok da bağdaşmadığını düşünüyorum.

Yine son olarak belirtmek istediğim, sürdürülebilir kalkınma anlayışında havza üretimi. Çok ciddi anlamda havza üretiminin bölgemize yerleşmesi gerekiyor. Nasıl? Örneğin 1997 yılında Doğu Anadolu Su Havzası Rehabilitasyon projesi gündeme geliyor. 3 ilde başlıyor sonra 13 ile çıkıyor. 13 ile nasıl çıkıyor? Tamamen tabii ki politik kaygılarla çıkıyor. Örneğin Dicle'nin ya da sadece Fırat'ın bir havza yönetimi anlayışı içinde, bütünsel olarak yönetilmesi gibi bir kaygı yok. Tamamen işin içerisine, Diyarbakır Belediyesi mi Şanlıurfa Belediyesi mi? Tartışması yapılıyor. Halbuki Fırat bir bütündür. Bunun kaynağını da sonuna kadar düşünmemiz gerekiyor. Teşekkürler ediyor, saygılar sunuyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Teşekkürler Sayın Vedat YILMAZ. Şimdi Atatürk Dil Yüksek Kurumu'ndan Prof.Dr.Abdülislam Uluço

Prof.Dr. Abdülislam Uluço (Atatürk Dil Yüksek Kurumu) :

Gerçi konuşmacılardan Edebiyatçılar ve Sanatçılar Derneği Başkanı Şehmuz Bey dile getirdiler ama ben yine de vurgulamakta yarar var diye düşüncelerimi iki cümleyle dile getirmek istiyorum.

GAP Master Planı'nda yapılması düşünülen revizyonda, sürdürülebilir insani kalkınma programı çerçevesinde kültür ve turizmin bir sektör olarak yeniden yapılanması gerektiği kanaatindeyim. Yani bir sektör bazında yeniden ele alınması gerektiği kanaatindeyim. Çünkü gerçekten kalkınmada turizmin ve bu turizmi doğuran kültürün büyük bir yeri var. Konuşmalarımızın çoğu elbette sulamayla, enerjiyle, toprakla ilgili bir takım etkinliklerle sürdürülüyor ancak turizmin büyük bir payı olduğunu unutmayalım.

Bizim bölgemizde turizm ve kültürle ilgili ne eksik? Eksik değil, fazlalıklar var. Şanlıurfa inanç turizminin merkezi. Adıyaman'dan Diyarbakır'a kadar Mardin'e kadar illerimizin ve buna bağlı topoğrafik yerleşim biriminde birçok kültür varlığı var.

GAP'ta kalkınmayı sağlayacak önemli gördüğümüz bu konular üzerinde tabii bir takım eksiklikler var. Bunların başında yine Diyarbakır Kültür ve Tanıtma Vakfı Başkanı değerli hocamız bir kelimeyle dile getirdiler. İlk başta kültür varlıklarının envanteri yok, henüz ben yıllardır bu mesleğin içindeyim, kültür varlıklarının tamamının çıkarılmış bir envanteri yok, maalesef. Bu envanter çalışmalarının Üniversitemiz, Kültür Bakanlığı ve alt birimleri ile Vakıflar Genel Müdürlüğü kendi bünyesinde yapmakta. Ancak bir bütün olarak, sadece bölgemizde değil, tüm Türkiye'de kültür varlıklarımızın çıkarılmış bir envanteri yok. Bu eksikliği gidermek amacıyla, temsilcisi olarak şu anda bulunduğum Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, Devlet

Planlama Teşkilatı'nın desteğiyle Türkiye'deki kültür varlıklarının envanter çalışması adıyla bir proje başlattı. Ve pek çok bölgede bu proje sürdürülmekte. GAP hariç. Çünkü GAP'ın ayrı bir idaresi, ayrı bir projesi var başlı başına. Doğu Anadolu bitmek üzere ben öneriyorum, yardım teklifinde bulunuyorum. Gönüllü olarak çalışmak istiyorum.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kültür varlıklarının envanter çalışmalarında da, hem yüksek kurum hem de bağlı bulunduğum Üniversite, Van 100. Yıl, buradaki üniversitelerde de arkeoloji, sanat tarihi, antropoloji gibi bu konularda ilgili bölümlerimiz, birimlerimiz var. Bunlarla ortaklaşa çalışarak İlisu Barajı altında kalacak Hasankeyf başta olmak üzere eserlerin envanterinin çıkarılması, yüzey araştırmasının gerçekleştirilmesi, kazının konservasyon çalışmalarının başarılı bir şekilde sürdürülmesi konusunda yardıma her an hazır olduğumuzu bildirmek istiyorum. Teşekkür ederim.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Sayın Doğan ŞEKER, Ziraat Fakültesi.

Prof.Dr. Doğan ŞEKER (Ziraat Fakültesi) :

Sayın Başkanım, Sayın GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı, değerli çalışma arkadaşlarım ve kıymeti konuklar, Diyarbakır'da böyle bir toplantının yapılması inşallah yararlı sonuçlar oluşturur ve toplantıdan beklenenler de gerçekleşmiş olur. Ben burada somut bazı konular üzerinde durmak istiyorum. Katılımcı planlama lafını kara tahtada gördükten sonra hakikaten çok memnun oldum. GAP Master Planı'nın en önemli sektörü tarımdır. Bugün de en önemli sektörü tarımdır. Katılımcılık ve sürdürülebilirlik ancak insanı odaklayan bir çalışma düşünülürse gerçekleştirilebilir.

GAP, Fırat ve Dicle havzasından ibarettir. Biz Dicle havzasından Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi olarak ışıl ışıl parlamakta olan bir kuruluşun mensuplarıyız. Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi 1993 yılında kurulmuştur. 50'ye yakın personel çeşitli disiplinlerde öğretim üyesi ve araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. Ve Dicle Üniversitesi 30 bin dönüm kuru ve sulanabilir nitelikte araziye sahiptir. Bunlar hemen hemen dünyada birkaç tane ziraat fakültesine nasip olmamış şeylerdir. Dolayısıyla bunu da bir lütuf şeklinde düşünüyoruz.

Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi ana ürün konusunda, ikinci ürün konusunda ve sulama teknikleri konusunda çalışmalar yapmaktadır. Tatbikata ve yahut uygulamaya uygun çalışmalar, yemeklik tane baklagiller, tahıllar, yem bitkileri, sabahleyin de konusu oldu, endemik bitkiler diye tanınan tıbbi ve boya bitkilerinin bir çoğu üzerinde çalışmalar yapılmakta ve aynı zamanda bu çalışmalar hem agronomik yani yetiştirme tekniği hem de çeşit geliştirme şeklinde devam etmektedir.

Dolayısıyla sabahleyin yapılan takdimlerde de dikkatimizi çeken bir konu, bu konuda oluşturulacak çalışma gruplarına GAP Merkezi'yle birlikte oluşturulacak çalışma gruplarına, bu ürünlerle girmeye talibiz. Ama ben burada bunları ne kadar anlatsam, bu kısa zamanda mümkün değil. Halbuki buraya 10 dakika mesafede eğer fırsatınız olursa gidebilirsiniz, çalışmalarını bizzat yerinde görebilirsiniz. Benim burada bahsettiğim, sadece tarla bitkilerinden üzerinde çalıştığımız ürünler. Halbuki bağ bahçe bitkilerinde, bağcılıkta da çok değerli çalışmalar bulunmaktadır.

Bu toplantıda dikkatimizi çeken katılımçılık, sürdürülebilirlik konusuna önem verileceğidir. Biz bunları daha önce de duyduk. Katılımçılık sürdürülebilirlik özellikle GAP Kalkınma İdaresi'nin yayınlarında hakikaten ilk defa da tanık olduğumu burada belirtmek isterim. Bu yayınlarından dolayı kendilerine teşekkür ederim.

Dolayısıyla çalışmalarımızı bu yönde zaten adapte etmiş çevirmiş durumundayız. Diğer yandan entegre yetiştiriciliğe de dikkat ederek çalışıyor ve doğal çevrenin korunması ile iyileştirilmesi, endemik türlerin değerlendirilmesi konusunda çalışmalar yapıyoruz.

Şimdi ben somut olarak üzerinde durduğumuz bazı konulara değinmek istiyorum, bunların dışında. Çeşitli geliştirme aşamasına geldik birçok üründe. Dolayısıyla üreticilerimize tohum verme durumuna geldik fakat bir tohumluk ünitemiz yok. Bu tohumluk ünitesinin sağlanması için GAP Kalkınma İdaresi'nden de talebimiz oldu. İnşallah bu toplantıda Master Plana bu da dahil edilir ve yahut da hatta daha önceki de olursa, daha da makbule geçer, gerçekleştirilirse hepimiz bundan çok memnun olacağız. Çünkü eğer bir tohum ünitesi olmazsa ancak bir çuval tohum üretebilirsiniz. Ancak tohum ünitesi varsa çok fazla ve üreticilerimize yetecek şekilde tohum üretme mümkün olacak.

Diğer yandan bazı anahtar değerindeki, bazı laboratuvar alet ve ekipmanlarına da ihtiyacımız olduğunu belirtmek isterim. Bunlar neye lazım? Çünkü biz GAP'ın, bölge kalkınmasında aktif olarak rol oynamasını istiyoruz. Amacımız üreticilerimizin topraklarını önceden tahlil ederek nasıl ürün yetiştirmeleri konusunda onlara önerilerde bulunmaktadır. Amaç, en modern şekilde geliştirilmiş ürünlerin tohumlarının yeteri kadar üretilerek çiftçilerimize verilmesidir.

Sonuçta tabii beklenen genel amaç, üreticilerin gelirlerinin artması, işsizliğe kenarından köşesinden çare bulunmasıdır. Dicle havzasında biz bu işe hazırız. Yeter ki biraz destek olunsun. Destegi de öyle lafta istemiyoruz. Projelerle istiyoruz. Projesiz ve gerçeği yansıtmayan projelere destek istemiyoruz.

Destek nasıl sağlanabilir? Destek nasıl sağlanabilir konusunda projelerimize GAP İdaresi destek verebilir. Çünkü biz geçmişte bazı projelerin ve bazı üniversitelerin bu kaynakta desteklendiğini biliyoruz, yani bunu herkes biliyor.

Projelerimizin özel sektörün ihtiyaçlarına göre düzenlenmesinde koordinatör kuruluş olarak rol oynayabilirler. Şahsen biz bu kadar ayrıntılı çalıştığımız halde hiçbir özel sektör kuruluşu gelip de, benim şuan ihtiyacım var, dolayısıyla bunu yapar mısınız şeklinde bize bir talepte bulunmadı. Bu nedenle eğer ilgilenen ticari, sanayi kuruluşları varsa, biz bu projeleri de yürütmeye talibiz. Yeter ki GAP koordinasyonu bu konuda çalışsın.

Bir üçüncüsü DPT ve TÜBİTAK'tan daha fazla projemizin desteklenmesi için ön ayak olabilirler. Bu gibi kaynaklardan bazı projelerimiz destekleniyor. Hakikaten bu kurumlara teşekkür ediyoruz. Ama daha fazla projemizin desteklenmesi için ön ayak olunabilir.

Uluslararası kuruluşlardan da, Dünya Bankası, FAO, Avrupa Birliği gibi kuruluşların projeleriyle de katkıda bulunarak destek sağlanabilir. GAP Master Planı'nda bu gibi konulara yer verirsiniz ve Dicle Havzası'nda bu potansiyeli görür ve değerlendirmek için gerekli gayretleri gösterirsiniz göreceksiniz çok daha büyük sonuçlar elde edeceğiz. Ben arkadaşlarım adına şahsen buna söz veriyorum. Beni dinlediğiniz için teşekkürlerimi sunuyorum. Saygılarımı sunuyorum, toplantının yararlı geçmesini diliyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Teşekkürler Sayın hocam. Şimdi Tarım İl Müdürü Sayın Mehmet YAKUT.

Mehmet YAKUT (Tarım İl Müdürü) :

Sayın Başkan, değerli katılımcılar hepimizi saygıyla selamlıyorum. Tabii biz kamu adına burada bulunmaktayız. Burada bulunmaktan şeref duyuyorum.

Uygulayıcı Tarım Bakanlığı'nın yereldeki uygulayıcı birimi olarak sabahki oturumda bazı konuşmacı arkadaşlarımızın çiftçi eğitim ve yayın konusundaki düşüncelerine ve tarımsal üretim planlaması düşüncelerine katkıda bulunmak amacıyla konuşmak istedim.

Bu konuda Tarım Bakanlığımızın şu sırada, tarımda yeniden yapılanma çalışmaları sürmektedir. Yasama yılı içinde meclisten geçtiği takdirde, bu kanunla tarımda çalışmalar aktif hale gelecektir. Ama GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığımızın bölgeye yönelik çalışmalarında, bugüne kadar son 10 yıllık çalışmalarda, Bölge Kalkınma İdaresi'nin içinde bulunduğu illerden birinde yalnız istatistiki bilgi topladığı birimler olarak görüldü. Biz de gerçekten bölge ile aramızda koordinasyon eksikliği bulunduğunu inanıyordum. Eğer GAP Bölge Kalkınma İdaresi, GAP Bölgesi'nin en önemli sektörlerinin içinde olan tarım sektörü için birşeyler yapmak istiyorsa, mutlaka merkezi idareden ayrı olarak çiftçi eğitim ve yayın çalışmalarının, bölge özelliklerini göz önüne alarak yine bu Bölge Kalkınma İdaresi'nin koordinasyonu ile yapılması gerektiğine, bu çalışmalar için yeterli sayıda deneyimli konu uzmanları, araç gereç ve ödeneklerin planlanması gerektiğine

(planlamayı devlet biliyor), mutlaka sağlanması gerektiğine inanıyorum. Yine ayrıca bölgede tarımsal üretimin planlanması gerekir derken, neyi ne için, ne kadar üretilmesi gerektiğine baka-
cağız. Bunun mutlaka Master Plan'da ayrıntılı olarak da yer alması gerektiğine inanıyorum. Bu-
nun da yine GAP Bölge Kalkınma İdaresi tarafından, onun koordinesi tarafından yapılması ge-
rekiyor.

Tarımsal üretimin planlanması, projelendirilmesi ve bunların hayata geçirilebilmesi için mut-
laka yeni ve hata payı çok düşük tarımsal yapı envanterinin çıkarılması gerek. Türkiye'de tarım-
sal yapı envanteri maalesef, ülkenin genelinde, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün çalışması ve yine
bizim gibi bölge kuruluşlarının kit olanaklarla sağladığı bilgilerle envanter çıkarılıyor. Bu envan-
ter de gerçeği yansıtmıyor maalesef. Bu gerçeği yansıtmayan envanterlerle de hiçbir şey yapa-
mayız. Eğer bölgede gerçekten tarımsal üretimde bir şeyler yapmak istiyorsanız, birebir çalış-
mayla mutlaka bu tarımsal yapı envanterinin çıkarılması gerekir. Bunlar benim Tarım İl Müdü-
rü olarak söylediğim şeyler. Birde şahıs olarak söylemek istiyorum, fert olarak, Türkiye insanı,
bölge insanı olarak. Eğer katılımcı planlamaysa, bu işi yapmaya başlayan ve demokratik yapı
sürecine girmeye çalışan GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin, bunu yapabilmesi için öncelikle yapı-
sının değişmesi gerektiğine inanıyorum. Yani özerk bir yapı olacak ve hedef kitlenin de o özerk
yapıda yer alması gerekecek. Yoksa eğer merkezci yapıyla hala aynı şeyler yapılıyorsa, on yıl
sonra da hala aynı şeyler konuşulacak. Hiç fark etmez. Yine ödenek yokluğu, yine araç gereç
yokluğu yine personel yokluğu bunlar hep yaşanacak. Dolayısıyla bu bölgeye özellikli bu bölge
insanının, bu bölgedeki hedef kitlenin katıldığı, bu bölgenin ekonomik şartlarının zorlandığı bir
özerk yapının ve bu özerk yapının da yine devletin desteklediği bir özerk yapı, bir disiplin, bir
yapı içerisinde oluşabileceğine inanıyorum. Hepinize saygılar sunuyorum.

Prof.Dr. Tamer ARPACI :

Teşekkürler ediyoruz. Sayın YAKUT. Şimdi efendim Tüketici Hakları Derneği Başkanı Sayın
Yaşar ALTÜRK.

Yaşar ALTÜRK (Tüketici Hakları Derneği Başkanı) :

Efendim çok teşekkür ediyorum. Özellikle Diyarbakır'da GAP Bölge Kalkınma İdaresi Baş-
kanlığımızın düzenlemiş olduğu bu toplantı için çok teşekkür ediyorum.

Ben de Sayın İl Müdürümüzün belirttiği gibi, özerk bir yapı, ama bunu daha somutlaştırmak-
ta yarar görmekteyim. Bir GAP Meclisi oluşturulmalı bence. Çok somut bir öneri. GAP Meclisi
kimlerden oluşmalı? Sanayiciler Odası var, Esnaf Sanatkarlar Odası var, Baro, Veteriner He-
kimleri, Ziraat Mühendisleri, Mühendis Odaları ve yine bu konuda kamu kurumları ve meslek
kuruluşları. Bunların temsilcilerinden oluşacak bir GAP Meclisi Diyarbakır'da görev yapabilir.

Bu kurumlar, meslek odaları kendi bünyelerinde bazı çalışmalar yapıyorlar, rapor hazırlıyorlar, Ankara'ya gönderiyorlar. Ancak bu bir üretkenlik sağlamıyor. Üretkenlik sağlamanın yolu bu, bir anlamda bir GAP Meclisi'nin oluşması. Özerk bir yapıda, Ankara'nın da dinleyeceği kulak ve receği bir yapıda, üretkenliği ki üniversitenin de yer alması gerekir bir yapıda. Bu GAP Meclisi'nin mutlak toplantılarla olağan toplantılarla projeleri birleştirerek merkeze sunması, duyurması, halk katılımını arkasına alabilmesi. Bunu uluslararası topluma da sunmak mümkün. İzmir'de gerçekten bir takım platformlar var. İzmir'de, Ankara'da bir takım demokratik platformlar v.s. var. GAP Projesi, özel önem arzeden bir üretime dönük bölgesel bir proje. Ama aslında bir Türkiye projesidir. Bu yönüyle GAP Meclisi'nin oluşturulmasını çok önemsiyoruz.

Yine bölgemizde, ben bu vesileyle bir insan kaynakları israfı olduğunu ifade etmek istiyorum. Kendim avukatım, Çüngüş'ün bir dağ köyünde keşfe gittim. Jeoloji mühendisini, ben orada köy öğretmeni olarak gördüm, veterineri ben orada köy öğretmeni olarak gördüm. Tarım hayvancılığının etkili olduğu bir bölgede veteriner, ziraat mühendisi köy öğretmeni. Bu bir insan kaynakları israfıdır. Tabii bu öğretmen camiasına sonradan gelme diye dışlanan ve öğrenci ile pedagojik diyalogu kuramayan bu arkadaşlarımızın, çok etkili olacakları üretkenlik alanları var. Ama tarım ve sanayi plansız oldukları için hatta tamamen plan dışı kaldıkları için, insan kaynaklarının israfı çok belirgin bölgemizde.

Yine GAP illeri arasında ulaşım ve koordinasyon. Bu yok, en başta demiryolu ağının olmayışı, yine olayın Ankara'ya sıkışması. GAP Bölge Başkanlığı'nın Ankara'ya sıkışması da bunda etkili. O nedenle demiryolu ağının kurulması ve gerçekten içtenlikle bir katılımıcılığın sağlanması. Yine bu mümkündür.

Bir de toplumsal duyarlılıkla katılımıcılığı özendirir ve gerçekçi kılar. Ben Tüketici Hakları Derneği Başkanım. Bize bir kampanya açtığımız günde 300-500 şikayet geliyor. Özellikle elektrik enerjisinde kısıtlamadan tutun da cep telefonunda haksız kazanç kadar. Gerçekten Diyarbakır duyarlı bir yer ve Bölge'de de duyarlılığı olan bir yer. Duyarlılığı dengeleyen bir yer. Bu itibarla GAP İdaresi'nin Diyarbakır'da olmasının, Bölge açısından çok büyük yararlılıklar göstereceği inancındayız. Bir de Dicle Üniversitesi de Bölge'de kurulan ilk üniversitedir. Üniversitesiz bunları sağlamamız mümkün değil. Örneğin biz Diyarbakır'da mezbaha yok diyoruz. Bu konuda Valiliğe yazıyoruz, Başbakanlığa, Tarım Bakanlığına yazıyoruz ama ilk başta Dicle Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi'ne yazıyoruz. Veterinerler Odasına yazıyoruz. İlimizde bir mezbaha yoktur. Bu çocuk ölümlerinde etkili bir neden. Tifo, mide, bağırsak hastalıklarında etkili bir neden, mezbaha olmayışı. Tabii üniversitenin üretkenliğe katılması GAP'in çalışmalarını zenginleştirir, size katkı sunar. Bu nedenle GAP Merkezi'nin Diyarbakır'da olması da üretkenliği arttıracaktır kanısındayız.

Bir de sivil toplum örgütlerinin katılması. Gerçekten demokrasinin katılımcı ögesi, planlamanın katılımcı ögesi olarak çok önemli. Ancak sivil toplum örgütleri bugün kendilerine kuşkuyla bakılan yerler haline gelmiştir. Sivil toplum örgütlerinin bir basın açıklaması yapabilmesi için bile Valilik, Emniyet Müdürlüğü ve Savcılık aşamalarından olur alması gerekir. Bu bakımdan bu tür engellerin, bu tarz üretkenlikler içerisinde aşılması mümkündür. Bu itibarla kaldı ki yasada sivil toplum örgütlerinin özendirilmesi, desteklenmesi amaçlanmaktadır. Örneğin tüketicinin korunması hakkındaki kanunun birinci maddesi bunu emrettiği halde. Ancak üretkenliğin içinde, gündelik hayatın gerçekleri içinde bunları aşabiliriz sanıyorum. Saygılar sunarım. Ve buradaki çalışmanın ilk adım olacağını umuyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Sayın ALTÜRK teşekkür ediyoruz. Şimdi efendim (ÇEKÜL Çevre ve Kültür Varlıklarını Koruma ve Tanıtma Vakfı)'ndan Sayın Nevin SOYUKAYA.

Nevin SOYUKAYA (ÇEKÜL Çevre ve Kültür Varlıklarını Koruma ve Tanıtma Vakfı):

Başından beri bir iki konuşmacı tarafından, buna hocam da dahil, GAP Projesi kapsamında yapılacak barajların baraj gölleri altında kalacak olan kültürel varlıklara ilişkin bir iki görüş bildirildi. Bunlar son derece önemli görüşler ama ben onlara bir iki şey eklemek istiyorum. Zira malum projenin uygulandığı alan Dicle'yle Fırat boylarında. Ama Dicle'yle Fırat, tarih öncesi döneminden bugüne sürekli yerleşimlere sahip olmuş bir alan. İnsanlık tarihinin başlangıcından bugüne çok önemli ilklerin başarıldığı noktalar. Bu açıdan son derece zengin kültürel değerleri de barındırmakta. Fakat her ne hikmetse, GAP Projesi başladığından bu yana, çok uzun yıllardır bu konuda doyurucu hiçbir çalışma yapılmamaktadır. Diğer konuşmacıların da dediği gibi her şeyden önce, envanterleme çalışması eksikliği vardır. Fakat bence sadece envanterleme çalışmasıyla bu iş çözümlenmiyor. Çünkü envanterlemenin yanı sıra bu kültürel değerlerin korunması da gerekiyor. Ama ne yazık ki bu konuda çok büyük bir karmaşa var. İşte çok somut bir örnek. Herkesin çok yakından bildiği ve takip ettiği Anıtkent Hasankeyf sular altında kalacak mı, kalmayacak mı? Kalacaksa nasıl korunacak, ne yapılacak? Bu konuda büyük karmaşa var. Taşınsın mı? Taşınacaksa neler taşınacak? Mağaralar taşınabilecek mi? Hayır, imkansız. Mağaralar hiçbir yere taşınamayacak. Taşınacak birkaç eser de teknik sorunlarıyla beraber ne kadar götürüleceği, taşınacağı yere uyum sağlayacak? O da ayrı bir sorun. Çünkü geçmişte bu tür yanlışlar, taşıma konusundaki yanlışlar dünyadaki diğer örnekleriyle bilinen gerçekler.

Yine GAP Projesi çerçevesinde, Atatürk Barajı altında, Keban altında kalan kültürel değerler var. Yine diğer barajlar atında ki en sonunda Karkamış barajı altında çok yakın bir süre içerisinde kalacak kültürel değerler de var. Bu konuda sunulan tek çözüm, yarım yamalak çözüm,

kurtarma çalışmalarının yapılması. Ama bu kurtarma kazıları için, işte Karkamış Baraj bölgesi alanında iki yıllık bir süre tanındı. Oysa çok basit yaklaşımlarla 50-60 yıl sürecek bir kazı iki yılda nasıl sonuçlanabilecek? Bu büyük bir muamma. Tabii ki sonuçlanamayacak. Tabii ki birçok giz, bir çok bilinmeyen sulara gömülecek. Aynı şey İlisu Barajı için de geçerli. Benim söylemek istediğim kısacası; çünkü çok uzun konuşuluyor, ben onu yapmak istemiyorum. Karkamış için de geçmiş belki, Birecik Barajı için de geçti diğerleri için zaten geçti. Ama en azından İlisu ve Cizre Barajları'nın göl alanı altında kalacak kültürel değerlerimizle ilgili kurtarma çalışmalarının neler olacağını somut bir şekilde ortaya konması gerektiği, çok boyutlu tartışılması, GAP'a bir de bu açıdan bakılması. Çünkü bana göre bir doğru var; insan, doğa ve kültürle vardır. Sadece barajlarla geleceğe taşınamayacağız. Bizi geleceğe taşıyacak olan, bu ülkeyi çağdaş dünya normlarına taşıyacak olan doğa ve kültürdür. Bu açıdan son derece önemli bir konudur. Teşekkür ediyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Teşekkürler sayın SOYUKAYA. Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölge Müdürlüğü'nden Sayın Yusuf YILDIZ.

Yusuf YILDIZ (Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölge Müdürlüğü) :

Teşekkür ederim sayın başkan. Tabii şimdi Dış Ticaret, sanıyorum Bölgemizin en önemli potansiyelinden bir tanesidir. Ve madem sürdürülebilir bir kalkınma diyoruz, dışa dönük bir sürdürülebilir kalkınmayı kullanmamız daha doğru olacak. Zaten sürdürülebilirin içerisinde GAP ldaremi de bu konuda çok duyarlı, eksik olmasınlar, hakikaten. Özellikle dışa yönelik bir veri sağlayan her ne kadar yazılı olarak belirtilmemişse de yayınlarında ve hedeflerinde aslanan dışa yönelik sürdürülebilir bir kalkınma. Tabii bu dışa dönük sürdürülebilir derken, kültür de var, arkadaşlarımızın sabahdan beri belirttiği pek çok şey var. Ama ben burada biraz daha ekonomik ticaret konusunda değinmek istiyorum, müsaadenizle. Yeni Master Planda mutlaka bu konunun ve özellikle GAP Projesi'ni kapsamına alan illere yakın olan ülkelerle dış ticaretin geliştirilmesi konusunda değinmek istiyorum.

Şimdi zaten bu son hükümetin aldığı kararlar da, son iki ay önce bu yeni, ekonomik hedefle komşu ülkelerle (ki buna Ermenistan dahil), Ermenistan, İran, Irak ve Suriye ile dış ticaretimizin geliştirilmesi konusunda ciddi çabalar Dış Ticaret Müsteşarlığımızın koordinasyonunda yürütülmektedir. Ve tahmin ediyorum, bu hal bir devlet politikası olarak yerleşecektir. Yerleşmeye başlayacaktır. Şimdi böyle bir durum var. Yani biz şimdi, Türkiye olarak Ortadoğu'yla dış ticaretteyiz. Belirli bir kesintiye uğradı Ortadoğu pazarıyla dış ticaret, ama hala çok büyük bir dış pazar bu pazar. Tabii burada çok az sayıda müteşebbis arkadaşımız var, ama bizim burada bu-

lunan sivil toplum örgütleri ve üniversiteler ve kamudaki duyarlı kamu birimlerinin yöneticileri bence bu konuda da kendilerini sorumlu saymaları lazım, direkt bu konunun içinde olmasalar bile. Şunun, bir fikrin yerleşmesi lazım. Ortadoğu pazarında yani sadece Irak'tan, bizim bu seneki hedefimiz Birleşmiş Milletler çerçevesinde 500 milyon dolarlık bir pay almak. 500 milyon dolar az bir rakam değil. Gelecek sene 1 milyar dolarlık bir pay almayı hedefliyoruz. Ve bizim, son Irak'a gidişimizde 100 milyar dolarlık da bir anlaşma imzalandı.

Şimdi ben niçin bunu anlatıyorum. Bir potansiyelden bahsediyoruz. Biz gerek GAP Bölgesi'nde üretilecek ürünler ve gerekse diğer gelişmiş yörelerimizdeki hatta dünyadaki ürünleri biz eğer iyi bir pazarlamacı olarak veya iyi bir ihracatçı olarak dış pazarlara, yani başımızdaki bir potansiyel olan dış pazarlara satamazsak, biz kesinlikle birinci ligde oynayamayız ve kalkınmışlıktan bahsedemeyiz gibime geliyor. Yani kalkınmışlık diğer ekonomik değerleriyle birlikte olacaktır. Ama düşünün ki eğer bugün dünya ticaretinde söz sahibi iş adamlarımız daha fazla olsaydı, eminim ki bugün GAP Projesi daha farklı bir konumda olurdu.

Dolayısıyla bizim burada yine çok az sayıda müteşebbis var, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde. Diyarbakır'a bakıyorum, Diyarbakır'da ciddi bir potansiyel var aslında. Yani inanıyorum ki bugün bir esnaf bile, girişimci ruhu varsa, bu esnafın kısa sürede ihracatçı olması içten bile değil. Biz bunu yaşıyoruz çeşitli örneklerle. Dolayısıyla Diyarbakır da her güzel şeye layık, Şanlıurfa da her güzel şeye layık. Ama öncelikle sivil toplum örgütlerinin üzerinde durulması gerekir ki GAP GİDEM'lerin kurulması amacı da yine GAP İdaresi bünyesinde budur. Bu potansiyelin harekete geçirilmesi için ne gerekiyorsa yapılması lazım. 25 yaşındaki, 23 yaşındaki bir girişimci karşımıza geldiği zaman gözleri pırıl pırıldır. Çok aktiftir. Ve bu tür kişiliklerin mutlaka bu bölgemizden çıkması lazımdır.

Şimdi GAP bir cazibe merkezi oluşturuyor. Dışarıdan yabancı sermaye yatırımcılar mutlaka gelecek. Ama önemli olan bu bölge insanının, bu güzelim nimetlerden faydalanmasıdır. Bunun da yolu küçüklükten itibaren girişim kültürünün yer edinilmesidir. Her şeyin başı insan dedik. Evet, her şeyin başı insan ve bu konuda da eğitim, milli eğitim sistemimiz de mi artık, bilemiyorum. Kesinlikle girişimcilik kültürünün ve girişimcilik konularının kurumsallaşması lazım ve tabii ki bunların da dış ticarete yönelik olması lazım.

Biz Mardin Serbest Bölgesi olarak zaten bu konuda GAP'ta bir ilki başlatmaya çalışıyoruz. İki senelik bir ekonomik kriz var. Şunu da gördük. Hakikaten gerek dışarıdan sermaye çekilmesi konusunda, gerekse de bu bahsettiğim komşu ülkelerdeki pazar potansiyelini yakalamamızda bir kriz yaşanmaktadır. Ki, bu pazar potansiyelini bir kere daha söylemek istiyorum. Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca belirlenen bir hedef, önümüzdeki 5 yılda bu bahsettiğim komşu ülkelerle 15 milyar dolarlık bir dış ticarete eğer şartlar yerine oturursa ulaşma ihtimali var. Yeter ki üzerinde durulsun.

Şimdi böyle bir pastadan bizim bölge girişimcimizin, insanımızın mutlaka pay alması lazım ki dünyada hak ettiğimiz yere ulaşması için. Tekrar diyorum. Bütün bunları yakalamak için girişimcilik ruhunun her platformda ve her kesim tarafından desteklenmesi ve buna ana çerçeve olarak bakılıp ilgilenilmesi lazım. Teşekkür ederim.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Teşekkürler sayın YILDIZ. Şimdi Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası'ndan sayın Muhyettin BAĞ.

Muhyettin BAĞ (Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası) :

Sayın Başkan, Sayın Katılımcı arkadaşlarım. Şimdi ben zamanın darlığından dolayı biraz kısa ve öz konuşacağım.

Şimdi GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı olarak karşımda bir pankart asılı. GAP Bölgesi Dicle ve Fırat arasında kalan bir bölge. Gelişmiş bölgelere geri kalmış bölgeleri yetiştirmek için, geri kalmış bölgeye daha fazla ağırlık vermek gerektiğine inanıyorum. Bugün tabii Gaziantep de Güneydoğu ilimizdir. Komşumuzdur, onun gelişmesi bizim için gurur kaynağıdır. Fakat Gaziantep'teki idareci, yönetici, sanayici arkadaşlarımız kıyasıya bir mücadele vermekteler. GAP'ta en büyük pastayı alma uğraşı vermekteler. Fakat maalesef bugün bir Gaziantep'e gidin, bizim için gurur kaynağıdır dedim, oturacak bir kahve bulamazsınız. Kahvenin olmayışından dolayı. Diyarbakır'da da yine oturacak kahve bulamazsınız, çünkü on adım başı bir kahve var ve kahvede yer bulamayacağımızdan dolayı oturamıyorsunuz. Bu çok tehlikeli, üzücü ve bölgemizin gelişimi için acil çözümlerin üretilmesi gerektiğine inanıyorum.

Tabii bu ilkti. Sayın Doç.Dr. Ahmet SALTİK ağabeyimiz, büyüğümüz çok güzel bir dünya çizdi. Güzel duygularını aktardı. Fakat bu 10 yıl içerisinde GAP Master Planı içerik olarak değil, uygulama olarak eskiden çocuklara anlatılan ninni masallara benziyor. Çünkü bugünkü çocuklarımız görsel ve işitsel araçlarıyla birer dahidirler. Yani çocuk dünyaya gelir, gözlerini açar açmaz taze olan beynine bilgi depolamaya çalışır. Peki GAP İdaresi, Master Planı'nda GAP Bölgesi'ndeki insanlara bu 10 yılda ne verdi? Bu 10 yıl boyunca Bölge'de ne tür işlere imza attı? Projelerde, sosyal etkinliklere, sağlık hizmetlerine, mesleki eğitim hizmetlerine artı enerji ve sulamaya neler yaptınız diye soruyorum yetkili arkadaşlarımıza.

Fazla sözüz uzatmak istemiyorum. Ayrıca ben diyorum ki GAP Başkanı'na GAP İdaresi yöneticilerine, eğer samimiyseniz, 10 yıl için yapmadık, bundan sonra yeni taze bir kanla, Bölge'ye ekonomik canlılık ve gelişmeyi sağlamak için projeler üretiyoruz. Dolayısıyla denildi ki biz tabandan tavana doğru proje geliştireceğiz. Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi hocamız kalkular, de-

diler ki 7-8 tane proje bu sürede verdik. Projenin akıbetinin ne olduğunu bilemiyorum. Şu an bence Sayın Başkanı ve şu anki yöneticileri tenzih ediyorum, herhalde tekrar bizi uyutuyorsunuz diye soruyorum merkeze. Yine tekrar karşımda duran pankarta bakıyorum, "Merkezi Planlamadan Katılımcı Planlamaya". Eğer gerçekten düşüncelerinizde samimiyseniz, bunun ters dönmesi gerekir. Katılımcı planlamadan, merkezi planlamaya doğru. Bizde o zaman Kalkınma İdaresi'nin projelerinin samimi olduğuna inanır ve canı gönülden tabandan oluşturduğumuz bu projeleri merkeze doğru iletir ve bugün sizler değerli düşünce insanlarımız, adamlarımız bu masaya gelip oturduğu zaman sayın hocalarımızın verdiği projeleri bu masaya getirir, hocam projelerimiz, bunlar kabul gördü, bunlar kabul görmedi. Bu projelerin böyle olması gerektiğine, gelişimimiz için büyük katkı sağlayacağına eminim. Hepinize teşekkür ederim.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Biz de teşekkür ediyoruz efendim. Şimdi söz sırası Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan Sayın Mehmet ŞAHİN'de.

Mehmet ŞAHİN (Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dış Uygulama Genel Müdürlüğü) :

Teşekkür ederim. Sayın Başkan, benden önceki konuşmacılar için teknik boyutunu anlatmaya çalıştılar. Ben sadece Bölge'de sanayinin geliştirilmesi ve özendirilmesiyle ilgili birkaç şey söylemek istiyorum. Bir de tabii ki mensubu olduğum Dış Uygulama Genel Müdürlüğü'nün Bölge'ye verdiği önemi belirtmek istiyorum.

Şimdi tabii biliyoruz ki, Güneydoğu Anadolu Projesi'nde tarım ve tarımsal sanayi projenin en önemli noktasıdır, yahut ta can damarıdır. Ancak son 10 yıllık geçmişe bakıyoruz, geldiğimiz nokta sulamada % 10-11'lik bir oran. Yine Güneydoğu Anadolu Projesi'nin ana amaçlarından bir tanesini biliyoruz ki, bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltmak ve gelir dağılımındaki adaletsizliği ortadan kaldırmak. Dolayısıyla bu noktada insanların, daha çok taşrada yaşayan insanların bu projeden daha çok yararlanabilmeleri için tarımdaki gelişmenin artırılması. Bu da tabii sulamanın artırılmasından geçiyor, sulamayla ilgili projelerin hayata geçirilmesinden geçiyor.

Yine Bölge'nin en önemli konularından bir tanesi, sanayisi tarıma dayalı sanayi olacaktır. Burada yetiştirdiğimiz ürünleri katma değeri daha yüksek ürünler haline getirip sattığımızda, Bölge'ye daha çok gelir getireceksiniz. Bir de tabii Bölge'nin konumuna baktığımızda sanayi olarak bakır bir bölge. Gaziantep'i ayrı tutarsak çok fazla sanayileşmemiş, çok fazla gelişmemiş bir Bölge. Yine komşu ülkelere baktığımızda, çok rahatlıkla ürünümüzü satabileceğimiz bir pazarımız var. Ya da bunlara çok yakın olmanın avantajlarını kullanmak gerekiyor.

Tarımsal sanayide neler yapılacak, neler yapılmalı? Bu noktada yine bölge işadamlarının yönlendirilmesi, bilgilendirilmesi gerektiğine inanıyorum ben. Ve bununla ilgili oluşturulacak yan sanayinin belirlenmesi ve bilgilendirilmesi gerekiyor.

Tarımsal sanayinin dışında, bir de benim GAP İdaresi Başkanlığı ile ilgili söylemek istediğim bir şey var. Tabii ki onlar da özveriyle çalışıyorlar. Bölge'yle ilgili olarak diğer kurum ve kuruluşlarda acaba GAP'la ilgili bir birim, şube oluşturabilir mi? GAP İdaresi de bunun tepesinde bir koordinasyon sağlayarak daha verimli olur mu diye düşünüyorum.

Son olarak da Hazine'ye bağlı Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü'nün Bölge'ye verdiği öne- me kısaca değinmek istiyorum daha fazla sözü uzatmadan. Şu anda bizim uyguladığımız genel teşvik sistemimizde bir KOBİ teşvik sistemimiz var. KOBİ teşvik sistemimizde uygulanan kredi limitlerinden GAP Bölgesi'ne dahil iller en yüksek oranda faydalanmaktalar ki, bundan en fazla faydalanan, Türkiye genelinde illerden bir tanesi Gaziantep'tir. Bunların limitleri, kredi faizleri nispeten diğer illere göre daha düşüktür.

Ve yine Genel Müdürlüğümüzde oluşturulan GAP ve Yatırım Danışmanlık Grubu da Güney- doğu Anadolu'dan gelen, özellikle bu Bölge'den gelen insanlara yatırım konusunda bilgi vermek- tidir. Teşekkür ediyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Teşekkür Sayın Mehmet ŞAHİN, Şimdi İş ve İşçi Bulma Kurumu'ndan Sayın Mehmet ATA.

Mehmet ATA (İç ve İşçi Bulma Kurumu) :

Sayın Başkan, değerli katılımcılar, öncelikle şahsım ve kurumum adına hepinizi saygıyla se- lamlıyorum.

Bilindiği üzere iktisadın 4 temel unsurundan biri emek. Ama üzülerek ifade ediyorum, emek konusuna çok fazla değinilmedi. Bu bağlamda ülkemizin ve dolayısıyla GAP yöresinin en önem- li sorunlarından biri olan işsizlik sorunu çok önemli bir sorun olarak ortada durmakta. Bu bağ- lamda bundan sonra yapılacak olan Master Plan revize çalışmalarında işgücünün yetiştirilme- sine yönelik, istihdam yaratılmasına yönelik, işsizlikle mücadeleye yönelik, planlara, plan hedef- lerine çok önemli bir şekilde yer verilmesinin gerekliliğini vurgulamak istiyorum. Bunun için yi- ne katılımcı bir anlayışla gerek kamu kesiminin gerekse de sosyal partnerler olarak nitelendiril- len işçi ve işveren kesiminin, yapılacak olan bu alt düzeydeki komisyon çalışmalarına özellikle mutlaka katılması, hem de etkin bir şekilde katılmasının sağlanmasının gerekliliğine inaniyo- rum. Sözlerimi bu ilerleyen saatte fazla uzatmak istemiyorum. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Teşekkürler Sayın ATA. Efendim isimleri hızla kaydederken bazı hatalar yaptım. Lütfen bağışlayın, bir ilgisizlik ya da laubalilik değil, iyi duyamamış olmaktan kaynaklanıyor. Özür diliyorum. Şimdi Sayın Raif TÜRK.

Raif TÜRK :

Efendim ben sabah geldiğimde henüz yeni planlama anlayışı anlatılıyordu. İnsanın planın odağında olması gerektiği konusundaki fikir geç de olsa hayata geçiriliyorsa bu çok güzel bir şey. Daha başarılı bir planlama ve uygulama getirir diye bir temennide bulunmak istiyorum.

Geçen sene bir arkadaşımız İstanbul'dan gelirken aynı uçakta ünlü bir kulübün üyeleri Siirt'e gidiyorlarmış. Diyarbakır'a kadar uçakla gelmişler, çoğunluğunu bayanlar oluşturuyorlarmış. İki bayan pencereden Diyarbakır'a bakarken, mayıs ayı, "bak kardeş ne kadar güzel, GAP her tarafı yemyeşil etti" demiş.

Tabii öyle olmasını isterdik. Diyarbakır'ın veya Şanlıurfa'nın, Mardin'in gerçekten GAP'la sulanarak yemyeşil olmasını isterdik. Ama bugünden sonra hiç değilse bu çalışmaların daha hızlı yürütülmesi daha çok imkan verilmesi hepimizin temennisi ve GAP İdaresi Başkanlığı'nın da mücadele konusudur.

Bu arada arkadaşlar, katılımcılar çok şey söylediler. Galiba ben sonuncu konuşmacıyım. Dolayısıyla benim söyleyeceğim söz de çok fazla olmayacak. Benim burada dikkat ettiğim, birinci Bölge'nin kuzeye bağlantılı yolları. Yani Türki Cumhuriyetlere, Karadeniz'e açılacak yollar. Bu yolların mutlaka uluslararası standartlarla yapılması ve demiryolu ağıyla donatılması gerekir. Diyarbakır-Mersin, Diyarbakır-İskenderun. Bilemiyorum bu konuda çalışma var mı yok mu? Daha kısa yoldan demiryoluyla. Bir önceki Master Plan'da ağırlık karayoluna verilmişti. Demiryolu plan dışında tutulmuştu. Öyle hatırlıyorum ve bu hatanın giderilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Planda madencilige özel bir yer verilmesini istiyorum. Mesleğim aynı zamanda benim, madenciyim. Mermer üreticisiyim. Türkiye madencilik anlamında çok zengin. Bölgemiz Türkiye genelinden daha zengin kaynaklıdır. Ama çok da etüt yapılmamış, Jeolojisi daha yapılmamış çok da bölgemiz var, çok alan var. Endüstri hammaddelerinde olsun, metalik maddelerde olsun. bölgemiz zengin ve bu konuda mesela maden teşviklerinde, GAP şimdiye kadar bir sulama projesi, bir elektrik projesi olarak belki de anlaşıldığı için, bazı yatırımlara GAP Bölgesi'nde öncelik veriliyor, ama bir madencilikte bu söz konusu değil. Bursa'da, bir Balıkesir'de, bir İzmir'de madencilik neyse, bir Diyarbakır'da da madencilik odur. Bu konuda en azından Bölge'nin büyük yerle-

şim alanlarının dışında olduğu, limanlara uzak olduğu da düşünülerek ve gerek istihdama gerekse Bölge'nin kalkınmasına hizmet edeceği düşünülerek bu konuda da teşviklerin yeniden gözden geçirilmeleri gerektiğine inanıyorum.

Organize sanayi ve küçük sanayi bölgelerine yer verilmiş önceki planda geliştirilmiş. Fakat bunlar planın dışında, uygulama konusu belki, ama çok yavaş gidiyor. Mardin Serbest Bölge Müdürü Sayın YILDIZ'ın sözünü ettiği bu son gelişmeler çok sevindirici. Aynı şeyin Diyarbakır'da, Şanlıurfa'da ve Bölge'nin değişik illerinde de olmasını diliyorum.

Bir başka konu ağaçlandırma. Bölge'de ağaçlandırmaya ne halk ne de maalesef Orman Bakanlığı ilgi göstermiyor. Batman-Baykan arasında eğer karayoluyla yolculuk yaptıysanız oradaki erozyonu ne kadar facia boyutunda olduğunu görmüşsünüzdür. Bu bütün bölge için geçerli. Ağaçlandırmaya çok daha büyük ölçüde ve büyük projelerle destek verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Bizde teşekkür ediyoruz. Sayın Raif TÜRK. Değerli katılımcılar, söz isteyen var mı? Buyurun ilk el kaldıran sırasıyla. İsminizi ve kendinizi lütfedip tanıtırsanız.

İsmail ÇİMEN (Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi) :

Öncelikle teşekkür ediyorum. Şimdiye kadar konuşmacılar çok konularda haklılardı. Sorunlar çok fazla. Ama bu kısa sürede, 3 saat içerisinde bunları dile getirmek gerçekten yetersiz.

Şimdi ben başka bir açıdan alacağım. Benden önceki konuşan hocalarım sorunları dile getirdiler. Ben değişik açıdan ele alacağım. Biraz 50'lere doğru gideceğim. 1950'lere doğru, 1950'lerde Japonya, Yunanistan, Türkiye'nin ekonomik yapısı aynı, ondan bu yana geçen süre içerisinde; 10 bin kişiden araştırmacı sayısı ülkemizde 7 olurken, Japonya'da 1500. Milli gelirden ayrılan para bizim 30 katı Japonya'da. Yunanistan ise şu durumda bizim 3 katımız, yani kişi başına düşen milli gelir yönünden 3 katı fazlalık var. Ve Yunanistan şu anda Avrupa'nın en gerisinde bir ülke. Şimdi burada önemli olan, 10 bin kişide 1500 kişi Japonya'da araştırma yapıyor, ülkemizde 7, eşlik noktası 14. Şimdi tabii bizim Güneydoğu Anadolu Bölgemiz de ülkemizin daha gerisinde. Şunu ortaya çıkarıyor, önemli olan, araştırma, araştırma, araştırma. Bu araştırma için GAP İdaresi bizden proje isteyecek ve bunu da karşılayacak. Şimdi bir diğer açıdan yöremizdeki bazı kuruluşların, örneğin Tarım Bakanlığı'na bağlı kuruluşların, Zirai Mücadele Araştırması, şu anda altyapıyı besleyebilecek kadar teknik elemanın olmadığı, hatta % 10'larda çalıştığını görüyoruz. Ne yazık ki, bu son memurluk sınavında ise, bu kuruluşlarda herhangi bir kontenjanın olmadığını görüyoruz. Şimdi bu işte araştırmaya, bu sorunları çözebilmek

için gerek var. Fakat bir anlamda yöremizde yine altyapı var, bunlar için çalışacak eleman yok. Bir dengesizlik var. Bunun için benim söyleyeceğim fazla bir şey yok. Bundan sonra, araştırma araştırma diyoruz. Araştırma bizde. GAP Proje isteyecek ve karşılayacak. Ben yine bir şey hatırlatacağım, bizim yaptığımız bir çalışmada Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sulama alanlarının artmasıyla birlikte, bölge ikliminin değişmekte olduğunu tespit ettik ve hatta bu sulama alanları % 10'dur. Bu % 100'e çıktığı zaman belki ülkemiz bir su tropik iklim kuşağına doğru kayacak. Ve bu şu sonucu çıkaracak. Bölgenin bitki deseni de değişecek. Tabii bu ne getiriyor? Daha çok araştırma, bu araştırma derken, herşey araştırma bence. Teşekkür ederim.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Teşekkürler Sayın ÇİMEN. Celal BAYIK.

Celal BAYIK :

Daha evvel GÜNSIAD'ta çalıştım. Şimdi de GÜNGIAD'a manevi olarak danışmanlık yapıyorum. Ancak GAP Master Planı'nın güncelleştirilmesinde örnek alınması gereken konulardan birisi, sanayinin gelişmesinde ana insan kaynaklarının eğitimi, projelerde yer almalıdır. GAP kapsamında yer alan illerde arazilerin toplulaştırılması ve dağılımı konusunda kadastro projelerinin uyumlu olması için süratle sonuçlandırılmalıdır.

Yine GAP Master Plan revizyonunda, Bölge'nin sosyal ve kültürel gelişimine yani Bölge'nin örf ve adetlerinin gelişmesine yer verilmelidir. Diğer bir konu doğru sulamanın yapılabilmesi için, çiftçi eğitimi ve suyun kullanımı eğitimi verilmeli. Drenaj sularının geri kazanılması, emilebilmesi yöntemleri projede yer almalıdır. Aşırı sulama sonucu oluşan tuzlanmanın önüne geçecek yöntemler projede bulunmalıdır.

Ayrıca bir şey daha ilave etmek istiyorum. GAP Daire Başkanlığı ve Başkanı Sayın Olcay ÜNVER'in ekibine özverili çalışmalarından dolayı teşekkür ediyorum. Yapılan çalışmaları bildiğimiz için üstünde şaibe olmayan tek kuruluştur diye düşünüyorum. Bu çalışmalarından dolayı da kendilerine teşekkür ediyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Teşekkür ederiz Sayın Celal BAYIK. Sırayla devam edelim.

Mücahit DEVECİOĞLU (Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü) :

Teşekkür ediyorum. Bugün bu salonda birçok güzel görüşleri dinledik. Çok bilgilendiğimi ifade etmek istiyorum. Hiçbir düşüncenin yabana atılacak tarafı yok ben bir defa daha ifade etmek

te yarar görüyorum. Bu toplantıda alınan kararların, konuşulan konuların bir kitap haline getirilmesini arz ediyorum. Bir diğer husus, gerçekten Türkiye'mizin her tarafının ayrı bir güzelliği, ayrı bir özelliği var. Ancak Güneydoğu insanının kendine özgü bir sıcaklığı ve hoşgörüsü var. Türkiye'mizin diğer bölgelerinde hatta yurtdışında başarılı olmuş birçok Güneydoğulu iş adamlarımızın ki burada yakınlarımız da var, onların bir şekilde bu bölgeye yatırım yapmalarını arzu ediyorum. Ve burda yine bu bölge insanının faydalı olacağına inanıyorum.

Teşvik kredilerinin fazla bir cazibesi kalmadı eskiye nazaran. Ancak teşvik mevzuatının hazırlanmasında bölge insanının, bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının ve sayın GAP İdaresi'nin Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü'yle irtibat içerisinde, koordinasyon içerisinde çalışarak, bu bölgeye teşvikler konusunda düzenlemeler olabileceği kanaatindeyim. Tekrar bu salondaki bütün bilgilendirilmemizden dolayı hepinize teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Bizde teşekkür ederiz. Siz buyurun efendim.

Tahir DOĞAN (Türkiye Kalkınma Vakfı - Diyarbakır) :

Öncelikle katılımcıları selamlıyorum. Benden önceki konuşmacıların birçoğu konuya değindiler. Ben de bu toplantının temel odak konularından birisi olan katılımcı planları ve katılımcılık konusunda birkaç şey söylemek istiyorum.

Bu katılımcılığın sağlanması konusunda öncelikle katılımcı hedef grubunun katılımcılığını sağlamak için gelişkin, eğitilmiş ideal bir grup yaratılması gerekmektedir. Yine belli bir kapasiteye sahip insan tipolojisi ve bu tür çalışmalara duyarlı olabilecek bir insan tipolojisinin sağlanmasının, katılımcılığın temel unsurlarından birisi olduğunu düşünüyorum. Fakat biz ülkemizdeki araştırma, eğitim veya yayın kurumlarına baktığımızda, genelde bunların birçoğunun halktan soyut faaliyetler yürüttüğüne tanık oluyoruz. Ve bu durum realitede böyleyken biz katılımcılığı nasıl sağlayacağız diye bir soru gündeme geliyor. Katılımcılığın sağlanabilmesi için belki bu kurumların halkla daha iç içe olması gerekmektedir. Yine bu kurumların halkın istemlerine, üretim konularına ve üretim tekniklerine cevap verebilecek bir yapılanmaya gitmeleri gerekmektedir. Diye düşünüyorum.

Bunun yanında mevcut mesleki eğitim kurumlarının, daha çok pratik eğitime önem vermeleri ve yine bu tür bir yapılanmaya gitmeleri gerektiğine inanıyorum. Bu tür eğitim kurumlarında en az haftanın bir günü çiftçiyeye teorik katkı sağlayacağını düşünüyorum. Yine haftanın birkaç günü, yetişmiş eleman ve araştırmacıların, çiftçiler ile birlikte sahada çalışmalarının daha verimli, daha rantlı olabileceğini düşünüyorum.

Yine hedef gruplar birlikte ortak kararlar ve demonstrasyon alanları oluşturarak daha verimli aletler üretebileceklerine inanıyorum. Gerçi eğitim kurumları olsun, araştırma kurumları olsun ve yayım kurumları olsun, bunların da bir sürü kısıtları var. Bu kısıtların giderilerek çiftçiye, daha bir işbirliği içerisinde, daha organize şekilde çalışmalarının kanalize edilmesinin, bu katılım- cılığa olumlu katkı sağlayacağını düşünüyorum.

Benim vurgulayacağım ikinci bir konu, bir arkadaşımız belirtti. Gerek sanayi alanında olsun gerekse de tarım alanında olsun bu örgütlü yapıların güçlendirilmesi ve bu örgütlü yapılarda bir uzmanlaşmaya gidilmesi, branşlaşmaya gidilmesi gerektiğini düşünüyorum. Örneğin Pazar konusunda, girdi temini konusunda üretim konusunda ve araştırma geliştirme konusunda, örgüt- lerin geliştirilerek hedef grupların tüm bu kendisini ilgilendiren konularda bunlardan yararlan- masının gelişmelere katkı sağlayacağına inanıyorum.

Fazlaca vurgu yapılmayan diğer bir konu da dezavantajlı veya yoksul diye tabir edeceğimiz gruplardır. Bu da Master Plan'da, özellikle dezavantajlı grupların olumlu bir şekilde bunlara mikro düzeyde projeler geliştirilerek ve oluşturulan modellerin daha geniş ölçeklerde yaygınlaş- tırılmasına, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına katkı sağlayacağını düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Teşekkür ediyoruz. Buyurun.

Abdullah SEVİNÇ (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi) :

Ben GAP Master Planı'nda öncelikli olarak bölgesel fiziksel planlamanın yapılmasını Bölge'de bulunan arazilerin isminin konmasını, yani arazi kullanım kararlarının ortaya çıkarılma tarafta- rıyım. Her istediğin yere herşeyi yapar mantığının ortadan kaldırılması, özellikle verimli tarım topraklarının kentlerin gelişme aksları üstünde, kentlerin bu yörelere büyütülmesi sonucu oluş-acak çarpık kentleşme ya da kıt kaynak olan arazilerin yok olmasının önlenmesi lazım.

İkinci bir konu, kentsel bir gelişme projeleri. Özellikle GAP Master Planı kapsamında kentle- rin gelişmesi için, kentlerin geliştirilmesi için daha önce de GAP İdaresi'nin yapmış olduğu bir takım projeler var. Bu projelerin daha da geliştirilerek büyümesi öngörülen, özellikle metropol kent olma yönüne doğru ilerleyen kentler başta olmak üzere, bu kentlerin coğrafi bilgi sistemi ve kent bilgi sistemleriyle birlikte altyapı sorunlarının çözüm önerileriyle birlikte oluşturulmasını istiyorum.

Arazi kullanım kararları bütün kamu kurum ve kuruluşlarını bağlayıcı olmaktadır. Bu mana- da oluşturulacak çevre düzeni nazım ve imar uygulama planlarının da muhakkak suretle arazi

kullanım kararlarıyla uyumlu olması gerekiyor. Yani bölgesel planlamalarla uyumlu olması gerekiyor.

Benim GAP İdaresi'ne burada bir eleştirim olacak. GAP İdaresi, Diyarbakır kırsal gelişme projesi kapsamında kentin hali hazır haritalarının yapımı için yaklaşık 3-5 yıldır uğraşiyor, ancak hali hazır haritalar bitmedi. Güncelliğini yitirmiş olacak yazık ki, planlamaya ana girdi teşkil eden hali hazır haritaların ivedi olarak bitirilip planlamasının yapılması gerekirken, 4-5 yıldır haritalarla uğraşırsak bunun sonu ne olacak, artık gerisini düşünmek lazım.

Başka bir konu da şu: 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 3194 sayılı yerel yönetimlere verilmiş olan imar yönetmelik yetkileri merkezi yönetime tekrar devredilmiş oldu. Merkezi idareler bu yetkileri kullanmak yerine, parsel bazında yapılan küçük tadilatlarla uğraşmak yerine, daha genel anlamda GAP Bölgesi için, bölgesel fiziksel planlamalarla, çevre düzeni planlamalarıyla ve nazım planlamalarıyla ve bunların denetlenmesiyle uğraşsa daha iyi olacak düşüncesindeyim.

Artı GAP İdaresi, bilindiği üzere 15 yıl süreyle kurulmuş bir kuruluş. Bu kuruluşun yaklaşık 4 yılı kalmış. Bu 4 yıllık süre zarfında 2010 yılı hedeflerine ilişkin olarak nasıl bir çalışma yapılacağı konusunda da düşünmesini istiyorum. Teşekkür ederim.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Son sözü veriyorum. Buyurun.

Lezgin YALÇIN (Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası Danışmanı) :

Teşekkür ediyorum sayın Başkan. Ben başta GAP İdaresi olmak üzere böylesi bir organizasyonda emeği geçen herkese teşekkür ediyorum. Kendimce eksik bulduğum iki konuyu gündeme getirmek istiyorum.

Birincisi bildiğiniz gibi bölgede bir göller bölgesi oluşacak, tamamen sular yükselecek ve bir nevi yapay göller oluşacak. Bu göllerle birlikte, bu bölgede su ürünleri konusunda da bazı çalışmalar yapılmasında fayda görüyorum. Özellikle son yıllarda hayvancılığın gerilemesiyle birlikte, kırsal alanda tekrar üretimi arttırmak için birinci olarak bu göller bölgesinde su ürünlerinin ön plana çıkarılmasını istiyorum.

İkinci olarak, yine GAP'la birlikte ortaya çıkacak ürün artışını yurtiçi ve yurtdışı pazarlara sağlıklı bir şekilde ulaştırılması açısından soğuk hava zincirinin tekrar bu bölgede geliştirilmesi gerekmediğini düşünüyorum. Hepinize teşekkür ediyorum.

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Efendim oturumumuz saat 17.00'de bitiyor. Kapanış konuşmasını yapmak üzere sayın GAP İdaresi Başkanı Olcay ÜNVER'e söz veriyorum.

Dr. İ. H. Olcay ÜNVER (GAP İdaresi Başkanı) :

Teşekkür ediyorum sayın Başkan, Değerli Katılımcılar, uzun bir günün sonuna geldik. Ben uzun bir vakit almayacağım. Burada GAP Master Planı'na ilişkin konuların yanı sıra, GAP'a ilişkin hatta GAP İdaresi'ne ilişkin konular da konuşuldu. Bütün bu konuları kaydetmiş bulunuyor arkadaşımız ve bu deşifreler yapıldıktan sonra bunlar basılacak. Yani konuşmaların hiç biri kaybolmayacak. Ama tabii bunun da ötesinde, konuşulan herşeyi değerlendireceğimizden emin olmanızı rica ediyorum. Gerek GAP'a gerekse de GAP İdaresi'ne yapılan yorum ya da eleştirilere burada açıklama yapmaya gerek görmüyorum. Açıklama hak etmedikleri için değil, bu forumun amacı o olmadığı için. Yalnız şunu yapacağız, buradaki konuşmalar, sunuşlar, sizlerin katkıları basıldıktan sonra, bunlara ek olarak varsa konuyla ilgili açıklamaları da o kitabın arkasına bölümler halinde koyacağız. Bütün bunları teknolojik imkanlardan da yararlanıp, bu konuyla ilgili oluşturulacak internet sitesine de koyup, o siteye girdikten sonra katkıda bulunmanıza da imkan verecek bir düzenlemede bulunacak yani konumuza ilişkin bir açıklama varsa ona ilişkin bir yorumumuz olaksa onu o şekilde yapabilmeye imkanınız olacak. Tabii bu arada dağıtılan broşürlerin arkasındaki ardese yapmanız, ya da faks göndermeniz de aynı şeyi sağlayacak. Onların değerlendirileceğinden emin olmanızı rica ediyorum.

Bu konuları dikkate alarak yapacağımız düzenleme, Gaziantep ve Şanlıurfa'daki toplantılardan sonra yapacağımız düzenlemeyi gelip yeniden ikinci bir turda sizlere anlatacağız ve o turda bu toplantının amacı olmadığı için konuşmadığımız GAP'la ilgili konular, planın uygulanabilme imkanları, darboğazları, belki GAP İdaresi'nin yetkileri de dahil, neler yapılması gerektiği gibi hususları da sizinle benzer toplantılarda konuşacağız. Ama öğleden önce de belirttiğim gibi, katılımın tek aracı bu tür toplantılar değil, zaman içinde bunların başka versiyonlarına da sanıyorum ilginiz ölçüsünde görüp, hatta katılma imkanınız da olacak.

Lütfen burada konuştuğumuzun ötesinde yapmak istediğiniz yorumlar varsa, bize, belirttiğim adreslere yazınız. Buradaki GİDEM büromuza, hatta mesela kabul ederse sayın Başkan, Ticaret Odasına bildiriniz. Biz onlardan bu yorumları alabiliriz. Ama düşündüğünüz mesela, sizin kuruluşunuz Ziraat Mühendisleri Odası temsilcisinin söylediği gibi, ya da Ziraat Fakültemizin belirttiği gibi, yapabileceğinizi düşündüğümüz çalışmalar varsa lütfen onları da bildirin. Bu çalışmaların yapılacağı ya da sayın değerli öğretim üyelerimizin arz ettiği gibi, hemen finansmanın akacağı anlamına gelmeyebilir. Ama en azından değerlendirileceği ve size sonucun bildirileceği

anlamına geliyor. Sadece bir açıklama yapayım, diğer konulara girmeyeceğim ama Ziraat Fakültemizin sunduğu, o cevap alamayan çalışmalar, bize sunulmamıştı. Biz cevapsız bırakmış değiliz. Sadece burada bunu açıklamaya kavuşturmak istiyorum.

Bahsettiğim gibi bu ay sonuna kadar bölgenin 3 büyük ilini kapsayan ilk arama sürecimiz bitecek ve o sürecin sonuçlarını yansıttıktan sonra, yeniden gelip sizlerin katkılarını alacağız. Ama bizim Idare olarak çok arzu ettiğimiz ve ilk Diyarbakır'da uygulamasına başladığımız katılımcı planlama süreci, bu toplantı sonucu uygulanabilir, gerçekleşebilir bir süreç olarak görüldü. Bana ümit verdi. Sanıyorum ya da umuyorum, sizin çoğunuz da benzer bir izlenimle ayrılıyorsunuzdur. Katılımınızdan ve gelecekteki katkılarınızdan ötürü teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum

Prof.Dr.Tamer ARPACI :

Değerli katılımcılar, fikirlerinizle, katkılarınızla GAP yönetimini zenginleştirdiniz. Sayın Başkan'ın da belirttiği gibi bu çalışmalar devam edecek. Devam eden çalışmaların da, bu toplantı kadar nezih ve düzeyli olmasını temenni ediyorum. Hepinize teşekkür ediyorum ve oturumu kapatıyorum.

DIYARBAKIR KATILIMCI LİSTESİ

ADI SOYADI	KURUM	TEL
AGANI YAŞAR	ŞHÇEK KURULUŞ MÜD. YRD.	235 42 03
AHAYDAR BALOÇUL	D. BAKIR ŞB. BAL. İMAR. İŞL. D. BŞK.	221 65 87
AHILMI ÇOKGEZER	SİVEREK BELEDİYE BAŞKANLIĞI	552 11 26
AKADIR TANRIVERDİ	ŞHÇEK ÇOCUK YUVASI	228 71 29
AKONURALP ELİÇİN	DİCLE ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAK.	248 85 66
ARIZA KÜÇÜKİŞBİLİR		
ABULHALİM SİNCAR		
ABULHAMİT ARSLAN	BİSMİL, ÖZEL İD. MÜD.	415 31 55
ABULLAH DEMİR	ŞHÇEK TOPLUM MERKEZİ	261 10 01
ABULLAH SESSİZ	D.Ü. ZİRAAT FAKÜLTESİ	248 85 66
ABULLAH SEVİNÇ	D.BAKIR B. ŞEHİR BELEDİYESİ	221 63 87
ABURRAHMAN MEHMETOĞLU	ŞHÇEK YETİŞTİRME YURDU	235 42 03
ABÜLKADİR SAHA	KOSGEB İL. TEMSİLCİSİ	228 17 18-19
ADEM ÜNAL	LİCE KAYMAKAMI	861 20 22
ADNAN HÜRATA	İL. MİLLİ EĞT. MÜD. YRD.	223 11 56
AHMET AL	ŞANLIURFA BAYINDIRLIK VE İSKAN MÜDÜRÜ	313 26 06
AHMET GEZGEN		
AHMET GÜL		
AHMET KARAYILAN	ORMAN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ ŞANLIURFA	216 34 60
AHMET ŞAHİN	BAYINDIRLIK VE İSKAN MÜD.	235 41 78
AKİF KARAKOYUNLU	DEVEGEÇİDİ SULAMA BİRLİĞİ	223 91 75
ALİ EROĞLU	GÜNSİAD DANIŞMANI	223 83 46
ALİ YILMAZ HIZAL	DİCLE Ü. ZİRAAT FAKÜLTESİ	248 85 66
ARIP EYNEL		
Arş.Gör.HAKAN YILDIRIM	DİCLE ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ	248 85 66
ASUMAN OKTAY	TARIM İL. MÜD. D. BAKIR	221 10 08
AYŞE TUTUŞI	TARIM İL. MÜD. D. BAKIR	221 10 08
AYŞEN SEMA TEKİN	TARIM İL. MÜDÜRLÜĞÜ	221 10 08
AZİZ AYDINALP	ROTAY GDB	224 72 72
AZİZ VESKE	MARDİN BELEDİYESİ	213 21 26
B.MURAT ENSARİ	MARDİN ORG. SAN. BÖL. MD.	215 11 17
B.TUBA BİÇER	D.Ü. ZİRAAT FAK.	248 85 66
BAYRAM SEZER	BAYINDIRLIK VE İSKAN MÜDÜRÜ	235 68 72
BEDRETTİN KARABOĞA	GÜNSİAD YÖNETİM KURULU BŞK.	215 18 95-97
BEHRUN AYGÖREN	DİCLE BELD. BŞK.	561 21 39
BEKİR ŞEN	ORGANİZASYON	224 57 54
BÖLENT AÇMA	ANADOLU ÜNİV. İKTİSAT FAK. ESKİŞEHİR	335 05 80/6171
BÖLENT YAVUZ	BAYINDIRLIK VE İSKAN MÜD.	235 41 78
CAHİT SAĞIN	GAP BELEDİYELER BİRLİĞİ	224 53 37
CAVİT CEYLAN	ŞHÇEK İL. SOS.İHZ.MÜD.	224 38 26
CELAL BAUK	EKONOMİST GÜNGÖR DANIŞMANI	251 89 93
CELAL BAYRAK	TARIM İL. MÜDÜRLÜĞÜ (URFA)	

ADI SOYADI	KURUM	TEL
CELAL PEKER	TARIM İL MÜD. D. BAKIR	221 10 08
CIHAN KARADAŞ	YENİŞEHİR BELEDİYESİ	228 96 54
CUMA AKINCI	D.Ö. ZİRAAT FAK.	248 85 66
CUMA YILMAZ	SİVEREK BELEDİYE BAŞKANLIĞI	552 11 26
DANYAL SEFERBEY	DIYARBAKIR İL ÇEVRE MÜDÜRLÜĞÜ	224 15 80
DENİZ AKŞİT	VALİLİK BASIN	228 28 73-72
DEVİRİM YİĞİT	TRT	228 96 00
DİLEK ŞENTÜRK	D.Ö. ZİRAAT FAKÜLTESİ	248 85 66
DOÇ.DR.ABUZER SAĞIR	D.Ö. ZİRAAT FAKÜLTESİ	248 85 66
Dr.Ali ÖZBEY		
Dr.HASAN PARILTI	TÜRKİYE İHRACATÇILAR MECLİSİ	275 67 30
E.EMİN AYDIN	EMNİYET FOTO-FİLM	234 92 56
ELİF TUZLUYAKIR	TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ ÇEVRE GÖNÜLLÜLER DERNEĞİ	221 10 08
EMİN ÇELİK	Y. ŞEHİTLER BELEDİYE BAŞK.	471 60 42
ERDEN KUZGUN	SİVEREK BELEDİYE BAŞKANLIĞI	552 11 26
EYÜP KIRAN	ZİRAİ MÜCADELE ARŞ. ENS.	223 83 10
FARUK BALIKÇI	HÜRRİYET	228 27 43
FATİH KERİÖZ	TEMSAN A.Ş. SU TARLA GEN. FAB.	316 22 46
FAYSAL KARADENİZ	SÖZ TV-SÖZ GAZETESİ	224 87 00
FAZİL YAZICI	BERİTAN AŞİRETİ KOOP. BŞK.	221 81 15
FERİDUN ÇELİK	DIYARBAKIR B.ŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI	228 78 80
FİKRET AKGÜN	SİLVAN BELEDİYESİ	711 50 27
FİLİZ ACAR	İL MAHALLE İDARELER MÜD. V.	228 79 13
GÜLDEN BAŞ	TARIM İL MÜD. D. BAKIR	221 95 81/117
GÜLDESTE ACUN	ŞİŞEK TOPLUM MERKEZİ	261 10 01
H.DENİZ ŞİRELİ	DİCLE ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAK.	248 85 66
H.RAZİ ORAL	İL ÖZEL İD. MD. YRD.	228 09 43
HALİL BÖLÜ	D.Ö. ZİRAAT FAKÜLTESİ	248 85 66
HANIFI YASAK	DOĞAN HABER AJANSI	228 27 43
HASAN DENİZHAN	DSİ X. BÖLGE MÜD.	228 99 50
HASAN GÖRÜR		
HASAN HİLALİ ÇOKGEZER		
HASAN SİRRI DOĞAN		
HASİP GÜLSEVER	BAYINDIRLIK VE İSKAN MÜD.	235 41 78
HÜSEYİN GÖLCÜK	KÖY HİZMETLERİ 8. BÖLGE MÜD.	237 69 75/236
HÜSEYİN İRÇİ	TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ	221 10 08/121
İBRAHİM KAYA	İNKA İNŞAAT VE ÖZEL İNKA	223 73 31
İHSAN ATAMAN	TCDD 5. BÖLGE MÜD.	326 11 11
İHSAN BAYKARA	SİLVAN BELEDİYESİ	711 50 27
İHSAN BORAN		
İRFAN AYDIN	BİSMİL BELEDİYESİ	415 36 17
İRFAN YILDIRIM	D.BAKIR İL ÇEVRE MÜDÜRÜ	224 15 80
İSKAN TEĞİN	ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI DIYARBAKIR ŞUBESİ	224 35 71

ADI SOYADI	KURUM	TEL
İZZET İBRİKÇİOĞLU	BASIN YAYIN VE ENFORMASYON DİYARBAKIR İL MÜDÜRÜ	224 32 22
KAAN PEKER	ŞANLIURFA VALİLİĞİ	313 15 25
KADRIYE ACIBAL	DİMİ GN. MD.LÖĞÜ (PLAN PROG.MD.)	212 61 20/2512
KAMURAN MERAL	DİMİ GN. MD.LÖĞÜ (PLAN PROG.MD.)	212 61 20/2513
KUDBETTİN ARZU	TİC. VE SAN. ODASI YÖN. KUR. BAŞK.	223 34 53
KURTULUŞ ÖZYAZICI	TRT DİYARBAKIR RD.	224 89 88
LEZGİN YALÇIN	TİC. SAN. OD. D.BAKIR	228 17 18
MADİL KAYAPINAR	TARIM İL MÜD. Ç.E.Y. ŞR. MÜD.	221 10 08/124
MAKİP YAŞA	TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ	221 10 08
M.FATİH DOĞAN	TÜRK TELEKOM	555 17 25
M.HADİ AYDIN		
M.HANİP ALTUN BOĞA	GENÇLİK VE SPOR İL MÜDÜRLÜĞÜ	228 67 83
M.NASİR TUNÇ	S.S.K. SIG. MÜD.	223 18 30
M.NESİR AYAN	T.C. ZİRAAT BANK. BÖLGE MD.	228 74 80
M.NEZİR EKİNCİ	İL ÇEVRE MÜDÜRLÜĞÜ D. BAKIR	224 15 80
M.SALİH SARI	DSİ X. BÖLGE MÜD.	237 69 56
M.TAHİR DADAK	TKV DİYARBAKIR	251 23 97-98
M.TEYFİK ARITÜRK	İL KÜLTÜR MÜD.	221 00 99
M.YURDAL ŞAHİN	HAZINE MÜSTEŞARLIĞI TEŞVİK VE UYGULAMA GN.MD.LÖĞÜ	212 88 00/2336
MAHMUT URAL	CUMHURİYET GAZETESİ	228 48 44-45
MECİT DUYMUŞ	ULAŞTIRMA BAKANLIĞI ANK.	212 67 30/1112
MEDENİ NASIROĞLU	TARIM İL MÜD. D.BAKIR	221 95 01/117
MEFHAR TEMİZ	D.Ö. ZİRAAT PAK.	248 85 66
MEHMET ASLANOĞLU	EVRENSEL GAZETESİ	224 97 90
MEHMET BAYRAKTAR	TRT (PRODÜKTÖR)	223 10 63
MEHMET GÜLEKEN	İLLER BANKASI BÖLGE MÜD. YRD.	228 97 56
MEHMET KAYA	SANAYİ VE TİCARET İL MÜDÜRLÜĞÜ	228 18 13
MEHMET KUNİLİ	S.S.K. SIG. MD.	
MEHMET OKTAY ARICAN	DİYARBAKIR Ö.S.B. MÜD.	224 89 55
MEHMET ÖZ	KOCAKÖY KAYMAKAMI	811 22 50
MEHMET YAKUÇ		
MEHMET YILDIRIM	GAP BKİ BÖL. MÜD.LÖĞÜ ŞURFA	314 17 50/193
MEHMET YURDAL ŞAHİN		
MİKAIL DEVELİOĞLU	HAZINE MÜSTEŞARLIĞI TEŞVİK VE UYGULAMA GN.MD.LÖĞÜ	212 88 00/2346
MUHAMMET KÜLAHÇI		
MUHİTTİN TUTKUN	D.Ö. ZİRAAT PAKÜLTESİ	248 85 66/126
MUNYETTİN BAL	TİCARET VE SANAYİ ODASI MEC. ÜY.	238 12 87
MURAT HASPOLATLI	ORMAN MİDANLIK MÜDÜRLÜĞÜ	261 12 14
MUSA CAN	SOSYAL HİZMET ÇOCUK ESİRGEME KURUMU	261 20 09
MUSA TAŞDELEN	DISKI GEN.MD.Y.	224 19 94
MUSTAFA ALTUNKUM	SİRT BAYINDIRLIK VE İSKAN MD.	223 27 65
MUSTAFA ÇEPİK		
MUSTAFA EYLEN	D.Ö. ZİRAAT PAK. DİYARBAKIR	248 85 66

ADI SOYADI	KURUM	TEL
NAMİK ATA	İŞ VE İŞÇİ BULMA KUR. GENL. MD. DAL. İŞK.	435 52 10
NECDET BALCI	TRT HABER	228 96 00-01
NECDET İNAL	MÜZE MÜD.	221 27 55
NECLA DOĞRU	TARIM İL. MÜD. D. BAKIR	221 95 91/117
NEVİN SOYKAYA	ÇEKÜL Vakfı	224 67 40
NEZİR RÜZGAR	BAYINDIRLIK VE İSKAN MÜD.	235 41 78
NİHAT TEKEL	D.Ü. ZİRAAT FAK.	248 85 66
NİYAZI KAVAR	SANAYİ VE TİCARET İL. MÜDÜRLÜĞÜ	224 87 72
NUSRET TUNÇ	H. BEKTAŞ DER. İL. BEKTAŞ ANADOLU KÜLTÜR VAKFI TEMSİLCİSİ	216 91 60
O.FARUK GÖMÜŞÇÜ	DSİ XV. BÖLGE MÜD.LÜĞÜ	313 29 10
OKTAN ARICAN		
OKTAY KILIÇ	DSİ X. BÖLGE MÜD.	228 99 50
ORHAN AKKOŞ	SANAYİ TİC. BAKANLIĞI	229 48 28
OSMAN ÖZTÜRK		
ÖMER TARAMAN KAYMAKAMI	581 21 80
ÖZLEM TUNÇER		
ÖZLEM YAŞAR	ŞİŞEK TOPLUM MERKEZİ	261 10 01
Pr.Dr.DOĞAN ŞAKAR	DİCLE ÜN. ZİRAAT FAKÜLTESİ	248 85 66/115
Prof.Dr.ABDÜCELAM ULUÇAM	ATATÜRK KÜLTÜR DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU TEMSİLCİSİ	225 11 16
Prof.Dr.BAHATTİN GÖMGÜM	DİCLE ÜNİV. DOĞAM MÜD.	248 85 50
Prof.Dr.DURMUŞ ALI ATALAY	D.Ü. ZİRAAT FAK. DEKANI DİYARBAKIR	248 85 10
Prof.Dr.HALİL DEĞERTEKİN	DİCLE ÜN. DİYARBAKIR TANITMA VE KÜLTÜR VAKFI	221 61 53
R.ŞEVKET AKALIN		
RAMAZAN DEMİREL	D.Ü. ZİRAAT FAKÜLTESİ	248 85 66
RAMAZAN KOÇ	KOÇ PLASTİK LTD. ŞTİ.	415 36 38
REMZİYE ARSLAN ULAŞ	ŞİŞEK	223 74 22
REŞİT KURTTTEKİN	DİYARBAKIR TEDAŞ MÜESSESE MD.	251 21 11
RİDVAN PAMUKÇU	BAYINDIRLIK VE İSKAN MÜD.	235 41 78
SADI ÖZDEMİR	L.H.D. BATMAN ŞR. YÖN. KUR. ÜYESİ	214 96 55
SADRETTİN ÖZMEN	ROLÖVE VE ANAKIR MÜDÜR V.	222 64 56
SALİH YIRMIJLI	KÜLTÜR MANTARI YETİŞTİRİCİSİ	719 44 86
SEDAT EREN	ZİRAİ MÜCADELE AKŞT. ENS.	223 83 21
SEDAT SİTTİ	VALİLİK BASIN	229 28 73-72
SELAHATTİN ELÇİ	HARİTA VE KADASTRO MÜH. ODASI DİYARBAKIR ŞUBESİ	224 68 70
SEMA BAŞBAĞ		
SEYFETTİN GÜLAÇTI	BAYRAMBAŞI BELEDİYESİ SILVAN	732 60 09
SEYFİ PARLAK	DSİ X.BÖLGE MÜD. DİYARBAKIR	228 99 50/237
SONGÜL AKIN	D.Ü. ZİRAAT FAK.	228 85 66
SÜLEYMAN CABURGA	DİCLE ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ	248 85 66
SÜLEYMAN İLHAN		
SÜREYYA IŞIK	MÜZE DERNEĞİ	224 67 40
Ş.MÜSLÜM GÜRDAL		
ŞEPKİ TÜRKER	TARIM İL. MÜD. D. BAKIR	221 10 08

ADI SOYADI	KURUM	TEL
ŞEHİMZ DİKEN	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ BAŞKAN DANIŞMANI	223 48 84
ŞEHİMZ ÖZGÜR		
ŞEVKET TEKİN	İL ÇEVRE MÜDÜR YRD.	224 15 80
TEKİN MURATUĞLU	MARDİN ORG. SAN. BÖL. MD. YRD.	215 11 14-15
TEMELE BAYHAN	DEFTERDARLIK GELİR MÜD. YRD.	229 03 42
TUBA BIÇER		
TURAN İNAN	SİİRT TARIM İL MD.	223 50 31
TURAN KAPAN	D.BAKIR B.ŞEHİR BELEDİYESİ	221 13 94
TÜLİN ALBAYRAK	DIYARBAKIR İL ÇEVRE MÜD.	224 15 80
VEDAT PİRİNÇ	D.Ö. ZİRAAT FAK.	248 85 66
VEDAT YILMAZ	D. BAKIR ÇEVRE GÖNÜLLÜLERİ DERNEĞİ (ÇEVGÜN)	223 66 33
VEYSEL TUNÇAY	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BASINI	223 22 31
YAHYA DEMİRKOL		
YAHYA KARAKAŞ	TARIM İL MÜD. D.BAKIR	221 95 81/117
YALÇIN TURAN	DSİ X. BÖLGE MÜD.	228 99 50
YASEMİN DEĞER	YENİŞEHİR BELEDİYESİ	228 96 54
YAŞAR ALTÜRK	TÜKETİCİ HAKLARI DERNEĞİ BAŞKANI	223 12 09
YILMAZ DEMİR	SİVEREK BLD.	523 34 84
Yrd. Doç.Dr.MEHMET BAŞBAĞ	D.Ö. ZİRAAT FAKÜLTESİ	248 85 66
Yrd.Doç.Dr. İSMAIL GÖL	D.Ö. ZİRAAT FAK. DIYARBAKIR	248 85 66/123
Yrd.Doç.Dr.İSMAIL ÇİMEN	D.Ö. ZİR. FAK. BİT. KOR. BÖL. DIYARBAKIR	248 85 66
Yrd.Doç.Dr.KAMAZAN DEMİREL		
YUSUF KARAQOBAN	ŞANLIURFA İL ÇEVRE MÜDÖRLÜĞÜ	314 51 38
YUSUF YILDIZ	MARDİN SERBEST BÖLGE MD.	215 20 70
YUSUF YILMAZ		
YUSUF YURDA		
YÜCEL ÖZOĞLU	YENİŞEHİR BELEDİYESİ	228 96 54
Z.İNGEN ÖZDAL	SANAYİ VE TİCARET BAK.	231 72 80/238
ZAFER AKSOY	MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI	413 14 05
ZAFER AKTÜRK	D.Ö. ZİRAAT FAK.	248 85 66

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

ADRES : Willy Brandt Sokak, No: 5 06680 Çankaya - ANKARA - Tel: (0.312) 442 23 24 Fax: (0.312) 440 13 84
BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ : Şanhurfa Tüneli Çıkış Ağzı, P.K. 155 ŞANLIURFA - Tel: (0.414) 314 17 50 Fax: (0.414) 313 50 73
E-mail: gap-x@gap.gov.tr internet: www.gap.gov.tr

GAP BÖLGE KALKINMA PLANI
PROJE EKİBİ
Cinnah Cad. No. 96/9
06550 Çankaya/ANKARA
Tel : (0.312) 440 52 10 • Fax : (0.312) 440 52 76
Internet : www.gapplan.org
e-mail : ozbilen@gap.gov.tr.